

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

MEVDUDİ'NİN TEFHİMÜ'L-KUR'AN ADLI
ESERİNDE HİRİSTİYANLIKLA İLGİLİ BİLGİLERİN
DİNLER TARİHİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ramazan IŞIK

HAZIRLAYAN
Yasin ÖNER

ELAZIĞ-2018

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİMDALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

MEVDUDİ’NİN TEFHİMÜ’L-KUR’AN ADLI ESERİNDE
HIRİSTİYANLIKLA İLGİLİ BİLGİLERİN DİNLER TARİHİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Ramazan IŞIK

HAZIRLAYAN

Yasin ÖNER

Jürimiz 07/05/018 tarihinde saat 10:00’da İlahiyat Fakültesi toplantı salonunda yapılan tez savunma sınavı sonunda bu Yüksek Lisans Tezini oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulmuştur.

Jüri Üyeleri

1. Prof. Dr. İskender OYMAK
2. Doç. Dr. Ramazan IŞIK
3. Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir KIYAK

F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulununtarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman Umar
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Mevdudi'nin Tefhimü'l-Kur'an Adlı Eserinde Hristiyanlıkla İlgili Bilgilerin
Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi****Yasin ÖNER****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı****Dinler Tarihi Bilim Dalı****Elazığ-2018, Sayfa: VII+99**

Hristiyanlık, ilahi kaynaklı bir din oluşu, müntesiplerinin diğer dini gruplara oranla çokluğu ve dünyanın dört bir yanına yayılmış olmasıyla müstesna bir yere sahiptir. Bu dinin teolojik arka planı, kutsal kitabı, ibadetleri, peygamberi ve temel ilkeleri birçok araştırmamanın konusunu teşkil etmektedir. Kur'an ayetlerine bakıldığında da birçok yerde muhtelif başlıklar altında toplanılabilecek şekilde Hristiyanlığın ve Hristiyanların eleştirisini görmekteyiz.

Konunun bizi ilgilendiren kısmında, yani Kur'an'ın yorumu ve açıklaması olan tefsirlerde de Hristiyanlıkla ilgili vurgu dikkatten kaçmamıştır. Rivayetlerin az yer tuttuğu ve genellikle sosyal meselelere daha çok vurgu yapılan Mevdudî'nin "Tefhimü'l-Kur'an" adlı eserinde de Hristiyanlık olgusu geniş bir şekilde kendisine yer bulmuştur. Yaşadığımız dönemin sorunlarına çözüm arayan ve ayetlerin günümüze yansımalarını öncelikli amaç olarak belirleyen bu tefsir çalışmasının diğer dini gruplar, özellikle de dünyanın birçok yerinde mensubu bulunan Hristiyanlıkla ilgili değerlendirmeleri önem teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hristiyanlık, Mevdudi, Kur'an, İsa, İncil

ABSTRACT

Master Degree Thesis

**The Evaluation of the Information Related to Christianity in the History of
Religions of Mevdudi's Tefhimü'l-Qur'anic Work**

Yasin ÖNER

Fırat University

Social Sciences Institute

Department of Philosophy and Religious Studies

Department of Religions History

Elazığ-2018, Pages: VII+99

Christianity has an extraordinary place in that it is a divine source of religion, the majority of its members compared to other religious groups, and the fact that it is spread all over the world. This religion's theological background, sacred book, worship, prophets and basic principles constitute the subject of many researches. When we look at the Qur'anic verses, we see the criticism of Christianity and Christians, which can be gathered in various places under various headings.

The emphasis on Christianity does not escape attention in the part that concerns us, that is to say, the Qur'an's interpretation and explanation. In his work titled "Tefhimü'l-Qur'an" of Mevdudî, where the narrations are placed with little emphasis and often emphasized more on social issues, Christianity has found its place widely. This study of tafsir which seeks a solution to the problems of the time we live and determines the daily reflection of the verses as the primary objective is of importance to other religious groups, especially Christianity, which belongs to many parts of the world.

Key Words: Christianity, Mawdudi, Quran, Jesus, Bible

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ.....	1
I. ÇALIŞMANIN KONUSU, AMAÇLARI VE KULLANILAN YÖNTEMLER	1
I.I. Araştırmanın Amaçları ve Sınırları.....	1
I.II. Araştırmanın Yöntem ve Kaynakları	1
II. MEVDUDÎ’NİN HAYATI, GÖRÜŞLERİ VE ESERLERİ	2
II.I. Mevdudî’nin Hayatı.....	2
II.II. Mevdudî’nin Görüşleri.....	7
II.III. Mevdudî’nin Eserleri	9
III. MEVDUDÎ’NİN TEFHİMÜ’L-KUR’AN ADLI ESERİ	10
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. MEVDUDÎ’NİN TEFSİRİNDE HZ. MERYEM VE HZ. İSA	14
1.1. Hz. Meryem ve Ailesi	14
1.1.1. İmran Ailesi	14
1.1.2. Hz. Zekeriya	15
1.1.3. Hz. Yahya	17
1.1.4. Hz. Meryem.....	19
1.1.4.1. Kur’an’da Hz. Meryem’in Özellikleri	20
1.1.4.2. Hz. Meryem’in Doğumu ve Mabede Adanması.....	21
1.1.4.3. Hz. Meryem’in Hz. İsa İle Müjdelenmesi	22
1.2. Hz. İsa	24
1.2.1. Hz. İsa’nın Babasız Bir Şekilde Dünyaya Gelmesi.....	25
1.2.2. Hz. İsa’nın Doğumu ile Hz. Âdem’in Yaratılışının Karşılaştırılması	27
1.2.3. Hz. İsa İle Hz. Yahya’nın Doğumlarının Karşılaştırılması	28
1.2.4. Hz. İsa’nın Allah’tan Bir Kelime Olması.....	29
1.2.5. Hz. İsa’nın Allah’tan Bir Ruh Olması	31
1.2.6. Mucize Kavramı	32

1.2.6.1. Hristiyanlıkta Mucize Kavramı	33
1.2.6.2. Hz. İsa'nın İncillerde Geçen Mucizeleri	35
1.2.6.3. Hz. İsa'nın Kur'an'da Geçen Mucizeleri	36
1.2.6.3.1. Hz. İsa'nın Beşikte Konuşması	36
1.2.6.3.2. Hz. İsa'nın Sofra Mucizesi	37
1.2.6.3.3. Hz. İsa'nın Kur'an'da Geçen Diğer Mucizeleri	38

İKİNCİ BÖLÜM

2. MEVDUDÎ'NİN TEFSİRİNDE HZ. İSA İLE İLGİLİ TARTIŞMALI

KONULAR	39
2.1. Allah'a Ortak Arayışı ve Teslis İnancı	39
2.1.1. Allah'a Çocuk İsnadı	39
2.1.2. Melekleri, Bilginleri ve Rahipleri Rab Edinmek	42
2.1.3. Hristiyanlıktaki Hz. Meryem'in İlahlığının Reddi	45
2.1.4. Hristiyanlıktaki Teslis İnancının Reddi	48
2.1.4.1. Hristiyanlıktaki Tanrı Anlayışının Tevhitten Teslise Geçiş Süreci	48
2.1.4.2. Kur'an'ın Hz. İsa'nın İlahlığına ve Teslise Eleştirisi	54
2.1.4.3. Hz. İsa'nın Tebliği ve Gerçek Görevi	56
2.2. Hz. İsa'nın Vefatı, Yükseltilmesi ve Nüzulü Meselesi	59
2.2.1. Hristiyan Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Vefatı ve Yeniden Dirilmesi	60
2.2.2. İslam Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Durumu	63
2.2.2.1. Hz. İsa'nın Ölmediğini ve Göğe Yükseltildiğini İddia Edenler	64
2.2.2.2. Hz. İsa'nın Ruhlen ve Bedenen Öldüğünü İddia Edenler	67
2.2.2.3. Hz. İsa'nın Ref'i Konusunda Mevdudî'nin Görüşü	70
2.2.2.4. Mevdudî'nin Hz. İsa'nın Nüzulüyle İlgili Olarak Eserinde Naklettiği Hadisler	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MEVDUDÎ'NİN TEFSİRİNDE HİRİSTİYANLIK ELEŞTİRİSİ

3.1. İncil'in Tahrifi Meselesi	77
3.1.1. Hristiyanlıktaki Vahiy Anlayışı	77
3.1.2. Hristiyanlıktaki Vahiy Anlayışı Çerçevesinde İncil	78
3.1.3. Kur'an'da İncil'in Tahrifiyle İlgili Ayetlerin Yorumlanması	80
3.2. Hz. Muhammed'in İncil'de Müjdelmesi Meselesi	81
3.3. Kur'an'da Müslüman-Hristiyan Münasebetleri	85

3.3.1. Kitap Ehliyle Tartışma Metodu	85
3.3.2. Hristiyanlarla Lanetleşme.....	87
3.3.3. Yahudi ve Hristiyanları Dost Edinmeme	87
SONUÇ	89
BİBLİYOGRAFYA	91
EKLER	98
Ek 1. Orijinallik Raporu.....	98
ÖZGEÇMİŞ	99

ÖNSÖZ

“Mevdudî’nin Tefhimü’l-Kur’an adlı eserinde Hıristiyanlıkla İlgili Bilgilerin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmamızda, XX. yüzyılda kaleme alınan Tefhümü’l-Kur’an adlı tefsirde Mevdudî’nin Hıristiyanlığa ve bu dinin inanç esaslarına bakış açısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler, dinler tarihi bilimine ait veriler esas alınarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Bu çalışmamız, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Ebu’l-Â’la Mevdudî’nin hayatı, görüşleri, eserleri ve özellikle de “Tefhimü’l-Kur’an” adlı eserini tanıtmaya gayretinde bulunduk.

Çalışmanın birinci bölümünde Hz. Zekeriyâ, Hz. Yahya ve Hz. Meryem’le ilgili verilen bilgilerden sonra, Hz. İsa’nın, Hz. Meryem’den Allah tarafından babasız bir şekilde doğması ve Allah’tan bir kelime olması üzerinde duruldu. İkinci bölümde Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında asırlardır tartışma konusu edilen “Teslis İnancı”nın yanı sıra, “Hz. İsa’nın ref’i ve nüzulü” konusu değerlendirildi. Üçüncü bölümde ise, Mevdudî’nin tefsiri temelinde Kur’an-ı Kerim açısından genel olarak Hıristiyanlarla münasebetin ne şekilde olması gerektiği üzerinde duruldu.

Bu çalışmamın ortaya çıkmasında öncelikle Yüce Rabbime hamd ve senadan sonra, üzerimdeki emek ve haklarını asla ödeyemeyeceğim çok muhterem anne ve babama; çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Ramazan IŞIK’a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez konusunu belirleme noktasında katkılarından dolayı Doç. Dr. Hayreddin KIZIL’a ve bu alanda çalışmam noktasında sonsuz bir motivasyon kaynağı olan Prof. Dr. Sami KILIÇ hocalarıma da şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmalarımın araştırma ve yazımı esnasında gerek yardımları ve gerekse desteklerinden dolayı, evlatlarımın annesi, değerli eşime teşekkür ederim.

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
EKEV	: Erzurum Kültür Eğitim Vakfı
E.T.	: Erişim tarihi
FÜİFD	: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
Krş.	: Karşılaştırma
M.	: Miladi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
SÜİFD	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
UÜİFD	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
vd.	: ve diğerleri
vs.	: ve saire
y.	: yıl

GİRİŞ

I. ÇALIŞMANIN KONUSU, AMAÇLARI VE KULLANILAN YÖNTEMLER

I.I. Araştırmanın Amaçları ve Sınırları

İslam dünyasının yetiştirmiş olduğu önemli düşünürlerden birisi olan Seyyid Ebu'l-Â'la Mevdudî, hem kendi dönemine damga vurmuş hem de kendisinden sonraki Müslüman ilim adamlarını etkilemiştir. Hint alt kıtası gibi geniş bir coğrafyada fikirlerini yaymaya çalışan Mevdudî, bu konuda başarılı olmasının yanı sıra siyasi kimliğiyle de mücadelesini her zaman diri tutmaya çalışmıştır.

Mevdudî'nin Tefhimü'l-Kur'an adını verdiği ve otuz seneyi aşkın bir zaman diliminde yazdığı tefsiri, ülkemiz başta olmak üzere diğer İslam ülkelerinde de şöhret bulmuş bir eserdir. Kur'an'da yer alan ayetleri sadece indiği dönemle sınırlandırmamış, aynı zamanda ayetlerin günümüzle olan bağlantısını da ortaya koymaya çalışmıştır. Bu şekilde Müslümanların yaşadıkları sorunlara çareler üretme gayretinde bulunmuştur.

Mevdudî'yle ilgili bugüne dek birçok eser yazılmış, araştırmalar yapılmış ve sempozyumlar düzenlenmiştir. Biz de bu çalışmamızda onun, yedi ciltlik Tefhimü'l-Kur'an adlı eserinde, Hristiyanlık hakkındaki düşüncelerini dinler tarihi temelinde değerlendirmeye çalıştık.

Bu çalışmamızda, genel olarak Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki tartışmalı mevzuları, hem Hristiyanların kutsal kitabı açısından hem de Mevdudî'nin tefsirinde Hristiyanlıkla ilgili verilen bilgileri karşılaştırmak suretiyle değerlendirme yolunu tercih ettik. Ancak esas itibarıyla konu Kur'an ayetleri ekseninde ele alındığı için, konu sınırlamasını da buna uygun bir şekilde belirledik.

I.II. Araştırmanın Yöntem ve Kaynakları

Mevdudî'nin Hristiyanlıkla ilgili değerlendirmelerini tespit etmek amacıyla, her şeyden önce onun tefsirini baştan sona inceledik. Devamında Hristiyanlıkla ilgili ayetleri ve Mevdudî'nin yorumlarını genel başlıklar altında toplamaya çalıştık. Araştırmamızda karşılaştırmalı dinler tarihi ve fenomenolojik metotların yanı sıra, dinler tarihinin en önemli metodu olan deskriptif metodu kullanmaya gayret ettik. Bazı konularda Kur'an'da geçen bilgilerle İncil'de yer alanları karşılaştırmaya çalıştık. Bazı

konularda ise farklı tefsir kaynaklarından yararlanarak, müfessirlerin aynı ayetlere getirdiği farklı yorumları karşılaştırmalı bir şekilde inceledik.

Kaynak olarak Tefhimü'l-Kur'an'ın İnsan Yayınları tarafından çıkarılan yedi ciltlik çevirisini temel aldık. Bu tefsirin yanı sıra Mevdudî'nin "Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı" adını verdiği ve içerisinde Hristiyanlıkla ilgili çok sayıda bilginin yer aldığı eserini de inceledik. Son olarak da Müslümanlarla Hristiyanlar arasındaki tartışmanın metodunun nasıl olması gerektiğini, Mevdudî'nin yorumları çerçevesinde değerlendirmeye çalıştık.

II. MEVDUDÎ'NİN HAYATI, GÖRÜŞLERİ VE ESERLERİ

II.I. Mevdudî'nin Hayatı

25 Eylül 1903'te Hindistan'ın Haydarâbâd eyaletine bağlı Evrengâbâd kasabasında dünyaya geldi. Soyu Hz. Muhammed'in torunu olan Hz. Hüseyin'e dayandığı için, "Seyyid" olarak anılmıştır. Babası Seyyid Ahmed Hasan; annesi ise, Türk asıllı bir ailenin kızı olan Rukiye Begüm'dür. Mevdudî, babasının yanında Farsça, Urduca, Arapça, Mantık, Fıkıh ve Hadis dersleri aldı. 1914 yılında Mevdudî, hem Batı tarzında hem de İslami usule uygun eğitim veren Medresetü'l-Fevkaniyye'de eğitime başladı. 1915'te ailesinin taşınmasından sonra eğitimini Haydarâbâd'daki Dârü'l-Ulûmda sürdürdü.¹

1918 yılında ağabeyinin yanında gazeteciliğe başlayan Mevdudi, Osmanlı Devleti'nin temsil ettiği Hilafetin korunması için Diyobendiler'in öncülüğünde başlatılan Hindistan Hilafet Hareketi içerisinde yer aldı.² O, 1921 yılında "Müslim" adlı gazetenin editörlüğünü yapmaya başladı. Bu gazete 1925'ten itibaren "el-"Cemiyet" ismi ile yayın hayatına devam etmiştir.³ Mevdudî "el-Cemiyet"in müdürüyken, Swami Shradhanand adlı Hindu bir kişi tarafından, İslam aleyhine yaptığı propagandalar sonucunda suikast ile öldürüldü. Bu durum Hindistan basınında İslam aleyhine büyük bir kampanyaya dönüştü. İslam'ın kılıçla yayıldığı ve şiddete dayalı bir din olduğu düşüncesi ileri sürülmeye başlandı. Böylece Mevdudî, cihad fikri üzerinde düşünmeye ve yapılacak bu cihadın nasıl olması gerektiği üzerinde çalışmaya başladı. Mevdudî'nin cihad üzerine yaptığı araştırma altı ay sürdü. Onun bu konudaki yazıları 1927 yılı şubat

¹ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, 2004, c. 29, s. 432, www.islamansiklopedisi.info, 06.07.2017.

² Abdülhamit Birişik, "Ebü'l-A'lâ Mevdûdî'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler", *UÜİFD*, c. 20, S. 2, 2011 s. 5.

³ Ahmad, "Mevdûdî", s. 432.

ayından, mayıs ayına kadar el-Cemiyet'in yirmi iki sayısında yayımlandı.⁴ Mevdudî'nin düşünceleri, dönemin önde gelen Hindistanlı Müslüman ilim, fikir ve siyaset çevrelerinde kabul gördü.⁵

Mevdudî, 1920'li yıllarda İngilizlerin Hindistan'a yönelik işgal girişimlerine karşı çıktı. Müslümanları işgalden korumak adına, onların Afganistan'a göç etmesi gerektiğini savundu ve "Hindistan Hicret Hareketi"ne katıldı. Bu sırada Ebüzziyâd Niyâzî'den Arapça, Fıkıh, Edebiyat, Mantık ve Kelam dersleri aldı ve Fetihpûrî Medresesi'nden icazet alma başarısı gösterdi. Ayrıca fasih bir İngilizce öğrendi.⁶

Seyyid Ebu'l-Â'la Mevdudî, 1932'de Ebu Muhammed Muslim Sahsaram tarafından Haydarabad'da yayımlanmakta olan "Tercümanü'l-Kur'an" dergisini devraldı. Onun bu dergiyi çıkarmaktaki gayesi, Müslüman aydınlar üzerinde giderek belirginleşen Batı kültürünün etkisini kırmak ve Müslüman entelektüellere İslam'ın Batı kültüründen çok daha üstün bir medeniyete, felsefeye ve eğitim sistemine sahip olduğu fikrini aşılardı. Bu minval üzere dergide yayımladığı "Tenkibat" ve "Tefhimat" adlı makalelerle, eğitilmiş Müslümanların Batı uygarlığı karşısındaki ezikliğini ve teslimiyet duygusunu ortadan kaldırmayı amaçladı.⁷

Muhammed İkbal Pencap'ta kurmayı tasarladığı Dârü'l-Ulûm için, en iyi yöneticinin Mevdudî olduğunu düşündü. Bunun sonucunda Mevdudî, İkbal'in bu teklifini kabul etti ve 1938 yılında Pathankok kasabası yakınlarında bulunan köye göç etti. Projenin uygulanacağı köye "Darü'l-İslam" adı verildi. Ayrıca Mevdudî'nin editörlüğünü yaptığı Tercümanü'l-Kur'an'ın merkezi de buraya taşındı. Çalışmalar daha yeni rayına oturmak üzereyken Muhammed İkbal, Lahor'da vefat etti. Sorumluluğun büyük çoğunluğunu yüklenen Mevdudî, İslam'a hizmet etmek uğruna bu ücra köyde yaşamayı kabul etti. Ancak 1939'da Mevdudî ile vakıf yöneticileri arasında sorun çıkınca istifa etti ve Lahor'a geçmek üzere Pathankok'tan ayrıldı.⁸

Mevdudî 1930'lu yılların sonlarında, Hindistan'ın İngiliz işgalinden kurtarılmasını savunan Cemiyet-i Ulema-i Hind'in milliyetçilik tavrına karşı çıktı. Ayrıca Muhammed Ali Cinnah'ın lideri olduğu ve Müslümanların bağımsız bir devlet kurmasını isteyen "Hindistan Müslümanları Birliği"ne de, İslam esaslarına yeteri kadar önem vermedikleri gerekçesiyle mesafeli durdu. Mevdudî böylece yeni bir hareket

⁴ Turan Kışlakçı, Çağa İz Bırakan Önderler: Mevdudî, İstanbul, 2015, s. 50-52.

⁵ Birışık, a.g.m., s. 6.

⁶ Ahmad, "Mevdudî", s. 432.

⁷ Kışlakçı, a.g.e., s. 57-58.

⁸ Kışlakçı, a.g.e., s. 63-66.

oluşturma çabasına girişti. Bu amaçla, kendisiyle benzer düşünceleri paylaşan, âlim ve aydın kişilerden oluşan bir grupla beraber 25 Ağustos 1941 yılında “Cemaat-i İslami” adlı teşkilatı kurdu.⁹ Onun, kuruluşuna öncülük ettiği bu teşkilatın amacı; ilahi değerler ve prensipler ışığında insan düşüncesini yeniden şekillendirerek, toplumu oluşturan bireyleri değiştirmek, kötü huylarından arındırmak ve onlara gerçek bir İslami şahsiyet kazandırmaktı. Bunun yanı sıra bütün kurumları ve bireyler arasındaki ilişkileri İslam öğretisi çerçevesinde düzenlemektir. Ayrıca ülkedeki siyasi ve ekonomik hayatı İslam ölçüleri temelinde yeniden düzenlemek ve en nihayetinde bir İslam devleti kurmaktır.¹⁰

Mevdudî’nin Darü’l-İslam’da yapmayı planladığı işler yarıda kaldı. Çünkü 14 Ağustos 1947 yılında Pakistan Hindistan’dan ayrılarak yeni bir devlet olarak kuruldu. Bunun üzerine Mevdudî, Hindistan sınırları içerisinde kalan Pathankot’tan ayrıldı ve Pakistan’a geçti. Ayrıca Cemaat-i İslami de ikiye ayrıldı. Cemaatin merkezi Pakistan’a taşındı ve Pakistan tarafındaki Cemaat-i İslami’nin liderliğini de Mevdudî üstlendi. Bir İslam devleti olarak kurulan Pakistan, Mevdudî’nin düşüncelerini hayata geçirmesi için uygun bir zemindi. Ancak burada yaptığı dini-siyasi içerikli konuşmalar ve yaptığı faaliyetler nedeniyle sorunlar yaşadı.¹¹ Görüş ve düşünceleri Pakistan hükümeti tarafından tehlikeli bulunan Mevdudî, İslami anayasa talebinde bulunduğu için devlet düşmanı olmakla suçlandı. 4 Ekim 1948’de gözaltına alınarak mahkemeye çıkarılmadan uzun süre hapisnede tutuldu. Kamuoyunun büyük tepkisi sonucunda yirmi aylık bir tutuklamadan sonra 28 Mayıs 1950’de serbest bırakıldı. Hapiste kaldığı süre içerisinde Mevdudî, “Tefhimü’l-Kur’an” adlı eserinin giriş bölümünün yanı sıra “Faiz” ve “İslam ve Modern Ekonomik Düşünceler” adlı kitaplarını yazdı.¹²

1951 yılında, Mevdudî’nin cezaevi sürecinin ardından Diyobendi, Ehli Hadis, Şii ve Barelvî düşünce ekollerini temsil eden otuz bir âlim, onun iknaları sonucu ilk defa Karaçi’de bir konferans düzenlediler. Bu konferansta, oluşturulması gündemde olan yeni anayasa için, İslami açıdan yerine getirilmesi elzem olan yirmi iki prensip, ittifakla kabul edildi. İttifakla kabul edilen prensipler doğrultusunda Mevdudî ile partisi seçim çalışmalarına başladı. Yapılan seçim çalışmalarının ardından Pencap eyaletindeki

⁹ Ahmad, “Mevdûdî”, s. 432.

¹⁰ Muhammed Manazır Ahsan, “Cemaat-i İslami”, *DİA*, 1993, c. 7, s. 293, www.islamansiklopedisi.info, 15. 07. 2017.

¹¹ Birişik, “Mevdudî’nin Hayatı ve Eserleri”, Mevdudî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri, (Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum), Ed. Abdülhamit Birişik, İstanbul, 2007, s. 19.

¹² Kışlakçı, a.g.e., s. 85-86.

ilk seçimlerde Cemaat-i İslami'nin Eyalet Meclisi için çıkardığı adaylardan sadece bir tanesi seçilebildi.¹³

Bütün bu çalışmalarının yanında Mevdudî'nin, Hint alt kıtasında yayılma fırsatı bulan “Kadıyanilik” hareketinin aleyhinde hazırlamış olduğu “Kadıyani Mes’ele” isimli risalesi yasaklandı. 1953’te yazıları ve söylemleriyle Kadıyanilik karşıtı gösterileri provoke ettiği gerekçesiyle tutuklandı ve 11 Mayıs 1953’te idam cezasına çarptırıldı. Mevdudî'nin idam cezası dünya çapında yankı uyandırdı. Gelen baskılar üzerine cezası, önce ömür boyu hapse çevrildi. Daha sonra 22 Nisan 1955’te yüksek mahkemede beraat etti. Mevdudî, 1956 yılında İslami bir anayasa konusunda, Doğu Pakistan’ın (şimdiki Bangladeş) önemli şehirlerini dolaşarak buralarda seri konferanslar vermeye başladı. 1956’da çıkarılan anayasada İslami temellere dayanan bir toplum oluşturulmasını öngören maddelere yer verilmesinde, Mevdudî'nin ve Cemaat-i İslami'nin etkisi büyük oldu. Ancak 1958 yılında Eyüp Han, askeri darbeyle yönetime el koydu ve anayasayı yürürlükten kaldırdı. Netice olarak birçok siyasi parti ve Cemaat-i İslami'nin faaliyetleri durduruldu.¹⁴

Bu dönemde “Tefhimü'l-Kur'an”ın yazımına devam eden Mevdudî, Kur'an-ı Kerim’de zikredilen bölgeleri ve peygamberlerin tebliğ vazifelerini yaptıkları yerleri görmeyi çok istiyordu. Bu amaçla 1959’un sonlarından 1960’ın başlarına kadar Haliç bölgesi, Hicaz, Suriye, Ürdün, Filistin, Kudüs ve Mısır’a seyahatler yaptı. Bu yerlerle ilgili bilgiler, fotoğraflar ve haritalar topladı. Onun en temel amacı, 1942’de yazmaya başladığı “Tefhimü'l-Kur'an” adlı eserini sağlam bir bilgi temeline oturtmaktı. Ayrıca seyahati esnasında bölgedeki İslami hareketleri de daha yakından tanıma fırsatı buldu. Suudi Arabistan hükümetinin Medine’de uluslararası bir İslam üniversitesi açma planı doğrultusunda istişare toplantısına davet ettiği Mevdudî, 1962 yılında açılan üniversitenin bir üyesi oldu.¹⁵

Askeri darbe ile yönetime el koyan Eyüp Han’ın idaresini kabul etmeyen Mevdudî, halkın anayasasız bir hayata dönmesini önlemek için, anayasayı ıslah etmek gerektiğini savundu. İslami şartlar ve ana haklar ilave maddelerle kabul edildi. Bu gelişmeler, Cemaat’in gittikçe kuvvetlenmesini sağlıyordu. Bunun üzerine askeri yönetim tarafından Mevdudî’ye karşı iftira kampanyası başlatıldı. Cemaat-i İslami 25 Ekim 1963’te Lahor’da açık hava toplantısı düzenleme kararı aldı, ancak hükümet

¹³ Kışlakçı, a.g.e., s. 87-91.

¹⁴ Ahmad, “Mevdûdî”, s. 433.

¹⁵ Birişık, a.g.e., s. 21.

tarafından bir dizi engel çıkarıldı. Bu engellemelere rağmen Cemaat-i İslami toplantıyı yapmakta kararlıydı. Toplantı günü geldiğinde toplanan on bin kişiye ilk konuşmayı yapacak olan Mevdudî, henüz konuşmaya başlamıştı ki silahlı ve sarhoş olan bir grup, toplantıyı basarak sağa sola ateş açmaya başladı. Hedefteki isim olan Mevdudî yara almadan kurtulurken, Cemaat'in önemli isimlerinden Allahbakş ise orada öldü. Bu zor şartlar altında 1963'teki başkanlık seçimlerinde Fatıma Cinnah'ı destekleyen Cemaat-i İslami kapatıldı. 6 Ocak 1964'te ise birçok cemaat üyesiyle birlikte Mevdudî de tekrar hapse gönderildi. Bununla birlikte dokuz ay sonra Yüksek Mahkeme gözaltıların kanunî olmadığını ileri sürerek, Mevdudî ile birlikte tüm tutukluları serbest bıraktı.¹⁶

1965 Eylül'ünde, Hindistan Pakistan'a saldırınca, ülkede seferberlik ilan edildi. Bu savaş sırasında Mevdudî hükümetin yanında yer aldı ve halkı cihada katılmaya teşvik etti. Bütün bunlara rağmen, Eyüp Han'ın Mevdudî'ye ve Cemaat'e yönelik tutumu asla değişmedi. Nitekim Mevdudî, 1967 yılının Kurban Bayramı'nda hilalin görünüp görünmemesiyle ilgili düşüncelerinden ötürü tutuklandı ve hapse atıldı.¹⁷

Türkiye'ye ve Türklere karşı sevgi duyan Mevdudî, Türkiye'nin bağımsızlık günü münasebetiyle Türk Edebiyatı Derneği'nin 29 Ekim 1965 tarihinde Lahor Senato Salonu'nda hazırladığı programında bir konuşma yaptı. Konuşmasında Türklerle Hindistan halkının tarihî bağlarına değindi ve sömürgeci güçlerin Türklerle Araplar arasına düşmanlık soktuğunu ifade etti.¹⁸

Cemaatin liderliğini aralıksız sürdüren Seyyid Mevdudî, 2 Kasım 1972'de sağlığının bozulması üzerine Cemaat'in liderliğinden ayrıldı. Mevdudî 1975'te Cemaat şurasında, siyasetten çekilme tavsiyesinde bulundu, ancak onun bu fikri kabul edilmedi. Mevdudî, Cemaat'in liderliğinden ayrıldıktan sonra da ilmî çalışmalarını devam ettirdi. Vefatından kısa bir süre önce, ilminden ve İslam'a hizmetlerinden dolayı kendisine "Kral Faysal Ödülü" verildi. 1979 Nisan'ında artan rahatsızlığı yüzünden Amerika'ya gitti ve ikinci oğlunun doktorluk yaptığı New York Buffalo'da müşahede altına alındı. 22 Eylül 1979'da yetmiş yedi yaşında iken vefat etti. Naaşı Pakistan'a götürüldü ve bir milyondan fazla insan onun cenaze törenine katıldı. Ünlü İslam düşünürlerinden Yusuf el-Karadavî tarafından kılınan cenaze namazının ardından Lahor'un İçra mahallesindeki evinin bahçesine defnedildi.¹⁹

¹⁶ Kışlakçı, a.g.e., s. 100-104.

¹⁷ Kışlakçı, a.g.e., s. 104-108.

¹⁸ Birişik, a.g.e., s. 22.

¹⁹ Kışlakçı, a.g.e., s. 114-127.

II.II. Mevdudî'nin Görüşleri

Seyyid Ebu'l-Â'la Mevdudî, kendi çağında yaşayan, çağının sorunlarına vâkîf, dönemin fikir akımlarını bilen, Batı uygarlığının kaynaklarını derinlemesine okuyan, fikri, felsefi ve manevi temellerini iyi bir şekilde kavrayan, özelliklerini ve somut delillerini idrak eden, kusurlarını açıkça gören birisidir.²⁰ Mevdudî, genç bir gazeteci olarak Birinci Dünya Savaşı'nı yakından takip etmiştir. Hemen ardından İkinci Dünya Savaşı'na şahit olmuştur ki, bu savaşta insanlar birbirlerine karşı çok daha korkunç şeyler yapmıştır. Mevdudî, bunu Batı medeniyetinin tanrıtanıma neo-pagan düşüncelerine bağlamıştır. Ona göre bu medeniyet insanoğluna hiçbir hayır getirmeyeceği gibi bu medeniyetin varlığını sürdürmesi de mümkün değildir. Varlığını sürdürse bile, insanlığa huzur ve mutluluk getirmesi mümkün olmayacaktır.²¹

Seyyid Mevdudî'yi en çok meşgul eden sorunların başında, Müslümanların sömürge konumuna düşme sebepleri gelmektedir. Ona göre Müslümanların sömürge durumuna düşmelerinin sebebi ilim ve fikir hayatında geri kalmalarının sonucudur. Mevdudî, Batı düşüncesine duyarsız kalan ulemayı da tenkit etmiştir. Bu anlamda ulemanın geleneğe körü körüne sahip çıktığını belirtmiştir. Müslüman ülkelerin içinde bulunduğu bu durumun çaresi olarak, yeni bir tecdid hareketinin zorunluluğuna kanaat getirmiştir. Bu bağlamda Müslüman ülkelerin din anlayışında, teşkilatlanmada, toplumsal ve politik yaşamda uygulanabilir program ve projelerin hayata geçirilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Böylelikle Mevdudî, Batı sömürgeciliğine karşı çıkarken, aynı zamanda fikirleri ile İslam modernleşmesinin zorunluluğunu dile getirmiştir.²²

Mevdudî, hadis inkârcıları ile aralarında meydana gelen tartışmalarda, sürekli sünnetin toplumsal yönüne vurgu yapmıştır. Peygamberlerin esas görevinin, Allah tarafından kendilerine gönderilmiş olan vahyin yorumunu en güzel şekilde yapıp, onu doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlamak olduğunu anlatmaya çalışmıştır.²³

Mevdudî, tecdid ile tahrifi birbirinden ayırmıştır. O, Kur'an'ın Allah'ın değişmez son mesajı, sünnetin ise kâmil ve kusursuz bir İslamlaştırma örneği olduğunu söylemiştir. Bu gayeyle eserlerinde İslam'ın ana kaynakları arasında saydığı sünneti, bütün samimiyetiyle müdafaa etmiştir. Mevdudî'nin hadis ilmine dair farklı tarihlerde

²⁰ Yusuf el-Karadavî, "Bir Düşünür Olarak Mevdudî", (çev. M. Ekrem Çavuş), İstanbul, 2017. s. 31-32.

²¹ Muhammed Han Kayanî, "Ebu'l-A'lâ Mevdudî'nin Siyasal ve Toplumsal Görüşleri", Mevdudî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri, (Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum), Ed. Abdülhamit Birişik, İstanbul, 2007, s. 137.

²² Kışlakçı, a.g.e., s. 140-142.

²³ Hatiboğlu, a.g.e., s. 72.

kaleme aldığı makaleleri, arkadaşı olan Mevlana Abdülvekil Alevi tarafından tedvin edilerek, “Tefhimü’l-Ehadis” adıyla yayınlanmıştır. Alevi, onun eserlerinde zikrettiği bütün hadisleri çeviri ve açıklamalarıyla beraber toplamış ve bunların tahririni yapmıştır.²⁴

Mevdudî, din ve şeriatın birbirinden farklı kavramlar olduklarını ifade eder. Din, bütün peygamberlerin getirdikleri mesajların ortak niteliği olmak üzere, inanç esaslarından ve uyulması gereken düsturlardan oluşur. Şeriat ise ibadet şekilleri, emredici ve yasaklayıcı, iyi ve kötüyü belirleyen kurallardan meydana gelir. Mevdudî’ye göre, bu hukukî kurallar dönemden döneme değişikliğe uğrayabilir. Aynı dini tebliğ etmelerine rağmen, farklı dönemlerde yaşayan peygamberlerin farklı şeriatları olmuştur. Mevdudî, İslam hukuk sisteminin gerçekleştirmek istediği temel hedefin; insan hayatını, insan fitratına uygun olan şeyler üzerine inşa etmek ve insan fitratına aykırı olan şeylerden uzaklaştırmak olduğunu ifade eder.²⁵

Mevdudî’ye göre Kur’an ve Sünnet, insani hayat alanlarından bir bölümü hakkında kesin bir hüküm veya özel bir kural koyar. Bu noktada hiçbir fakih, kadı veya kanun koyucu verilen hükmü değiştiremez. İnsanın görevi, Kur’an ve Sünnet’in belirlediği hükmü çok iyi bilmek, daha sonra onun kavram ve usulünü belirlemek, bu hükmün bağladığı koşul ve durumları araştırmak, bu hükmün gelecekte meydana gelecek meselelere uygulandığı şekil ve resmi ortaya çıkarmak ve istisnai durumlarda hüküm ve kuralların geneli için ince detayları koymaktır.²⁶

Mevdudî’nin etki alanı sadece Cemaat-i İslami’yle sınırlı değildir. Onun görüşleri XX. yüzyıldaki İslami hareketlerin oluşumunda da etkili olmuştur. Ayrıca otuzdan fazla dile çevrilen eserleri, Avrupa, Afrika, Kuzey Amerika ve Asya’ya kadar ulaşmıştır. Onun özellikle cahiliye anlayışı üzerine yaptığı yorumlarını, Seyyid Kutub geliştirmiştir. Mevdudî’nin yazdığı ilk kitap olan “İslam’da Savaş Hukuku” Arapçaya çevrildiğinde, kitabı okuyan Mısır’daki “İhvan-ı Müslimin” hareketinin lideri Hasan el-Benna, bu eserin kendilerinin savunduğu cihad anlayışını çok iyi yansıttığını ifade etmiştir. Onun fikirleri, çeşitli ülkelerdeki Müslüman âlimler, entelektüeller ve politikacıların yanında birçok İslami örgütün de düşüncelerini etkilemiştir.²⁷

²⁴ Kışlakçı, a.g.e., s. 146-147.

²⁵ M. Kamil Yaşaroğlu, “Mevdudî ve İslam Hukuku”, Mevdudî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri, (Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum), Ed. Abdülhamit Birişik, İstanbul, 2007, s. 92-93.

²⁶ el-Karadavi, a.g.e., s. 120-121.

²⁷ Kışlakçı, a.g.e., s. 148.

II.III. Mevdudî'nin Eserleri

Tefsir, Hadis ve Siyer:

- 1- Tercüme-i Kur'ân-ı Mecîd ma'a Muhtasar Havâşî
- 2- Tefhîmu'l-Kur'ân
- 3- Kur'ân ki Çâr Bünyâdî Istılâhayn: İlâh, Rab, 'İbâdet, Dîn
- 4- Kur'ân aor Pîygâamber
- 5- Sünnet kî Â'inî Haysiyyet
- 6- Sîret-i Server-i 'Âlem

Akaîd:

- 1- Dinîyyât
- 2- Dîn-i Hak
- 3- Hutabât
- 4- İslâm kâ Nizâm-i Hayat
- 5- Tevhîdu Risâlet aor Zindegî Ba'd Mevt kâ 'Aklî Sübût
- 6- Mes'ele-i Cebr u Kader

Fıkıh:

- 1- El-Cihâd fi'l-İslâm
- 2- Resâ'il ü Mesâ'il
- 3- Mürted kî Sezâ İslâmî Kânûn meyn
- 4- İslâm aor Zabt-i Vilâdet

Siyaset:

- 1- Türkî meyn 'İsâ'iyôn kî Hâlet
- 2- İslâmî Tehzîb aor Us key Usûl ü Mebâdî
- 3- Müselmân aor Mevcûde Siyâsî Keşmekeş
- 4- İslâm kâ Nazariyye-i Siyâsî
- 5- Mes'ele-i Kavmiyyet
- 6- Tenkîhât: İslâm aor Magribî Tehzîb kâ Teşâdüm aor Us key Peydâ Şude
Mesâ'il per Muhtasar Tebşıra
- 7- Tefhîmât

- 8- Tecdîd ü İhyâ'-i Dîn
- 9- İslâm aôr Câhiliyyet
- 10- Tahrîk-i İslâmî kî Ahlâki Bünyâdeyn
- 11- Binâ'ü Beygâr
- 12- İslâmî Riyâset: Felsefe, Nizâm-ı Kâr aôr Usûl-i Hükûmrânî
- 13- Islamic Law and Constitution
- 14- Hilâfet aôr Mülûkiyyet
- 15- İslâmî Hükûmet kis Tarah Kâ'im hotî hey
- 16- Tahrîk-i İslâmî kâ Â'ende Lâ'iha-i 'Amel
- 17- İslâmî Nizâm aôr Magribî Lâdînî Cumhûriyyât

Eğitim:

- 1- İslâmî Nizâm-ı Ta'lim aôr Pâkistân meyn Us key Nifaz kî 'Amelî Tedâbir
- 2- Ta'limât

Kadın:

- 1- Perde
- 2- Müslim Havâtîn sey İslâm kâ Mutâlebât
- 3- Hukûku'z-zevceyn

Diğer Eserleri:

- 1- Mekâtîb-i Zindân
- 2- Kâdiyânî Mes'ele
- 3- Selâcika
- 4- İnsân kâ Ma'âşî Mes'ele aôr Us kâ İslâmî Hal
- 5- İslâm aôr Cedîd Ma'âşî Nazariyyât
- 6- Mekâtîb-i Seyyid Ebü'l-A'lâ Mevdûdî

III. MEVDUDÎ'NİN TEFHİMÜ'L-KUR'AN ADLI ESERİ

Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an'ın yazımına Şubat 1942'de başlamış ve Haziran 1972'de tamamlamıştır. Mevdudî, ilk ciltte yer alan notları kısa tutmuştur. Ancak

sonraki ciltlerde çok daha uzun açıklayıcı bilgiler vermeye çalışmıştır.²⁸ Ayrıca tefsir alanında daha önce yazılmış olan eserlerin eksik ve zayıf yönlerini tamamlama gereği üzerinde durmuştur.²⁹

Tefhim'in en belirgin özelliği, yazarının tarihte ilk kez Kur'an'da adı geçen yerler ve peygamberlerin yaşadığı coğrafyaya inceleme-araştırma gezisinde bulunmuş olmasıdır. Bunun dışında yine ilk defa Mevdudî, konuları ele alırken haritalara yer vermiştir. Mevdudî, gezilerinde elde ettiği bilgilerle yetinmemiş, okuyucunun zihnini açmak ve bilginin daha sağlam, etkin ve kalıcı olmasını sağlamak amacıyla, görsel öğelere de yer vermiştir. Böylece Mevdudî, ilk resimli tefsir kitabı olarak bilinen Tantavi'nin (ö. 1940) "el-Cevahir"inden sonra, Kur'an-ı Kerim'in tefsir edilmesinde harita ve krokilerin kullanılması yoluna gitmiştir. Böylelikle modern eğitim öğelerini Kur'an-ı Kerim'in tefsirinde kullanmaya çalışmıştır.³⁰ Bu bağlamda Tefhim'in incelenmesi sonucunda toplamda 29 harita ve kroki tespit edilmiştir.³¹

Tefhim, meal ve tefsir olmak üzere iki bölümden meydana gelir. Her surenin girişinde, o surenin nüzul sebebi ve dönemin şartları gibi konular ele alınmıştır. Mevdudî tefsir bölümünde, okuyucunun kafasına takılabilecek hususları izah etmede ve okuyucunun dikkatinden kaçmış, ancak bilmesi gereken konuları beyan etmede dikkatli davranmıştır. Tefhim'de yer alan kaynakların kullanımı, klasik ile modern dönem arasındaki geçişin izlerini taşımaktadır. Bu anlamda Mevdudî'nin eserinin

²⁸ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 7, s. 341.

²⁹ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 7.

³⁰ Mustafa Özel, "Bir Yirminci Yüzyıl Müfessiri: Mevdudî", Mevdudî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri, (Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum), Ed. Abdülhamit Birişik, İstanbul, 2007, s. 48-49.

³¹ Mevdudî'nin eserinde yer alan harita ve krokiler için bkz. 1. Hz. İbrahim'in ziyaret ettiği yerleri gösteren harita (c. I, s. 113). 2. Hac ibadetinin ifâ edilmesinde dolaşılacak yerler (c. I, s. 160). 3. İsrailoğullarının Mısır'dan çıktıktan sonra Sina yarımadasında evsiz yurtsuz dolaştıkları yerleri gösteren harita (c. I, s. 470). 4. A'raf suresinde adı geçen eski kabilelerin bölgeleri (c. II, s. 66). 5. İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışları (c. II, s. 89). 6. Kureyş ticaret yolları (c. II, s. 141). 7. Bedir üzerinden Mekke-Suriye ve ayrıca Medine-Bedir kervan yolları (c. II, s. 143). 8. Bedir Savaşı'nda cephelerin durumu (c. II, s. 146). 9. Tebük Seferi zamanında Arabistan (c. II, s. 193). 10. Nuh (a.s.)'un halkının toprakları ve Cudi Dağı (c. II, s. 392). 11. Yusuf (a.s.)'un kıssası ile ilgili harita (c. II, s. 437). 12. Hz. Musa'dan sonra Filistin (c. III, s. 85). 13. Süleyman ve Davud peygamberlerin krallığı (c. III, s. 86). 14. İsrail ve Yuda'nın Beni İsrail Krallığı (c. III, s. 88). 15. Makkabiler'in yönetimindeki Filistin (c. III, s. 89). 16. Büyük Herot Krallığı (c. III, s. 93). 17. Hz. İsa zamanındaki Filistin (c. III, s. 94). 18. Musa ve Hızır'ın hikâyesine ilişkin harita (c. III, s. 179). 19. Zü'l-Karneyn hikâyesine ilişkin harita (c. III, s. 193). 20. Sefa ve Merve arasındaki köşmanın ve Kabe'nin taslak haritası (c. III, s. 358). 21. Beni el-Mustalık'e karşı kampanya (c. III, s. 444). 22. Lut'un Halkı (c. IV, s. 62). 23. Lut'un Halkı, Eyke Halkı ve Medyenliler (c. IV, s. 63). 24. Hendek Savaşı (c. IV, s. 375-376). 25. İsrail liderlerinin hayalindeki Yahudi Devleti (c. IV, s. 493). 26. Hakiki Mesih'in nüzul edeceği (ineceği) yer (c. IV, s. 494). 27. Ahkaf çölünün yerini gösteren harita (c. V, s. 356). 28. Nahle Vadisinde ez-Zeyme ve es-Seylül-Kebir'i gösteren harita (c. V, s. 361). 29. Yahudilerin yerleşim bölgelerini gösteren harita (c. VI, s. 187).

“Karşılaştırmalı Dinler Tarihi” açısından da önemli bir çalışma olduğunu söylemek mümkündür.³²

Mevdudî’nin özellikle III. ciltten sonra, günümüz çalışmalarında izlenen yönteme uygun şekilde kaynakları kullandığı görülmektedir. Verdiği bilgilerle ilgili olarak yer, tarih, cilt, sayfa vb. hususları zikretmektedir. Bu yöntem, okuyucuya elde ettiği bilgi ve kaynağa yönelmesine ve gerektiğinde onları kontrol etmesine imkân sağlamaktadır. Kaynaklarla ilgili belirtilmesi gereken başka bir husus da müfessirin, “Encyclopedia of Britannica”, “Encyclopedia of Biblical Literature”, “Encyclopedia of Islam”, “Shorter Encyclopedia of Islam” ve “Jewish Encyclopedia” gibi İngilizce ansiklopedilerden yararlanmasıdır. Bu durum, yazarın modern bilgi türü ve tarzına sahip olduğunu gösterdiği gibi, eserine muhatap edindiği çoğu İngilizce konuşup yazabilen okuyucuların, gerektiğinde karşılaştırma yapmalarını kolaylaştırmaktadır. Mevdudî ayrıca “The Economist”, “The Empty Quarter” ve “Urdu Digest” gibi süreli yayınlara da tefsirinde yer vermiştir.³³

Mevdudî, içinde bulunduğu coğrafya gerçeğini inkâr etmeden ilgili konuları ele alırken, olaya Pakistan ve Hindistan ölçeğinde yaklaşmıştır. Mevdudî’nin tefsirinde konulara ayrıntılı bir şekilde ve uzunca yer verilmez. Bundan istisna edilebilecek tek bir konu vardır, o da Hz. Peygamber’in “hatemü’l-enbiya” olduğundan bahseden Ahzâb suresindeki 40. ayetin tefsiridir. Onun yaşadığı dönemde var olan Kadıyânîlik hareketi, peygamberliğin aslında sona ermediğini ve bir başka form içinde devam ettiğini iddia ediyordu. Gulam Ahmed Kadıyânî, kendisini aşamalı bir şekilde nebi ilan etmiş bulunuyordu. Mevdudî bu konudaki muhalefeti ve çabaları sebebiyle ülke güvenliği gerekçe gösterilerek hapse konulmuş ve idam ile yargılanmıştır.³⁴ Bu sebeple “peygamberliğin sonluğu” konusuna ayrı bir önem veren Mevdudî, Ahzâb suresinin tefsirinin sonuna yirmi dokuz sayfalık bir ek koymuş ve konuyu geniş bir şekilde ele almıştır.³⁵

Mevdudî’nin Kur’an yorumunda İslami öğretinin politik yüzüne ilişkin müthiş bir vurgunun hâkim olacağı beklentisini normal karşılamak gerekir. Ancak Mevdudî, tefsirinde politik olabileceği ya da politik imalara sahip olabileceği düşünülen konulara

³² Kışlakçı, a.g.e., s. 135.

³³ Özel, a.g.e., s. 58.

³⁴ Birişik, a.g.m., s. 5.

³⁵ Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 4, s. 467-495

fazla yer vermemiştir. Onun üzerinde yoğunlaştığı konular genel olarak teolojik ya da ahlaki meseleler olmuştur.³⁶

Mevdudî'nin tefsirini diğer tefsirlerden farklı kılan özelliklerden bir tanesi de, kaynağı belli olmayan ve kullanıldığı takdirde tefsire çok fazla katkısı olmayacak rivayetlerden kaçınmasıdır. Bazı ayetlerin yorumunda ise Mevdudî, Kitab-ı Mukaddes'ten ve bazı Yahudi kaynaklardan alıntılar yapmıştır. Bunun sebepleri, Kur'an-ı Kerim'le ilgili şüpheleri gidererek, onun Kitab-ı Mukaddes'in bir kopyası olduğu yönündeki iddialara cevap vermektir. Ayrıca İsrâîlî kaynaklar arasındaki çelişkileri ortaya koymak, Ehl-i Kitab'ın yanlışlarına kendi kaynaklarından delil getirmek ve kendi kutsal kitaplarındaki Kur'an'a muhalif olan yerleri zikretmek olsa gerektir.³⁷

³⁶ Charles J. Adams, "Ebu'l-A'lâ Mevdudî'nin Tefhimü'l-Kur'an'ı", (çev. Ömer Başkan), *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, y. 2007/VII, S. 3, s. 481-482.

³⁷ Burhan Çonkor, "Mevdudî'yi Kitab-ı Mukaddes'e Müracaata Sevk Eden Âmiller", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, c. 4, y. 2015, S. 11, s. 163-174.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MEVDUDÎ'NİN TEFSİRİNDE HZ. MERYEM VE HZ. İSA

1.1. Hz. Meryem ve Ailesi

Kur'an'da, Hz. İsa ve Hristiyanlık hakkında bilgiler verilir. Bu bilgiler, Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'in ailesi ile başlar. Bu aile "Âl-i İmran"dır ve seçkindir. Bu ailenin seçkin oluşu, Kur'an-ı Kerim'deki şu ayete dayanmaktadır: *"Şüphesiz Allah Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı. Allah, her şeyi hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."*³⁸ Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem, seçkin kılınan bu ailelerden "Âl-i İmran"a mensuptur.

1.1.1. İmran Ailesi

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen "İmran"ın kim olduğuyla ilgili farklı görüşler mevcuttur. Zemahşeri'ye göre Âl-i İmran suresinin 33. ayetinde geçen "Âl-i İmran" ifadesinden kasıt, İmran b. Yashûr'un iki oğlu olan Musa (a.s) ve Harun'dur (a.s). İmran ailesinin, Meryem bint İmran b. Mâsân ve İsa olduğu da söylenmiştir. İki İmran arasında bin sekiz yüz sene vardır. Aynı surenin 35. ayetinde geçen "İmran'ın karısı" ifadesine binaen, burada kastedilen kişinin İmran b. Mâsân'ın karısı olduğudur ki, kendisi Hz. Meryem'in annesi ve Hz. İsa'nın da anneannesidir. İsmi de Fâkûz kızı Hanne'dir. Daha önce 33. ayette geçen "Âl-i İmran" kavlinden hemen sonra "İmran'ın karısı" kavlinin gelmiş olması, konuyu kastedilen İmran'ın Hz. İsa'nın dedesi olan İmran'a getirmeye dönüktür.³⁹

Mevdudî'ye göre İmran, Kitab-ı Mukaddes'te "Emren" olarak geçmekte olup, Hz. Musa (a.s) ve Hz. Harun'un (a.s) babalarının ismidir. Bu bağlamda Mevdudî, Âl-i İmran suresinin 33. ayetindeki "İmran'ın kadını" ifadesinden kastedilenin başka bir İmran olması gerektiği düşüncesindedir. Böylelikle dedelerinden sonra Hz. Meryem'in babasının da bu ismi alabileceği sonucuna varılabilir. Hz. Meryem'in babasının kim olduğu ve annesinin hangi aileye mensup olduğu netlik kazanmasa da, bazı Hristiyan kaynaklarında onun babasının adı "İaachim" olarak geçmektedir.⁴⁰

³⁸ Âl-i İmran Suresi, 33.

³⁹ Zemahşeri, El-Keşşaf, c. 2, (çev. Harun Ünal), İstanbul, 2016, s. 59-60.

⁴⁰ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 251-253.

Mevdudî'ye göre, bu yorumlardan her biri kabul edilebilir tarzdadır. Bununla birlikte, İmran'ın kim olduğundan ziyade, Hz. İsa'nın mucizevî bir şekilde doğmuş olması çok daha önemlidir.⁴¹

1.1.2. Hz. Zekeriya

Kur'an'da ismi altı yerde zikredilen Hz. Zekeriya, duası kabul edilen, hayırlı işlere koşan,⁴² namaz kılan,⁴³ Meryem'i himaye eden bir kişi⁴⁴ ve Allah'ın kulu⁴⁵ olarak anlatılmaktadır.⁴⁶ Hz. Zekeriya, İsrailoğulları'na ilahi buyrukları tebliğ etmek üzere gönderilmişti. Soyu Hz. Davud'a, oradan da Hz. İbrahim'e dayanmaktadır. Aynı zamanda risalet görevi verilmeden önce Beytülmakdis'in hizmetiyle görevli olan din adamlarından biriydi. Ömrünü inkâr ve zulümle mücadeleye adanmış olan Zekeriya, hem marangozluk yapıyor hem de bütün zamanını Allah'a davet ve mabede hizmet ile geçiriyordu.⁴⁷

Hz. Zekeriya, mabede adanan Meryem'in bakımını üstlenmiş ve mabette onun kalabileceği küçük bir oda hazırlamıştı. Ne zaman odaya girse Meryem'in önünde, kendisinin getirmediğinden emin olduğu çeşitli yiyecekler görüyordu. Zekeriya (a.s) Meryem'e bu yiyeceklerin nereden geldiğini soruyor, Meryem de her defasında kendisine bu nimetlerin Allah'tan geldiğini söylüyordu.⁴⁸ Defalarca tekrarlanan bu olay sonucunda, Meryem'e böylesine nimetler bahşeden kudretin, her türlü nimeti vermeye kadir olduğuna inanan Hz. Zekeriya, Allah'tan bir çocuk istemeye karar vermişti. Hanımının ihtiyar ve kısır olması, ümidini zayıflatsa da Allah'ın her şeye kadir olduğuna dair imanı, duasına yön vermişti. Zekeriya (a.s) yaşlanmıştı artık. Hz. Zekeriya, Meryem suresinin 4-5. ayetlerinde geçtiği üzere ellerini açıp: *“Rabbim dedi, kemiklerim zayıfladı, saçım başım ağardı. Ve ben, Rabbim, sana (ettiğim) dua sayesinde hiç bedbaht olmadım. Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınlarımdan*

⁴¹ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 253.

⁴² Enbiya Suresi, 90.

⁴³ Âl-i İmran Suresi, 39.

⁴⁴ Âl-i İmran Suresi, 37.

⁴⁵ Meryem Suresi, 2.

⁴⁶ Mahmut Aydın, “Zekeriyya”, *DİA*, 2013, c. 44, s. 211, www.islamansiklopedisi.info, 06. 08. 2017.

⁴⁷ Mehmet Emin Özafşar, İsmail Hakkı Ünal, Yavuz Ünal, vd., *Hadislerle İslam*, c. 6, Ankara, 2013, s. 93.

⁴⁸ Âl-i İmran Suresi, 37.

*endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Tarafından bana bir oğul ver.” diye Allah’a niyazda bulunuyordu.*⁴⁹

Allah’ı ve ahiret gününü unutan İsrailoğulları, hiç çekinmeden peygamberlerin kanlarını dökecek kadar sapkınlıklarını ileri götürmüşlerdi. Onların peygamberlere reva gördükleri bu zulümlerden Hz. Zekeriya da nasibini almıştı. Hz. Zekeriya’ya ve karısına, çocuklarının olmamasından dolayı baskı yapıyorlardı. Kavminin bu eziyetlerine tahammül edecek gücü kalmayan Hz. Zekeriya, aynı zamanda kendisinden sonra halkının doğru yoldan sapacağından da kaygıya düşüyordu. Allah’tan kendisine verdiği risaleti miras alacak bir evlatla rızıklandırmayı diliyordu. Allah Hz. Zekeriya’nın duasını kabul buyurdu ve kendisine, ismi o güne kadar kimseye verilmemiş⁵⁰ olan Yahya adında bir çocuk müjdeledi.⁵¹ Zekeriya (a.s), hem karısının kısır oluşu hem de kendisinin yaşlı olmasından dolayı, nasıl çocuk sahibi olabileceğine şaşırıyor ve kalbinin huzura kavuşması için Allah’tan kendisine bir alamet göstermesini istiyordu. Allah da ona, sapasağlam olduğu halde üç gece insanlarla konuşmamayı bir işaret olarak verdi.⁵² Böylece Zekeriya (a.s), üç gece boyunca istese bile kimseye konuşamamış ve Allah’ın ona gösterdiği bu işaretten dolayı kalbi mutmain olmuştu.⁵³

Mevdudî’ye göre Hz. Zekeriya’nın kıssası, hiçbir peygamberin ilahlıkta payının bulunmadığını vurgulamak ve onların da diğer insanlar gibi birer beşer olduğunun altını çizmek için anlatılmıştır. Peygamberler, ne başkalarına ne de kendilerine çocuk bahşetme kudretine sahip değillerdir. Bunun için de Allah’a dua etmek zorundadırlar. Mevdudî’ye göre bu konu özelinde, üzerinde durulan diğer bir hakikat de, bütün peygamberlerin Tevhid’e olan imanlarıdır. Bundan dolayı peygamberler çeşitli imtihanlarla karşı karşıya gelmelerine rağmen, Allah’tan diledikleri yardımın neticesinde, Allah onların isteklerini olağanüstü şekillerde gerçekleştirmiştir.⁵⁴

⁴⁹ Özafşar, a.g.e., c. 6, s. 94-95.

⁵⁰ Krş. Luka, 1: 61; Meryem Suresi, 7.

⁵¹ Meryem Suresi, 7.

⁵² Meryem Suresi, 8-10.

⁵³ Özafşar, a.g.e., c. 6, s. 95

⁵⁴ Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 3, s. 329.

1.1.3. Hz. Yahya

Hz. Yahya, Hristiyanlıkta “Vaftizci Yahya” olarak bilinir. İslamî kaynaklarda geçtiği şekliyle Hz. Yahya, Hz. Zekeriya’nın oğlu olmanın yanı sıra annesi de Hz. Meryem’in teyzesidir. Yahya ismi kendisine bizzat Allah tarafından verilmiş olup, “yaşamak” anlamındaki “hayat” kelimesinden türemiştir. Kendisine verilen bu isim, Hz. Yahya’nın erdemli yaşantısı veya annesinin kısırlığını giderip doğurganlığı canlandırması üzerine verilmiş bir isimdir. Başka bir yoruma göre ise Allah, Hz. Zekeriya’nın ve karısının yaşlandıkları halde kendilerine verilen bu çocuğun, yaşayacağı konusunda onları tatmin etmek amacıyla bu adı vermiştir.⁵⁵

Hz. Yahya aynı zamanda Hz. İsa’nın çağdaşıdır. Yahya, Hristiyan inancında “John The Baptist” (Vaftizci Yahya) olarak bilindiğinden, bu işi uygulamakla görevli bir peygamberdir. Hristiyanlara göre Yahya, daha önce Yahudi peygamberleri tarafından uygulanan ve tavsiye edilen “Su Banyosu”ndan etkilenmiştir. Ayrıca Yahya vaftize yeni bir anlam kazandırmış, toplumdaki problemleri çözmek ve insanları rahatlatmak için onları vaftiz etmiştir. Yahya, günahlarını itiraf ederek affa uğramak isteyen insanlara tövbe, dua, züht ve orucu tavsiye etmiş ve Ürdün Nehri’nde onları vaftiz etmiştir. Bu özelliğiyle Hz. Yahya, Hristiyanlar tarafından diğer İsrail peygamberlerinden farklı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu anlamda Hristiyan teologlar Hz. Yahya’nın, çağdaşı Hz. İsa’yı da vaftiz ettiğini kabul etmişlerdir. Bu vaftizi de İsa’nın insanüstü özelliklere sahip olmasının temeli, hatta ilanı olarak değerlendirmişlerdir.⁵⁶

Hristiyan anlayışına göre Hz. Yahya’nın en temel görevi, insanları gelecekteki “Tanrı Krallığı”na hazırlamak ve Ürdün nehrinde insanları vaftiz ederek günahlarından arındırmaktır. Yahya’nın uyguladığı bu vaftiz, Kudüs merkezli mabed yapılanmasına ve bunu elinde bulunduran Yahudi din adamlarının oluşturduğu sınıfa karşı meydan okuma niteliğindedir. Bunun sonucunda Hz. Yahya, Yahudi din adamlarının ve onların işbirliği içerisinde bulundukları Romalı idarecilerin tepkisini çekmiştir.⁵⁷

İslam geleneğinde, özellikle Kur’an-ı Kerim’de, Hz. Yahya’yla ilgili olarak verilen bilgiler daha çok onun doğumu ve karakteri üzerinedir. Hem Meryem suresi

⁵⁵ Mahmut Aydın, “Yahya”, *DİA*, 2013, c. 43, s. 232, www.islamansiklopedisi.info, 06. 08. 2017.

⁵⁶ Mustafa Erdem, “Hristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma”, *AÜİFD*. y.1997, S. 34, s. 136-138.

⁵⁷ Mahmut Aydın, “Yahya”, s. 233.

hem de Âl-i İmran suresinde⁵⁸ Hz. Zekeriya'nın yaşlılığa eriştiği ve karısının da kısır olduğu bir durumda, Allah'tan kendisine mabedin hizmetini üstlenecek bir yardımcı vermesini istediği zikredilir. Bu isteğe karşılık Allah da Hz. Zekeriya'ya, ismi Yahya olacak bir evlat bahşeder. Kur'an ayrıca Yahya isminin daha önce kimseye verilmediğini de bildirir. Hz. Yahya olgunluk çağına eriştiğinde Allah, kendisini peygamberlikle görevlendirir. Yine Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yahya'ya henüz küçük yaşlardayken hikmetin, kalp yumuşaklığının ve safiyetin verildiği; ayrıca onun anne ve babasına karşı hürmetkâr olduğu bildirilir. Hadislerde ise Allah tarafından Hz. Yahya'ya beş emirde bulunulduğu ifade edilir. Bunlar: Allah'a ortak koşmamak, namaz kılmak, oruç tutmak, sadaka vermek ve Allah'ı zikretmektir. Başka bir hadiste de bütün insanların kusurlarının olduğu ya da buna meylettikleri görülürken, bu olgunun dışında sayılabilecek tek insanın Hz. Yahya olduğu zikredilir.⁵⁹

Mevdudi, Meryem suresinin 12-15. ayetlerini tefsir ederken Hz. Yahya'nın misyonu ve şahsiyetinin anlaşılması noktasında, onun İncillerde geçen hikâyesiyle ilgili pasajları değerlendirir. Buna göre Luka İncilinde Hz. Yahya'nın Hz. İsa'nın çağdaşı, akrabası ve kendisinden altı ay büyük olduğu aktarılır. Otuz yaşına geldiğinde kendisine peygamberlik verilen Hz. Yahya'nın görevlendirildiği bölge ise Ürdün olarak geçer. Yuhanna İncilinde onun şöyle söylediği aktarılır: *“Ben, Rabbin yolunu düzeltin diye çölde çağırmanın sesiyim.”* Markos İnciline göre ise, *“Yahya çölde vaftiz ederdi ve günahların bağışlanması için tövbe vaftizini o vaaz eylemişti. Bütün Yahudi köylüleri ve bütün Kudüslüler ona çıkıyorlardı ve günahlarını itiraf edip Erdin Irmağı'nda onun tarafından vaftiz olunuyorlardı.”* Ayrıca Hz. İsa'nın onunla ilgili olarak şu sözleri söylediği bildirilir: *“Kadınlardan doğanlar arasında Vaftizci Yahya'dan daha büyüğü çıkmamıştır.”*⁶⁰

Mevdudî'ye göre Hz. Yahya'nın öldürülmesi hususu, İncillerde geçtiği şekliyle şöyledir: *“Yahya'nın (a.s) insanları hakka davet görevini ifa ettiği dönemin kralı Herod Antipas, Roma Medeniyetinden o denli etkilenmişti ki bu etkilenme topraklarında günah ve kötülüğün serbestçe yayılmasına neden oluyordu. Herod, kardeşi Phileip'in karısı Herodias'ı meşru olmayan bir şekilde evine almıştı. Yahya (a.s) onu uyarıp işlediği bu günaha karşı sesini yükselttiğinde Herod onu yakalattı ve hapse gönderdi. Bununla*

⁵⁸ Âl-i İmran Suresi, 38-41; Meryem Suresi, 2-15.

⁵⁹ Mahmut Aydın, “Yahya”, s. 233-234.

⁶⁰ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 3, s. 212.

birlikte Herod, onun dindarlığına ve doğruluğuna saygı duyuyor ve onun halk arasında sahip olduğu saygınlığından korkuyordu. Bunun aksine Herodias, Yahya'nın halk arasında yaymaya çalıştığı ahlaki duyarlılığın kendisi gibi kadınları hedef aldığını ve onları halkın gözünden düşürdüğünü düşünüyordu. Bu nedenle ondan nefret ediyor ve onu öldürmek istiyor; ancak buna güç yetiremiyordu. Bir müddet sonra önüne bir fırsat çıktı. Herod'un doğum gününde Herodias'ın kızı raksetti. Bu Herod'un o kadar hoşuna gitti ki: "Ne dilersen dile benden, her istediğini sana vereceğim." dedi. Kız, annesine ne isteyeyim diye sordu. Annesi: "Vaftizci Yahya'nın başını iste." dedi. Kız, krala gitti ve Vaftizci Yahya'nın başını bir tabak içinde istediğini söyledi. Herod bunu duyunca üzüldü, fakat sevdiği kızın bu isteğini reddedemedi. Yahya'yı (a.s) hapiste öldürttü ve başını bir tabak içinde rakeden kıza sundu." Mevdudî'ye göre Hz. Yahya'nın şehit edilmesi, Yahudi tarihinde yer alan birçok peygamberin katledilmesinin örneklerinden bir tanesidir. Çünkü onlar, Yahya (a.s)'dan önce de birçok peygamberi şehit etmişlerdi.⁶¹

1.1.4. Hz. Meryem

Hristiyanlık, İsa merkezli bir dindir. Bundan dolayı ilk dönemler Hz. Meryem'e çok fazla önem atfedilmemiştir. İncillerde de görüldüğü üzere Meryem, sadece oğlu İsa'dan dolayı anılmış, şahsiyeti yönünden ise kendisine yer verilmemiştir. Daha sonraki dönemlerde ise Meryem, Hristiyanlıkta fazlaca ön plana çıkmış; sanat, edebiyat ve kültürde önemli bir imge durumuna gelmiştir. Zamanla yayılan Meryem kültüyle birlikte, onun adına teşkilatlar kurulmuş, ziyaret yerleri oluşmuş ve Meryem gibi kendini Allah'a adayan rahibe kuruluşları meydana gelmiştir. Hristiyanlıktaki mezheplerde de Meryem'e farklı statüler biçilmiştir. Hem Katoliklikte hem de Ortodokslukta Meryem'in bakireliği ve "*Tanrı anası*" olması kabul edilmiştir. Ortodoks mezhebini temsil eden kiliselerde ikonlar;⁶² Katolikliği temsil edenlerde ise Meryem heykelleri yer almıştır. Genel olarak Hristiyanlıkta Meryem ile ilgili beş temel dogma kabul edilmiştir. Bunlar: Tanrının anası olması, bakire olması, kutsal olması, günahsız bir şekilde doğmuş olması ve göğe çıkmasıdır.⁶³

⁶¹ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 3, s. 213.

⁶² İkon: Hristiyan geleneğinde aziz ve azizelerin resim ve kabartmalarına verilen isim. (Şinasi Gündüz, Hristiyanlık, İstanbul, 2013, s. 193).

⁶³ Ömer Faruk Harman, "Meryem", *DİA*, 2004, c. 29, s. 239-240, www.islamansiklopedisi.info, 09. 08. 2017.

1.1.4.1. Kur'an'da Hz. Meryem'in Özellikleri

İslam inancında iffet, takva ve ismet gibi erdemlere sahip olmasıyla Hz. Meryem, övgüye mazhar olan kadınların başında gelir. Hz. Meryem, iffetini koruması ve üstün faziletleri hasebiyle “Betül” olarak isimlendirilmiştir. Kadınlardan da peygamber olarak görevlendirilen kimselerin bulunduğu fikrini savunan Ebu'l-Hasan el-Eşari, peygamber olarak nitelendirdiği altı kadından birisinin Hz. Meryem olduğunu belirtmiştir. Âl-i İmran suresinde Hz. Meryem'le ilgili olarak geçen, onun tertemiz olduğu⁶⁴ ifadesi, Meryem'in hem maddi hem de manevi kirlere uzak olduğu anlamına gelir. Dolayısıyla bu ifade Hristiyanlıkta yer alan onun günahsızlığı fikrini destekler. Ayrıca Hadislerde kadınlarla ilgili üstünlük durumunda mutlaka Hz. Meryem'e de yer verilmiştir. Kadınlar arasında en üstün olanlar zikredilirken, firavunun karısı Asiye ile birlikte Hz. Meryem de zikredilmiş ve Meryem'in kadınlar arasında en hayırlı olanlarından birisi olduğu belirtilmiştir.⁶⁵

Kur'an-ı Kerim'de Tahrir Suresinin 10-12. ayetlerinde kadınlarla ilgili üç prototip sunulmuştur. Bunlardan ilki Hz. Nuh ve Hz. Lut'un hanımlarıdır. Mevdudî'ye göre, eğer bu kadınlar mümin olsalardı, kendileri de tıpkı Hz. Peygamber'in hanımları gibi müminlerin anneleri konumunda yer alacaklardı. Fakat onlar iman etmedikleri için, eşleri peygamber olduğu halde kendileri cehennemlik durumuna düşmüşlerdir. Kur'an'ın sunduğu ikinci kadın örneği, Allah'a büyük bir düşmanlık besleyen firavunun karısıdır. Mevdudî'ye göre bu kadın iman etmiş ve hem firavundan hem de kavminden farklı bir yol izlemiştir. Böylelikle firavunun karısı olmasına rağmen cennetlikler arasında yerini almıştır.⁶⁶

Üçüncü örnek ise, Hz. Meryem'dir. Mevdudî'ye göre Allah, Meryem'i en büyük sınavlardan birine tabi tuttuğu halde, o Allah'ın emirlerine uymuş ve Allah da ona en yüce makamı vermiştir. Mevdudî'ye göre bugüne kadar dünya üzerindeki hiçbir kız, Hz. Meryem'in imtihanına benzer bir durumla karşı karşıya gelmemiştir. Bakire bir kızken Allah onu, mucize olması için hamile kılmıştır. O da kendisine verilen bu görevi

⁶⁴ Âl-i İmran, 42.

⁶⁵ Harman, “Meryem”, s. 241.

⁶⁶ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 6, s. 390.

eksiksiz bir biçimde yerine getirmiştir. Netice itibariyle Allah onu, cennet kadınlarının önderi kılmıştır.⁶⁷

1.1.4.2. Hz. Meryem'in Doğumu ve Mabede Adanması

Hz. Meryem'in annesi yaşlı olduğu ve bir bebek dünyaya getirmekten aciz bulunduğu bir dönemde, yavrusunu besleyen bir kuş görür. Bunun üzerine kendisinde, bir çocuk dünyaya getirme isteği uyanır.⁶⁸ Allah kendisine bir çocuk ihsan edince de karnındaki çocuğu, her türlü bağımlılıktan özgürlüğe kavuşturulmuş olarak Rabbine adar. Fakat onu doğurduğunda kız olduğunu görünce üzüntü içerisinde onun bir erkek gibi olamayacağı fikrine kapılır.⁶⁹ Mevdudî'ye göre Meryem'in annesi, doğacak bir erkek çocuğunun, doğal zayıflıklarının yanı sıra sosyal kısıtlamalarla sınırlandırılmış bir kız çocuğundan daha avantajlı olabileceği düşüncesindedir. Bu sebeple çocuğunu adadığı gayeye erkek evlat daha uygun görünmektedir.⁷⁰

O dönemde mabede adanan çocuk, mabedin hizmetlerini üstlenir ve ergenlik çağına gelinceye kadar bu hizmetleri sürdürmeye devam ederdi. Daha sonra mabette kalmaya devam etmek veya gitmek konusunda serbest bırakılırdı. Kız çocuklarının özel hallerinden veya rahatsız edilme olasılıklarından dolayı mabede adanmaları mümkün görünmüyordu. Bu yüzden mabedin hizmetlerine sadece erkekler adanırdı. Bu anlamda Meryem'in annesinin, doğan çocuğun kız olduğunu öğrendiğinde verdiği tepki de bunun bir sonucudur. Çünkü Meryem'in annesi, kız çocuğunun mabed hizmetlerine elverişli olmadığını biliyordu. Yine de adağını yerine getirmek zorundaydı.⁷¹

Meryem'in annesi adağını yerine getirmek üzere, çocuğun sütten kesilmesini bekler. Akabinde onu Beytülmakdis'e götürerek, oradaki din adamlarına teslim eder. Allah'ın peygamberi ve aynı zamanda Meryem'in de eniştesi olan Zekeriya, onun himayesini üstlenmek ister. Ancak orada bulunan diğer din adamları Zekeriya'nın bu isteğini reddederler. Zira Meryem'in babası İmran, onların dini lideri konumundaydı ve bu sebeple her biri Meryem'i kendi himayesine almanın peşindeydi. Sonuç olarak meseleyi kura yoluyla halletme yoluna giderler. Kura Zekeriya'ya denk gelir ve Meryem'in korumasını üstlenir. Ardından teyzesine teslim etmek amacıyla onu evine

⁶⁷ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 6, s. 390-391.

⁶⁸ M. Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, c. 2, Ankara, 2011, s. 303.

⁶⁹ Âl-i İmran Suresi, 35-36.

⁷⁰ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 253.

⁷¹ Köksal, a.g.e., c. 2, s. 304.

götürür. Meryem, ergenlik dönemine geldiğinde annesinin adağı üzerine Zekeriya tarafından mabede götürülür.⁷² Onun bakımını üstlenen Zekeriyya, bulunduğu odaya her girdiğinde Meryem'in yanında yiyecekler bulur ve kendisine bunun nereden geldiğini sorardı. O da cevaben bu yiyeceklerin Allah katından olduğunu kendisine söylerdi.⁷³

1.1.4.3. Hz. Meryem'in Hz. İsa İle Müjdelenmesi

Meryem, mabette iffeti, temizliği ve faziletiyle ön plana çıkarak büyür. O, annesi tarafından kendisine yapılan duaya uygun bir şekilde kötülüklerden uzak, sağlam bir kişiliğe sahip olur. Bir gün kendisine gelen melek, ona şu şekilde hitap eder: *“Ey Meryem! Allah, seni seçip temizledi ve seni dünya kadınlarına üstün kıldı. Ey Meryem! Rabbine ibadet et; secdeye kapan, O'nun huzurunda eğilenlerle beraber sen de eğil.”*⁷⁴

Bu hitap Meryem'in Allah tarafından ehemmiyetli bir vazife için hazırlandığını göstermektedir. Bu vazife, Allah'ın kudretini bir kez daha gözler önüne serecek ve Hz. Âdem'in yaratılışındaki hikmet tekrar meydana gelecekti. Bu durum aynı zamanda bir anne ve babadan meydana gelmeye alışan ve Allah'ın yaratmasındaki ilahi kudreti görme basiretini kaybedenler için bir imtihana dönüşecekti.⁷⁵

Cebrail (a.s) bir insan suretinde Meryem'e görüldüğünde, o güne kadar kendisini erkeklerden muhafaza etmiş ve mabette kendisiyle diğerleri arasına bir perde çekmiş olan Meryem, korkarak Rabbine sığındı. Meleğe de Allah'tan korkan birisiyse kendisine dokunmamasını söyledi. Melek de Meryem'e, tertemiz bir erkek çocuğu bağışlamak için Allah tarafından gönderildiğini beyan etti. Meryem, büyük bir şaşkınlık içerisinde, kendisine bir erkek bile dokunmadığı halde çocuğun nasıl olacağı konusunda tereddüt yaşadı. Melek, Allah'ın bu işi yapabilme noktasında kudret sahibi olduğunu belirterek, Meryem'i yatıştırmaya çalıştı. Böylece İsa'ya hamile kalan Meryem, karnındakiyle birlikte uzak bir yere çekildi.⁷⁶

Meryem hamilelik döneminde mabetten ayrıldı ve insanlar tarafından kendisine yakıştırılacak kötü söylemlerden kurtulmak amacıyla uzak bir bölgeye gitmeyi tercih etti.⁷⁷ Mevdudî'ye göre, Meryem'in bu kararı alması doğaldır. Çünkü Meryem, kutsal

⁷² Harman, “Meryem”, s. 240.

⁷³ Âl-i İmran Suresi, 37.

⁷⁴ Âl-i İmran Suresi, 42-43.

⁷⁵ Küçük, a.g.e., s. 395-396.

⁷⁶ Meryem Suresi, 17-22.

⁷⁷ Burada zikredilen “uzak yer” Mevdudî'ye göre Beytullahim'dir. (Tefhimü'l-Kur'an, c. 3 s. 215).

kabul edilen mabette kaldığı sırada aniden hamile kalmıştı. Meryem'in mabette bulunmaya devam etmesi ve hamileliğinin de giderek belirginleşmesi göz önüne alındığında, onun hayatının çekilmez bir hal alacağı açıktı. Bu sebeple Hz. Meryem, yüklenmiş olduğu görevi yerine getirmek için bulunduğu hücreden ayrılıp Beytullahim'e gitti. Böylelikle bebek doğana kadar insanların onu lanetlemesinden ve aşağılamasından kurtulacaktı.⁷⁸ Çünkü halk Meryem'e: "Şerefli Harun ailesinden şu bakire kıza bakın! Bir çocuk bekliyor, kendisini ibadete adanmış mabette hamile kalmış!" diyerek, onun hakkında bu tarz çirkin söylemlerde bulunabilirdi. Bu sebeple Meryem, bir süreliğine hamileliğin verdiği ayıbı gizlemeyi başarmış oldu. Mevdudî'ye göre aslında bu durum bile tek başına, İsa'nın babasız bir şekilde doğduğunu bize göstermeye yeterdir. Çünkü Meryem evli olsaydı, bulunduğu yeri terk edip, uzak bir yere çekilmeyi tercih etmezdi.⁷⁹

Meryem'in sancıları iyice kendini hissettirince bir hurma ağacının dibine yöneldi ve üzüntü içerisinde, daha önce ölmüş olmayı ve unutulmayı temenni etti. O esnada bir ses ona tasalanmaması gerektiğini, Rabbinin kendisi için alt tarafında bir su kaynağı yarattığını ve hurma ağacını da kendisine doğru silkeleyerek düşen taze, olgun hurmaları yemesini söyledi.⁸⁰

Bu noktada Hz. Meryem'in içinde bulunduğu zor şartları da göz önünde bulunduran Mevdudî'ye göre, Meryem suresi 23. ayetteki "keşke ölseydim" ifadesi, durumun vahametini gözler önüne sermektedir. Ona göre, Hz. Meryem'in bu ifadesi, doğumun verdiği sancıdan kaynaklanmamaktadır. Açıkçası Meryem, Allah'ın onun için hazırladığı imtihanı başaramamaktan korkuyordu. Nasıl olsa hamilelik dönemi başarılı bir şekilde tamamlanmıştı. Asıl mesele bundan sonraki süreçte neler olacaktıydı. Yani çocuğun varlığı nasıl açıklanacaktı? İşte Hz. Meryem'i tedirgin eden şey buydu. Meryem suresinde geçen 24. ayette melek, "hüzünlenme" diyerek onun tedirginliğini gidermeye çalışmaktadır. Mevdudî'ye göre bu sözler, durumu gayet iyi bir şekilde açıklamaktadır. Çünkü bir kadın evliyse ve bu evliliğinden de bir çocuk dünyaya

⁷⁸ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı, (çev. Ahmet Asrar), İstanbul, 2014, s. 304.

⁷⁹ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 3, s. 214-215.

⁸⁰ Meryem Suresi, 23-25.

getirdiyse, sancıları ne kadar fazla olursa olsun, onun üzüntülü veya tedirgin olmasına gerek yoktur.⁸¹

Bebeğini alıp kavminin arasına gelen Meryem'den Allah, *“İnsanlardan birini görürsen de ki: Ben çok, esirgeyici olan Rahmana adakta bulundum; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım.”* demesini ihtar eder.⁸² Mevdudî'ye göre, bu söz bir teminattır. Yani, *“Senin çocukla ilgili bir şey söylemen gerekmez, bu eleştirilere cevap verme sorumluluğu bize aittir.”* Burada Meryem'in ne kadar üzüntülü olduğu belirtilmektedir. Mevdudî'ye göre, *“Eğer Meryem evli olsa ve herhangi bir kadın gibi ilk bebeğini doğuruyor olsaydı, Yahudiler arasında yaygın bir gelenek olmasına rağmen ona “susma orucu” tavsiye edilmesine gerek kalmazdı.”*⁸³

Netice itibarıyla Hz. Meryem, kavminin arasına gelip de İsrailoğulları çocuğu görünce, beklendiği gibi Hz. Meryem'i çirkin bir iş yapmakla suçladılar ve onu iffetsizlikle yaftaladılar. Böylece Allah, ilahi planı devreye sokmuş ve Hz. İsa, henüz beşikte bir bebek olmasına rağmen konuşmaya başlamıştır.⁸⁴ Babasız dünyaya gelen Hz. İsa'nın beşikte konuşması Yahudileri susturmuştu. Ancak bu mucize karşısında bile doğruyu kabul etmeye yanaşmadılar ve Hz. Meryem'i itham etmeye başladılar. Onlar, azgınlıkta ve iftirada o kadar ileri gitmişlerdi ki Hz. Meryem'i kötü bir iş yapmakla suçluyorlar, bu işin müsebbibi olarak Hz. Zekeriyya'yı gösteriyorlar ve bu nedenle de onu öldürmek istiyorlardı. Bu ne ilkti ne de sondu. Daha önce de defalarca günahkâr ellerini peygamberlerin tertemiz kanlarına bulamışlardı. Hz. Zekeriyya masumiyetini ispatlamak için ne kadar çırpındıysa da kâr etmedi. Nihayet bu azgınlıkları Hz. Zekeriyya'yı şehit etmelerine neden oldu.⁸⁵

1.2. Hz. İsa

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'dan, “Meryem oğlu” veya “Mesih” olarak bahsedilir. Ayrıca Hz. İsa kendisinden sonra, adı “Ahmed” olan (Hz. Muhammed) bir elçinin geleceğini müjdeleyen ve kendisine İncil'i tebliğ etme görevi verilen bir peygamber olarak zikredilir. Hristiyanlıkta ise İsa, “Tanrı oğlu” veya “Tanrı” olarak kabul edilir. İsa, hem Hristiyanlıkta hem de İslam dininde “İsa” isminin yanı sıra “Mesih” ismiyle

⁸¹ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 305.

⁸² Meryem Suresi, 26-27.

⁸³ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 3, s. 217.

⁸⁴ Meryem Suresi, 27-29.

⁸⁵ Özafşar, a.g.e., c. 6, s. 97.

de anılır. İncillerde geçtiği şekliyle “İsa” ismi ona melek tarafından, bizzat Meryem ve Yusuf’a bildirilerek verilmiştir. Batı dillerinde “İsa” isminin yerine kullanılan “Jesus” kelimesinin orijinali, “Yahve kurtuluştur” manasına gelen İbranicedeki “Yeşua” kelimesidir.⁸⁶

1.2.1. Hz. İsa’nın Babasız Bir Şekilde Dünyaya Gelmesi

İncillerde İsa’nın soyu, Meryem’in kocası Yusuf aracılığıyla İbrahim’e dayandırılır.⁸⁷ Ayrıca Davud’un soyundan geldiğinin vurgulanması bağlamında ona “Davud oğlu” lakabı verilir.⁸⁸ İsa’ya İncillerde bu lakabın verilmesinin muhtemel nedeni, onun eski Ahit’te Davud soyundan geleceği vurgulanan Mesih olduğuna inanılmasıdır. Matta İncili, İsa’nın doğumunu İşaya 7: 14’teki “*İşte kız gebe kalıp bir oğul doğuracak. Onun adını İmmanuel koyacaklar.*” kehanetiyle açıklamaya çalışır. Bu çerçevede hem Matta hem de Luka, bakire Meryem’in İsa’ya, Kutsal Ruh vasıtasıyla hamile kaldığını ve dolayısıyla İsa’nın insani bir babasının bulunmadığını belirtir.⁸⁹

Kur’an’da İsa’nın mucizevî doğumu anlatılarak, İsa ve annesi Meryem’in insanlar için birer imtihan vesilesi kılındığı vurgulanır.⁹⁰ İsa’nın bakire Meryem’den Allah’ın kudretinin eseri olarak mucizevî şekilde doğduğu belirtilir; Meryem’in Allah’a inanan iffetli bir hanım olduğunun altı çizilir.⁹¹ Her ne kadar İsa’nın bakireden doğumu konusunda Kur’an ile Hristiyan metinleri arasında bir benzerlik bulunsa da, iki kaynak arasında ciddi farklılıklar mevcuttur. Örneğin Sinoptik İnciller, ısrarla Meryem’in Kutsal Ruh vasıtasıyla hamile kaldığını belirtirken,⁹² Kur’an, Meryem’in hamileliğini Allah’ın kudretinin tecellisi bağlamında bir mucize olarak değerlendirir.⁹³

İsa’nın bakire Meryem’den doğumu düşüncesi erken dönemlerden itibaren ciddi şekilde tartışılmaya başlandı. Miladi ikinci asırdan itibaren Yahudiler tarafından, Meryem ile Romalı bir askerin birlikte olduğu ve onun bu askerden İsa’ya hamile kaldığı görüşü ortaya atıldı. Bu nedenle Yahudiler İsa’yı, “Ben Panthera” ve “Ben Serapion” gibi isimlerle adlandırdılar. Diğer taraftan Cerdo, Cerintihus ve Marcion gibi

⁸⁶ Ömer Faruk Harman, “İsa”, *DİA*, 2000, c. 22, s. 465, www.islamansiklopedisi.info, 21. 01. 2018.

⁸⁷ Matta, 1: 1-16; Luka, 1: 26-27, 32.

⁸⁸ Markos, 10: 47-48.

⁸⁹ Krş. Matta, 1: 18-23; Luka, 1: 28-35.

⁹⁰ Müminun Suresi, 50.

⁹¹ Meryem Suresi, 19-21.

⁹² Matta, 1: 20; Luka, 1: 34-35.

⁹³ Şinasi Gündüz, Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı, Ankara, 2014, s. 155.

ilk dönemlerde yaşamış bazı Hristiyan bilginler de bakire doğum düşüncesine karşı çıktılar. Örneğin, İsa'nın bakireden doğmuş olduğu kanaatine karşı çıkan Cerinthus, İsa'nın doğal yoldan birlikte olan Yusuf ile Meryem'in oğlu olduğunu savundu. James A. Pike ve John Hick gibi yazarlar da Hristiyanlığın amentüsünde ifade edilen bakireden doğum inancının aslında bir mitos olduğunu dile getirdiler. Gerçekten de mucizevî doğum hikâyelerinin Ortadoğu geleneklerinde yaygın olduğu bilinmektedir. Örneğin, Ortadoğu mitolojisinde Tanrı Attis'in, bir nar ya da badem yiyerek bundan hamile kalan tanrıça İhtar'dan doğmuş olduğuna; Yunan mitolojisinde ise bakire Diana'nın bir altın sağanağı şeklinde kendisini ziyaret eden yüce tanrı Zeus'tan hamile kalarak Perseus'u doğurduğuna inanılır. Benzer şekilde Sabiiler de Ürdün Nehri'nden su içen Enişbai'nin, Yahya'ya mucizevî şekilde hamile kaldığını düşünürler.⁹⁴

Kur'an'da İsa'nın doğumu ve yetişmesi konularına özel bir yer ayrılır. Her şeyden önce İsa'nın insanlığı ısrarla vurgulanır ve onu tanrısallaştırmaya yönelik her girişim şiddetle reddedilir. Diğer taraftan İsa'nın doğumu hadisesi iki bağlamda ele alınır. Öncelikle İsa'nın babasız olarak doğması Allah'ın kudret ve iradesinin bir tecellisi olarak değerlendirilir. İlk insan Âdem'i annesiz ve babasız olarak yaratan Allah'ın, İsa'nın babasız olarak Meryem'den doğmasını sağlamaya kadir olduğu vurgulanır.⁹⁵

İsa'nın doğumu Kur'an'a göre mucizedir. Kur'an, İncillerin bakire Meryem'in hamile kalmasında, Kutsal Ruh'u ön plana çıkarmasını kabul etmez. Zira Kur'an'a göre Meryem'e gelen elçi (Cebaril), yalnızca ona mucizevî şekilde hamile kalacağı haberini/müjdesini iletir. İkinci olarak Kur'an, İsa ve annesi Meryem'e ilişkin bu durumun insanlar için bir imtihan vesilesi olduğunun altını çizer. İslam her ne kadar bir müminin yaşamında akli verilerin önemine vurgu yaparak insanları düşünmeye, tefekkür etmeye ve aklını kullanmaya teşvik etse de bu, iman da dâhil her şeyi zorunlu olarak beş duyuya dayalı verilerden hareketle salt akılla değerlendirme anlamına gelmez. Kur'an son noktada imanın, Allah'ın inanılıp kabul edilmesini istediği hususlara tam bir teslimiyetle inanıp kabullenme olduğunun altını çizer. Dolayısıyla

⁹⁴ Gündüz, a.g.e., s. 156-157.

⁹⁵ Âl-i İmran Suresi, 59.

Kur'an, Allah'ın eşsiz kudretinin bir tecellisi olarak gerçekleşen İsa'nın babasız doğması mucizesini de inanılması gereken bir olay olarak görür.⁹⁶

Mevdudî, Hz. İsa'nın babasız olarak yaratılmasına ilişkin, Meryem suresinde geçen ve Hz. İsa'nın söylediği: *“Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı emretti. Beni anneme hürmetkâr kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı.”*,⁹⁷ ayetlerini değerlendirir. Mevdudî, burada kullanılan “Anneme hürmetkâr” ifadesinin altını çizer. Çünkü burada “Ebeveynime hürmetkâr” değil de sadece anneme denmesi manidardır. Bunu Hz. İsa'nın babasız doğduğunun bir delili olarak kabul eden Mevdudî, bundan dolayı onun isminin ayetlerin çoğunda “Meryem oğlu İsa” şeklinde geçmesine de vurgu yapar.⁹⁸ Ayrıca Müminun suresinde geçen *“Biz, Meryem'in oğlunu ve annesini bir ayet kıldık”*⁹⁹ ayetinin yorumunda da “Meryem'in oğlu” ve “annesinin” ayrı ayrı değil; her ikisinin de mucize olduğunu belirtir. Mevdudî bu ayeti, kendisine bir erkek dokunmadığı halde bir çocuk doğuran Meryem'le ilgili açık bir kanıt olarak sunar.¹⁰⁰

1.2.2. Hz. İsa'nın Doğumu ile Hz. Âdem'in Yaratılışının Karşılaştırılması

Beşeri kanunlara kıyasla Hz. İsa'nın durumu, olağanüstü bir hadisedir. Ancak onun doğumu Hz. Âdem'in yaratılışıyla karşılaştırılınca, ondaki bütün acayıplikler ortadan kalkar. İşte Âl-i İmran suresi 59. ayetinde geçen, *“Şüphesiz Allah katında İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona “ol” demesiyle o da hemen oluverdi.”*, ayeti bu hakikati dile getirmektedir. Ehl-i Kitab Hz. İsa meselesinde bir sürü mücadele ve münakaşa yaparak, babasız doğumundan dolayı Meryem oğlu İsa'nın etrafına masal ve hurafelerden bir duvar örerken; Hz. Âdem'in annesiz ve babasız olarak topraktan yaratıldığını kabul etmektedir. Hiç şüphe yok ki topraktan Âdem'i çıkararak onu insan yapan yüce irade, babasız bir şekilde Hz. İsa'yı yaratan kudretin ta kendisidir.¹⁰¹

İsa'nın Âdem'e yaratılış bakımından benzetilmesi, her yönüyle olan bir benzerlik değildir. Sadece bir yönüyle olan benzerliğe dikkat çekilmiştir. İsa'nın

⁹⁶ Gündüz, a.g.e., s. 158-159.

⁹⁷ Meryem Suresi, 31-32.

⁹⁸ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 3, s. 219.

⁹⁹ Müminun Suresi, 50.

¹⁰⁰ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 3, s. 417.

¹⁰¹ Seyyid Kutub, Fizilali'l-Kur'an, c. 2, (çev. İ. Hakkı Şengüler, M. Emin Saraç, Bekir Karlığa), İstanbul, Tarihsiz, s. 300.

Âdem'e benzetilmesi ondaki harikuladelik ve olağan dışılıktır. Bu anlamda İsa'nın yaratılışını garipsemek doğru değildir. İsa'nın babasız olarak yaratılışı ne kadar garip ve olağan dışı bir olay ise, Âdem'in hem babasız hem de annesiz olarak yaratılışı, ondan daha fazla garipsenecek bir olaydır. Bu mümkünse -ki Allah'ın kudreti açısından mümkündür-, diğeri daha da mümkündür. Bu kıyas yöntemiyle varılmak istenen hedef, hasmı kesin olarak susturmak ve böylece konuya ilişkin tartışmaya son vermektir.¹⁰²

Mevdudî'ye göre, eğer bir mucize sonucu dünyaya gelmek, Hıristiyanların iddia ettikleri gibi insanı, Allah ya da Allah'ın oğlu olma seviyesine çıkarıyorsa, Hz. Âdem bu statüyü daha fazla hak etmektedir. Zira Hz. İsa babasız bir şekilde doğduğu halde, Hz. Âdem hem annesiz hem babasız olarak yaratılmıştır.¹⁰³ Netice itibarıyla İsa'nın doğumunun Âdem'in durumundan farksız olduğuna dikkat edilmelidir. Aynı zamanda her iki durumun yer aldığı ayetlerde, Arapça metinde geçen kelimeler de neredeyse aynıdır.¹⁰⁴ Böylelikle Enbiya suresinin 91. ayeti bağlamında Allah'ın “*Ona ruhumuzdan üfledik*” şeklindeki ifadesini, sadece mucizevî bir doğum söz konusu olduğunda kullandığı neticesine varabiliriz.¹⁰⁵

1.2.3. Hz. İsa İle Hz. Yahya'nın Doğumlarının Karşılaştırılması

Kur'an'da yer alan Âl-i İmran suresi ve Meryem suresinde, Hz. Zekeriyâ ile Hz. Yahya kıssalarının hemen arkasından, Hz. Meryem ile Hz. İsa kıssalarının gelmesi¹⁰⁶ bize başka bir hakikati de göstermiştir. Allah, Zekeriyâ'yı bir oğul ile müjdelemiş ve bu oğlun adının Yahya olacağı bildirilmiştir. Bu müjdenin akabinde Meryem de ismi İsa olan bir çocukla müjdelenmiştir. Yahya'nın annesi kendisi kısır olduğu halde nasıl bir çocuğunun olabileceğine hayret ettiği gibi, Hz. Meryem de hiçbir erkek kendisine temas etmediği halde nasıl hamile kalacağı hususunda hayrete düşmüştür. Bir yandan Hz. Yahya yaşlı bir baba ile kısır bir anneden dünyaya gelmiş ve Hz. İsa'nın geleceğini müjdeleyerek tebliğ görevini yürütmüş; diğer taraftan Hz. Meryem, hiçbir erkekle temas etmediği halde Hz. İsa'ya hamile kalıp, Rabbinin emriyle onu dünyaya getirmiştir.¹⁰⁷

¹⁰² Zemahşeri, El-Keşşaf, c. 2, s. 88.

¹⁰³ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 265.

¹⁰⁴ Sâd Suresi, 71-72.

¹⁰⁵ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 3, s. 329.

¹⁰⁶ Âl-i İmran Suresi, 35-48; Meryem Suresi, 1-36.

¹⁰⁷ Şaban Kuzgun, “Kur'an-ı Kerim'e Göre Hıristiyanlık ve Hıristiyanlar”, *İslami İlimler Araştırma Vakfı, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*, İstanbul, 1993, s. 68.

Gerçekte bu doğumların hikâye edilmesinin gayesi, Hristiyanlar tarafından “Tanrının oğlu” olarak kabul edilen Hz. İsa’nın da, tıpkı Hz. Yahya gibi bir mucize sonucu dünyaya gönderilmesinin açıklanmasıdır. Mevdudî’ye göre, Hz. Yahya’nın bir mucize olarak doğmasının Kur’an’da zikredilmesi, Hristiyanların yanlış inançlarına karşı bir delil hüviyetindedir. Mevdudî’ye göre, Hristiyanların kabul ettiği şekliyle Hz. İsa’nın babasız olarak doğması, onu ilahlık seviyesine çıkarmaz. Zira aynı ailede doğup büyüyen Hz. Yahya da bir mucize sonucu dünyaya gelmiştir.¹⁰⁸ Yani nasıl ki Yahya’nın durumu onu “Tanrının oğlu” kılmıyorsa; Hz. İsa’nın da bir mucize olarak doğması onu “Tanrının oğlu” yapmaz. Çünkü her iki doğum da benzer bir mucizenin sonucudur.¹⁰⁹ Keza Luka İncilinde de bahsi geçen iki doğumun aynı çerçevede değerlendirilmesi, bu gerçeğin pekiştirilmesinde önemli bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁰

1.2.4. Hz. İsa’nın Allah’tan Bir Kelime Olması

İsfehani’nin “Müfredat”ında “k-l-m” sözcüğü, iki duyu organından biriyle algılanan tesir manasındadır. Buna göre “Kelam” duyma duyusuyla algılanan sözdür. “Kelm” ise, görme duyusuyla algılanan etkidir.¹¹¹ Kur’an’da Hz. İsa’nın, Allah’ın bir kelimesi olmasıyla ilgili husus üç ayette geçmektedir.¹¹² Hadislerde ise “kelime”, hem tekil hem de çoğul şekilde sıklıkla geçmektedir. Hadis kaynaklarında Hz. İsa ile ilgili olarak, onun “Allah’ın kulu, resulü, Meryem’e ilka ettiği kelimesi (kelimetullah) ve O’ndan bir ruh olduğu” belirtilir.¹¹³ Bu hadislerden başka, Müslümanların Habeşistan’a hicret ederken, onların sözcülüğünü yapan Cafer b. Ebu Talip’in de kraldan gelen istek üzerine, İslam dinindeki Hz. İsa tasviri de önemlidir. Cafer b. Ebu Talip, hadiste geçtiği şekliyle Hz. İsa’nın, Allah’ın kulu, resulü ve Meryem’e bahşettiği kelimesi olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁴

Reşit Rıza, “Menar” tefsirinde “kelime”yi açıklarken, Hristiyanların Yuhanna İnciline bağlı kalarak “kelime” teriminde, İsa’nın ilahlığının açıklamasını gördüklerini söyler. Yani onlar “kelime”yi, yaratıcı kudret kapsamında değerlendirirler. Reşit Rıza’ya göre “kelime”nin Kur’an’daki anlamı bu değildir. Birçok ayette “Allah’ın

¹⁰⁸ Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 1, s. 255.

¹⁰⁹ Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 3, s. 219.

¹¹⁰ Luka, 1: 5-38.

¹¹¹ Rağıb el-İsfehani, Müfredat, (çev. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu), İstanbul, 2012, s. 931.

¹¹² Âl-i İmran Suresi, 39, 45; Nisa Suresi, 171.

¹¹³ Buhari, Enbiya, 47; Müslim, İman, 46.

¹¹⁴ Mustafa Sinanoğlu, “Kelime”, *DİA*, 2002, c. 25, s. 213, www.islamansiklopedisi.info, 10. 08. 2017.

kelimesi”nin, “yaratıcı kelim” anlamında kullanıldığını hatırlatır. Ona göre, var olan her şey Allah’ın keliminden meydana gelmiştir. Böylelikle Reşit Rıza, Hz. İsa konusunda bahsedilen “kelime”yi, Allah’ın yaratma fiiliyle açıklar ve bununla da Hz. İsa’nın Allah tarafından yaratıldığı düşüncesini ortaya koyar. Ona göre, ilgili ayette geçen “Ol!” ifadesi, Allah’ın kudretiyle istediği her şeyi var etmeye güç yetirebileceğine vurgu yapmaktadır.¹¹⁵

Reşit Rıza tefsirinde Kur’an penceresinden “kelime”yi izah ettikten sonra Hristiyan kaynaklarına yönelerek, ilgili konuyu açıklığa kavuşturmak maksadıyla Yuhanna İnciline başvurur. Çünkü “kelime” hususuna dört İncil içerisinde sadece Yuhanna İncilinde değinilmiştir. İlgili bölüm şu şekilde geçmektedir: “Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrıyla birlikteydi ve Söz Tanrıydı. Başlangıçta O Tanrıyla birlikteydi. Her şey Onun aracılığıyla var oldu, var olan her şey Onsuz olmadı. Yaşam Ondaydı ve yaşam insanların ışığıydı. Işık karanlıkta parlar. Karanlık Onu alt edemedi.”¹¹⁶ Reşit Rıza, “kelime” ve “logos”un eşleştirilmesi doktrininde geçtiği üzere, “kelime”nin tanrılaştırılması fikrinin, pagan inanışından geldiği kanaatindedir. O bu hususta, “Memphis” üçlemesine işaret etmektedir. Burada; Tanrı, Kelime ve Kutsal Ruh’un tabiatlarının aynı olduğu sabittir. Keza İsa’dan epey zaman önce Plotinus tarafından, “kelime”nin ikinci tanrı olduğuyla ilgili bir görüş belirtilmektedir.¹¹⁷

Mevdudî’ye göre ise, Hz. Meryem’e bahşedilen “kelime”nin manası, Allah tarafından onun rahmine yerleştirilen “ferman”dır. *“Yani Hz. Meryem’in rahmine bir erkeğin dölünü almadığı halde, Hz. İsa’ya gebe kalma emri verilmişti. İlk başta, Hz. İsa’nın babasız doğmasının sırrının bu olduğu Hristiyanlara belirtilmişti. Fakat, Yunan felsefesinin etkisinde kalan Hristiyanlar, “kelime”nin anlamını “kelam” veya “nutuk” (logos) olarak kabul ettiler. Daha sonra, bu kelam ve nutuktan, bizzat Allah’ın konuşma özelliği anlamı çıkarıldı. Bununla yetinilmedi ve daha sonra, Allah’ın kişisel özelliğinin, Hz. Meryem’in karnına girip Hz. İsa’nın şeklini aldığı tahmini yapıldı. Böylece, Hristiyanlarda Hz. İsa’nın ulûhiyeti ve tanrılığı ile ilgili yanlış bir inanç ve kavram gelişmiş oldu. Hristiyanlar bundan böyle, Cenab-ı Allah’ın bizzat kendisini veya ezeli*

¹¹⁵ Mehmet Aydın, “Menar Tefsirinde Hristiyanlık”, *Türk-İslam Medeniyeti Araştırmalar Dergisi*, y. 2016-Kış, S. 21, s. 14.

¹¹⁶ Yuhanna, 1: 1-5.

¹¹⁷ Mehmet Aydın, a.g.m., s. 14.

vasıflarından olan kelim ve nutkunu, Hz. İsa'nın fiziki varlığı ile dünyaya gösterdiğine inanmaya başladılar.”¹¹⁸

1.2.5. Hz. İsa'nın Allah'tan Bir Ruh Olması

Kur'an'ı-Kerim'de Nisa suresinde yer alan ayette Allah şöyle buyurmaktadır: *“Ey Kitap Ehli! Dininizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında ancak gerçek olanı söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih, Allah'ın elçisi, Meryem'e verdiği sözü ve kendinden bir ruhtur.”*¹¹⁹ Bu noktada Arapça metindeki “Rûhun minhu” ifadesini “Allah'ın Ruhu” olarak anlamak yanlış olur. Hristiyanların, İsa'yı tanrı olarak kabul etmeleri bu anlayıştan doğmaktadır. Doğrusu “Allah'tan bir ruhtur” şeklinde olması gerekmektedir. Buradaki ‘ruh’ Allah'tan bir parça değil, O'nun kudretinin ve yaratmasının (emrinin) bir çeşididir. Hz. Âdem'i yaratırken de ona canlılık veren şey, Hicr suresi 39. ayette geçtiği üzere: “O'na ruhumdan üfledim.” hakikatiyle aynı özelliştir. Nitekim Meryem suresinin 17. ayetinde *“Biz ona ruhumuzu gönderdik de, o kendisine tam bir insan şeklinde göründü.”* denmektedir. Enbiya 91'de ise bu olay, ‘üfleme’ şeklinde anlatılır; tıpkı Âdem'e üflendiği gibi: *“... Biz ona ruhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu bütün toplumlar için ibret kıldık”*.¹²⁰

Mevdudî, Nisa 171'deki ayeti şu şekilde yorumlamaktadır: *“Cenab-ı Allah, Hz. İsa'ya her türlü kötülükten arınmış bir kalp, ruh ve huy vermiştir. Hz. İsa'nın kalbi ve ruhu ancak Hak ve doğruluğu biliyordu ve kendisi adeta bir ahlak ve fazilet simgesiydi. Gayet tabii ki Hristiyanlara da Hz. İsa'nın bu özelliği taşıdığı belirtilmişti, ama onlar bunu yanlış yorumladılar ve büyük mübalağa yaptılar. Onlar, “Allah tarafından bir ruh” ibaresini bizzat “Allah'ın ruhu” (Ruhullah) ve “Ruhü'l-Kudüs” deyimini, yanlış yorumlayarak, “Hz. İsa'ya hulul etmiş olan Allah'ın mukaddes ruhu” yapıverdiler. Oysa Matta İncilinde şöyle bir cümle yazılıdır: “Melek ona (Yusuf Neccar'a) rüyasında göründü ve dedi ki, ‘Ey Davud oğlu Yusuf, zevcenı kendi evine getirmekten korkma, zira onun karnında ne varsa Ruhü'l-Kudüs (Mukaddes Ruh'un) kudretiyle vardır.” Gerçekte Hristiyanlar hem Tevhid'e hem de Teslis'e inanıyorlar. İncil'de yer alan Hz. İsa'nın açık sözlerine bakılırsa, Hristiyanlardan hiçbiri Allah'ın tek olduğunu inkâr edemez. Hz. İsa çeşitli vesilelerle Allah'ın tek olduğunu ve hiçbir ortağı bulunmadığını ifade*

¹¹⁸ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 508-509.

¹¹⁹ Nisa Suresi, 171.

¹²⁰ Ömer Özsoy, İlhami Güler, Konularına Göre Kur'an: SistematiK Kur'an Fihristi, Ankara, 2009, s. 766.

*etmiş ve bu ifadeler İncil’de aynen yer almışlardır. O halde gerçek dinin Tevhid’e dayalı olduğunu Hristiyanlar bile inkâr edemezler.”*¹²¹

Mevdudî’ye göre Hristiyanlar, Hz. İsa ile ilgili olarak zikredilen “Allah’ın kelimesi” ya da “Ruhullah” gibi ifadeleri yanlış yorumlayarak hata yapmışlardır. Hristiyan din adamları “kelime”den, Allah’ın ruhunun Hz. İsa’ya enkarne edildiği ve kendisinin bir tanrı şeklinde dünyaya geldiği manasını çıkardılar. Mevdudî’ye göre, Hristiyanlığın akidesine böyle bir unsurun dâhil olması, onların “Tevhid”le ilgili inançlarını olumsuz yönde etkilemiş ve bundan dolayı onlar tam bir çıkmaza girmişlerdir.¹²²

1.2.6. Mucize Kavramı

*“Mucize, sözlükte “bir şeye güç yetirememek” anlamındaki ‘acz’ kökünden türeyen, ‘muciz’in (aciz bırakan) isim şeklidir. Kur’an’da ‘mucize’ kelimesi yer almamakla birlikte ‘acz’ kökünden fiil ve sıfat kalıpları “aciz kalmak, güçsüz bırakmak, Allah’ın ayetlerini yalanlamak amacıyla yarışmak” manalarında yirmi bir ayette geçmektedir. Hadislerde de mucize kelimesi görülmemekte, fakat ‘acz’ kökünden türeyen çeşitli kavramlar, sözlük anlamında kullanılmaktadır.”*¹²³ Kur’an’da olağanüstü hâl ve durumlar, mucize kavramından çok, ‘ayet’ sözcüğüyle ifade edilmiştir. Örneğin şu hâdiseler genellikle bu sözcükle anlatılmıştır: Allah tarafından Hz. Salih’e gönderilen dişi deve,¹²⁴ Hz. Musa’nın asasıyla yed-i beyzası (parıltılı eli),¹²⁵ Hz. İsa’nın göstermiş olduğu olağanüstü haller...¹²⁶ Ayrıca Kur’an-ı Kerim’de mucize kavramının yerine zaman zaman “furkan”, “beyine”, “hak”, “burhan” ve “sultan” gibi kelimeler de kullanılmıştır. Hadislerde ise, peygamberlerin görevlerini pekiştirmek bağlamında onlara gönderilen mucizeler, daha çok “ayet” sözcüğüyle ifade edilmiştir.¹²⁷

Kur’an-ı Kerim’de, peygamberlerle ilgili birçok mucize zikredilir. Örneğin; Hz. Nuh’un gemisi ve tufan, Hz. İbrahim’in ateşte yanmaması, Hz. Musa’nın elindeki asanın yılanı dönüşmesi, Hz. İsa’nın hastaları iyileştirme özelliğinin bulunması gibi... Kur’an, peygamberlerin gösterdiği mucizelere değinirken, bunların peygamberlere ait

¹²¹ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 509.

¹²² Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 509.

¹²³ Halil İbrahim Bulut, “Mucize”, *DİA*, 2005, c. 30, s. 350, www.islamansiklopedisi.info, 11.08.2017.

¹²⁴ A’raf Suresi, 73.

¹²⁵ A’raf Suresi, 106-108; Hud Suresi, 96; Kasas Suresi, 31-32, 35.

¹²⁶ Âl-i İmran Suresi, 49-50.

¹²⁷ Bulut, “Mucize”, s. 350.

fiiller olmadığını; bizatihi Allah'ın fiilleri olduğunu açıklar. Allah, peygamberleri tabiri caizse onurlandırmak ve onlara verdiği kutsal görevi yerine getirme noktasında onları desteklemek amacıyla, ihtiyaç duyulan bir zamanda mucizeleri kendilerine göndermiştir.

Muhammed Hamidullah mucize kavramını şu şekilde değerlendirir: “*Mucizenin kendisi, nedeni bizce kimi zaman meçhul kalsa bile, anormal bir şey değildir. Onu şaşılacak bir şeymiş gibi gösteren, genellikle olayın önce ve sonrasında tanık olduğumuz durumlardır. Kendi içinde meydana gelen bir deprem ya da bir başka gök cismiyle çarpışma ayı ikiye yarabilir. Ama bu olay tam da peygamber böyle bir şeye ihtiyaç duyduğu anda meydana geldiği zaman, biz buna mucize diyoruz. Sebep ve sonuçları yaratan Allah için hiçbir şey mucizevî değildir. Bu tür olaylardan bazılarını mucizevî sayarken, bazılarında bu özelliği görmeyen yine biziz.*”¹²⁸

1.2.6.1. Hristiyanlıkta Mucize Kavramı

Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahid kısmında ilk olarak mucizeler Tanrı'nın kudretini gösteren fiillerdir veya onun büyük amellerinin fiillerini göstermektedir. Bunu biraz daha somutlaştıracak olursak, Tanrı'nın tarih içerisindeki müdahaleleri, yaratılış amaçlı müdahalelere veyahut peygamberlerin gösterdiği mucizelere tekabül etmektedir. Başka bir açıdan mucize, “dikkat çekici, sarsıcı olaylar” için kullanılır. Burada da bir olayın hiç beklenmedik bir zamanda ortaya çıkması söz konusudur. Bu beklenmedik olayların çıkması da çoğunlukla Tanrı'nın kurtarma fiiliyle ilişkilendirilir. Burada Tanrı'nın olağanüstü bir şekilde tarihe müdahil olması söz konusudur. Eski Ahid'de ise mucize, imanı gerektiren bir şey olmakla birlikte imanın mevcut olma şartına da bağlıdır. Yani, iman olmadan o mucizenin herhangi bir etkisi de yoktur.¹²⁹

Hristiyanlıkta mucize, doğrudan Tanrı'nın gücüne ve iradesine bağlıdır. Bunun yanında izleyenlerin üzerinde hayret uyandırmasından ziyade Tanrı'nın varlığına ve gücüne yönelik ilahi tezahürü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yeni Ahid'de mucize karşılığında başlıca “terata”,¹³⁰ “dunameis”¹³¹ ve “semeia”¹³² kelimeleri kullanılmaktadır. Bunlar, mucize kavramının oluşturduğu üç boyutlu bir duruma işaret

¹²⁸ Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, (çev. Mehmet Yazgın), İstanbul, 2011, s. 114.

¹²⁹ Mark Chalil Bodenstein, “Hristiyanlıkta Mucize”, (çev. Hureyra Kam, Serdar Güneş), *Din Diline Mucize*, Mucize ve Gayb Çalıştayı, İstanbul, 2015, s. 89-90.

¹³⁰ Resullerin İşleri, 2: 19; İbranilere Mektup, 2: 4.

¹³¹ Resullerin İşleri, 2: 22; Romalılara Mektup, 15: 19.

¹³² Matta, 13: 38; Yuhanna, 2: 11.

etmektedir. Yani “terata”, mucizenin yarattığı olağanüstü hale; “dunamis”, mucizeyi ortaya çıkaran olağanüstü güce; “semeion” ise, mucizenin temel amacı olan delil olma özelliğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca İsa’nın gösterdiği mucizeler mevzu bahis olduğunda Yunanca “erga” (işler) sözcüğü de Yuhanna İncilinde konuyla ilgili olarak sıklıkla kullanılmaktadır.¹³³

İncillerde İsa’ya atfedilen mucizeler fiziki ve ruhi hastaları iyileştirme¹³⁴ ve ölüleri diriltme¹³⁵ şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca su üzerinde yürüme,¹³⁶ fırtınayı dindirme,¹³⁷ görünmez olma¹³⁸ ve kalabalıkları doyurma¹³⁹ gibi doğanın işleyişiyle alakalı görünen mucizelerdir. Bundan başka İsa’nın mucizelerinin önemli bir bölümünü de vizyon, rüya, dua ve vahiy yoluyla Tanrı ile iletişim kurma oluşturmaktadır.¹⁴⁰ İsa’nın göğe yükseltilmesinden sonra, onun havarilerinin de benzer şekilde mucizeler gösterdiği görülmektedir.¹⁴¹ Bununla birlikte Hristiyan olmayıp, özellikle hastaları iyileştirme noktasında İsa adına mucize ortaya koyan kişilerden de bahsedilmektedir.¹⁴² Ancak İncil’de bahsi geçen mucizelerin en büyüğü, aynı zamanda Hristiyan tanrı anlayışının da merkezinde yer alan ve Tanrı’nın enkarnasyonu olarak kabul edilen İsa’nın dirilmesi ve göğe yükseltilmesidir. Bu açıdan bakıldığında İncil’de hem İsa hem de havarilerle ilgili olarak geçen bütün mucizeler, aslında eskatolojik (nihai son) bir anlam taşımakta ve İsa’nın kişiliğinde meydana gelen ilk mucizenin devam ettiricisi olarak “Tanrı Krallığının” gelmekte olduğunu haber vermektedir.¹⁴³

Mucizeleri daha iyi anlayabilmek için değişik bir tasniflendirmeye de gidilmiştir. Burada mucizenin kendisi değil, mucizeyi gösteren kişi ile ilgili üçlü bir tasnif söz konusudur. Birincisi, esrarengiz kudrete sahip olan kişi yahut şeydir; İkincisi bu esrarengiz kudrete sahip olmak isteyendir; Üçüncüsü ise bu esrarengiz güce aracı olandır. Buna bağlı olarak Yeni Ahid’de ortaya çıkan görüntü, sadece Tanrı’nın birinci kategoriye tekabül ettiğiidir. Sadece Tanrı esrarengiz güce sahiptir, insanlar da genellikle

¹³³ Salime Leyla Gürkan, “Mucize: Diğer Dinlerde Mucize”, *DİA*, 2005, c. 30, s. 354, www.islamansiklopedisi.info, 11.08.2017.

¹³⁴ Luka, 4: 31, 41.

¹³⁵ Markos, 5: 35-42.

¹³⁶ Markos, 6: 48.

¹³⁷ Matta, 8: 26.

¹³⁸ Yuhanna, 8: 59.

¹³⁹ Markos, 6: 34-44.

¹⁴⁰ Matta, 20: 17-19; Markos, 11: 1-4; Yuhanna, 1: 47.

¹⁴¹ Matta, 10: 7-8; Resullerin İşleri, 3: 1-10.

¹⁴² Markos, 9: 38-40; Resullerin İşleri, 19: 13-17.

¹⁴³ Gürkan, “Mucize: Diğer Dinlerde Mucize”, s. 354.

ya bu esrarengiz güce ulaşmak için dua eden kişiler olarak tasvir edilirler veyahut bu esrarengiz güce aracı olanlardır. Sadece bir istisna vardır o da İsa'nın bütün güç ve kategorilere tekabül etmesidir. O hem bu gücün, kudretin taşıyıcısı, sahibi, hem o gücü taşıyabilmek ve ona sahip olabilmek için dua eden kişi, hem de o güce aracı olan etkindir.¹⁴⁴

Hiz. İsa'nın tanrısal varlığının kanıtlanması ve onun "Tanrı" olduğu iddiasına giden yolun açılmasında Hiz. İsa'nın İncillerde mucizeleri kendi adına yaptığını söylemesi oldukça etkili olmuştur.¹⁴⁵ Bununla birlikte Yeni Ahid'de pek çok yerde Tanrı'nın Hiz. İsa'nın şahsında pek çok mucize gerçekleştirdiği anlatılmaktadır. Bu anlayış havari Petrus'un Pentakost¹⁴⁶ konuşmasında açıkça görülmektedir: "Nasırallı İsa, aranızda iken Tanrı onun vasıtasıyla kudretli işler, harikalar ve alametler yapmak suretiyle onu tasdik etmiştir."¹⁴⁷ Buradan hareketle diyebiliriz ki, Hristiyanlık anlayışındaki mucizeler Tanrı'nın Kadir-i Mutlaklığının ve Hiz. İsa'nın, O'nun adına hareket ettiğinin göstergesidir.¹⁴⁸

1.2.6.2. Hiz. İsa'nın İncillerde Geçen Mucizeleri

İncillerde Hiz. İsa ile ilgili onlarca mucize anlatılır. Mucizelerden bir kısmı Hiz. İsa'nın hastalığı olanları iyileştirmesi üzerinedir. Bu mucizelerden birkaçını şöyle zikredebiliriz: İsa'nın Celile'deki her hastayı iyileştirmesi,¹⁴⁹ iki cinlinin iyileştirilmesi,¹⁵⁰ bir felçlinin iyileştirilmesi,¹⁵¹ iki körle bir dilsizin iyileştirilmesi,¹⁵² eli sakat olan adamın iyileştirilmesi,¹⁵³ cinli çocuğun iyileştirilmesi,¹⁵⁴ Beytsay'daki kör bir adamın iyileştirilmesi,¹⁵⁵ beli bükük bir kadının iyileştirilmesi,¹⁵⁶ on cüzamlının

¹⁴⁴ Bodenstein, a.g.m., s. 91.

¹⁴⁵ Markos, 1: 22, 27, 41; 2: 10, 28; 4: 41; 6: 7; Matta, 7: 29; 10: 1.

¹⁴⁶ Hristiyan inancında Kutsal Ruh'un havarilerin üzerine indiği zaman dilimi. (Resullerin İşleri, 2: 1-4.)

¹⁴⁷ Resullerin İşleri, 2: 22.

¹⁴⁸ Betül Avcı, "Hristiyanlıkta ve Kur'an Tefsirlerinde Hiz. İsa'nın Mucizeleri", *Divan*, y. 2000/2, s. 259.

¹⁴⁹ Matta, 4: 23-25; Markos, 1: 1-8; Luka, 3: 1-20; Yuhanna, 1: 19-28.

¹⁵⁰ Matta, 8: 28-39; Markos, 5: 1-20; Luka, 8: 26-39.

¹⁵¹ Matta, 9: 1-8; Markos, 2: 1-12; Luka, 5: 17-26.

¹⁵² Matta, 9: 27-34.

¹⁵³ Matta, 12: 13-14; Markos, 3: 1-6.

¹⁵⁴ Matta, 17: 14-21; Markos, 9: 14-29; Luka, 9: 37-44.

¹⁵⁵ Markos, 8: 22-26.

¹⁵⁶ Luka, 13: 10-17.

iyileştirilmesi,¹⁵⁷ havuzdaki kötürümün iyileştirilmesi,¹⁵⁸ kör bir adamın iyileştirilmesi,¹⁵⁹ iki körün gözlerinin açılması.¹⁶⁰

İncillerdeki mucizelerden bazıları ise, İsa'nın ölen kişileri diriltmesi şeklinde geçmektedir. Ölen kızın dirilmesi ve kanaması olan kadının iyileşmesi,¹⁶¹ İsa'nın bir dulun oğlunu diriltmesi¹⁶² ve İsa'nın, Beytanyalı Meryem adında bir kızın kardeşi olan Lazar'ı diriltmesi¹⁶³ bu mucizelere örnek olarak verilebilir.

Bunun dışında İsa'nın gösterdiği birtakım mucizeler de şöyle zikredilebilir: İsa'nın fırtınayı dindirmesi,¹⁶⁴ İsa'nın beş bin kişiyi doyurması,¹⁶⁵ İsa'nın su üstünde yürümesi,¹⁶⁶ İsa'nın dört bin kişiyi doyurması,¹⁶⁷ İsa'nın ölüp dirileceğini önceden üç kere bildirmesi,¹⁶⁸ İsa'nın görünümünü değiştirmesi,¹⁶⁹ İsa'nın meyve vermeyen incir ağacını sonsuza dek kurutması,¹⁷⁰ İsa'nın öldükten sonra tekrar dirilişi,¹⁷¹ İsa'nın göğe yükselmesi,¹⁷² İsa'nın suyu şaraba dönüştürmesi,¹⁷³ İsa'nın öldükten sonra Mecdelli Meryem'e görünmesi,¹⁷⁴ İsa'nın öldükten sonra öğrencilerine görünmesi.¹⁷⁵

1.2.6.3. Hz. İsa'nın Kur'an'da Geçen Mucizeleri

1.2.6.3.1. Hz. İsa'nın Beşikte Konuşması

Hz. İsa'nın henüz beşikteyken karşısındaki topluluğa hitap etmesi mucizesi, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde zikredilir.¹⁷⁶ Mevdudî'ye göre, Kur'an'ı yanlış

¹⁵⁷ Luka, 17: 11-19.

¹⁵⁸ Yuhanna, 5: 1-18.

¹⁵⁹ Yuhanna, 9: 1-12.

¹⁶⁰ Burada zikredilen mucize, Luka'da bir kör diye geçer; Markos'ta da o kişinin ismi Bartımay diye geçer. (Matta, 20: 29-34; Markos, 10: 46-52; Luka, 18: 35-43.)

¹⁶¹ Matta, 9: 18-26; Markos, 5: 21-43; Luka, 8: 40-56.

¹⁶² Luka, 7: 11-17.

¹⁶³ Yuhanna, 11: 17-46.

¹⁶⁴ Matta, 8: 23-27; Markos, 4: 35-41; Luka, 8: 22-25.

¹⁶⁵ Matta, 14: 13-21; Markos, 6: 39-44; Luka, 9: 10-17; Yuhanna, 6: 1-15.

¹⁶⁶ Matta, 14: 22-30; Markos, 6: 45-52; Yuhanna, 6: 16-25.

¹⁶⁷ Matta, 16: 21-28; Markos, 8: 31-38.

¹⁶⁸ Matta, 16: 21-28; 17: 22-23; 20: 17-19; Markos, 8: 31-38; 9: 30-32; 10: 32-34; Luka, 9: 44-45; 18: 31-34.

¹⁶⁹ Matta, 17: 1-11; Markos, 9: 2-13; Luka, 9: 28-36.

¹⁷⁰ Matta, 21: 18-22; Markos, 11: 12-14.

¹⁷¹ Matta, 28: 1-10; Markos, 16: 1-14; Luka, 24: 1-12; Yuhanna, 20: 1-9.

¹⁷² Luka, 24: 50-53; Markos, 16: 19-20.

¹⁷³ Yuhanna, 2: 1-11.

¹⁷⁴ Yuhanna, 20: 10-18; Matta, 28: 9-10; Markos, 16: 9-11.

¹⁷⁵ Yuhanna, 20: 19-23; Matta, 28: 16-20; Markos, 16: 14-18; Luka, 24: 36-49.

¹⁷⁶ Âl-i İmran Suresi, 46; Maide Suresi, 110; Meryem Suresi, 29.

yorumlayanlar bu ayette bahsi geçen konuşmayı, yıllar sonra İsa gelişmiş bir genç olarak kendi kavmine geldiğinde, kavminin yaşlılarının onu gençliğinden dolayı küçümsedikleri zaman söylediklerini savunurlar. Fakat bütün tabloyu dikkatle inceleyen bir kimse, bu izahın yanlışlığının ve sadece mucizeyi kabul etmemek maksadıyla ileri sürüldüğünün farkına varacaktır. Hakikat şudur ki, bu konuşma İsa'nın yetişkinliğinde değil, Meryem kucağında bebeğiyle kavminin yanına geldiğinde gerçekleşmiştir. Âl-i İmran suresinin, 46. ayeti ile Maide suresinin, 110. ayetinde İsa'nın bu konuşmayı henüz beşikteyken söylediği desteklenmektedir. Birinci ayette Allah'ın Meryem'e gönderdiği melek, ona hitap ederken şunu söyler: *“Beşikte de yetişkinliğinde de insanlarla konuşacaktır.”* İkincisinde ise Allah, İsa'ya şöyle hitap eder: *“... Sen beşikte iken de, yetişkin iken de insanlarla konuşuyordun.”*¹⁷⁷ Mevdudî'ye göre, bu iddialarda ve izahlarda bulunan kimseler, Hz. Meryem'in kavmi tarafından saldırıya uğramasının ve kendisine hakaret edilmesinin gerçek sebebini görmezden gelmektedirler. Meryem'in içinde bulunduğu topluluk, babasız bir çocuğun doğması üzerine, henüz olay tazeyken öfkelerini dile getirebilirlerdi. Bu bağlamda Hz. İsa'nın yetişkinliğinde bu tartışmanın yapılmasının bir anlamı kalmamaktadır.¹⁷⁸

1.2.6.3.2. Hz. İsa'nın Sofra Mucizesi

Havariler,¹⁷⁹ Hz. İsa'nın bir beşer olduğunu çok iyi biliyorlardı, Meryem'in oğlu olduğunu kabul ediyorlardı. Bu nedenle havariler ona yaraşan isim ile (Ey Meryem oğlu İsa) kendisine hitap ediyorlardı. Hz. İsa'nın Rab olmadığını, sadece Allah tarafından yaratılan bir kul olduğunu biliyorlardı. Ayrıca Hz. İsa'nın yaptığı mucizeleri meydana getiren zatın Allah olduğunu, İsa'nın kendi kudretiyle bunları meydana getiremeyeceğini kabul ediyorlardı.¹⁸⁰

Hz. İsa'dan şöyle bir talepte bulunmuşlardı: *“Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi?” diye sormuşlardı. O da onlara şöyle cevap verdi: “Eğer iman etmiş kimseler iseniz Allah'a saygılı olun.” Onlar, “İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz güvenle dolsun, bize doğru söylediğini bilelim ve buna tanık*

¹⁷⁷ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 3, s. 217.

¹⁷⁸ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 305.

¹⁷⁹ Havari: *“Hz. İsa'nın, kendisine yardımcı olmak üzere seçtiği on iki kişiden her biri için kullanılan tabir.”* (Osman Cilacı, “Havari”, *DİA*, 1997, c. 16, s. 513, www.islamansiklopedisi.info, 22.01.2018.)

¹⁸⁰ Kutub, Fizilali'l-Kur'an, c. 4, s. 497.

olalım” dediler. Meryem oğlu İsa şöyle yalvardı: “Allah’ım! Ey Rabbimiz! Bize gökten öyle bir sofrayı indir ki, ilk gelenimizden son gelenimize kadar bizler için bir bayram ziyafeti ve senden bir işaret olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısısın.” Allah da şöyle buyurdu, “Onu size mutlaka indireceğim; fakat bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, varlıklar âleminde hiç kimseye etmediğim azabı ona edeceğim.”¹⁸¹

Kur’an, sofranın inip inmediği hususunda susmakta ve bu konuda kabul edilebilir nitelikte bir bilgi de bulunmamaktadır. Sofranın indirilmiş olması mümkündür. Ama yine aynı derecede 115. ayette geçen uyarıdan dolayı Havarilerin bu isteklerinden vazgeçmiş olmaları da ihtimal dâhilindedir.¹⁸²

1.2.6.3.3. Hz. İsa’nın Kur’an’da Geçen Diğer Mucizeleri

Kur’an’da Hz. İsa’nın doğumu başlı başına mucizevî bir olay olarak anlatılır.¹⁸³ Bunun yanı sıra Maide 110’da ve Âl-i İmran 49’da, Hz. İsa’nın çamura kuş şekli verip, ona üflediğinde Allah’ın izni dâhilinde onun kuş oluverdiği; doğuştan âmâ olanı, alaca hastalığına yakalan bir insanı iyileştirdiği ve ölüyü dirilttiği; insanların yediklerini ve biriktirdiklerini kendilerine haber verdiği şeklindeki mucizeleri de zikredilmektedir. Ayrıca Meryem oğlu İsa’nın ve annesinin de insanlar için mucize kılındığı da Kur’an’da yer almaktadır.¹⁸⁴

¹⁸¹ Maide Suresi, 112-115.

¹⁸² Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 1, s. 524.

¹⁸³ Meryem Suresi, 19-27; Âl-i İmran Suresi, 42-48.

¹⁸⁴ Müminun Suresi, 50.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MEVDUDÎ'NİN TEFSİRİNDE HZ. İSA İLE İLGİLİ TARTIŞMALI KONULAR

2.1. Allah'a Ortak Arayışı ve Teslis İnancı

Kur'an'ın üzerinde en fazla durduğu kavramlardan bir tanesi, Allah'ın varlığı ve birliğini ifade eden "Tevhid" kavramıdır. Kur'an'ın 606 sayfası boyunca Allah'ın Rabb ve İlah olduğu ve kendisinden başka herhangi bir varlık veya herhangi bir şeyle bu özelliklerini paylaşmadığı vurgulanır. Dolayısıyla sadece O ilah ve Rabb olarak kabul edilmelidir ve O'ndan başka hiç kimsenin bu terimlerle ifade edilen niteliklerden bir kısmına dahi sahip olduğuna inanılmamalıdır.¹⁸⁵

2.1.1. Allah'a Çocuk İsnadı

Allah'ın varlığı ve birliği konusunda Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet zikredilmektedir: *"Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona şunu vahyetmiş olmayalım: "Benden Başka ilah yoktur, öyleyse bana ibadet edin."*¹⁸⁶ *"Gerçek şu ki, sizin bu ümmetiniz tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim, öyleyse bana ibadet ediniz."*¹⁸⁷ *"De ki: "O her şeyin Rabbi iken ben Allah'tan başka bir Rab mi arayayım? Hiçbir nefis, kendi aleyhinden başkasını kazanmaz. Günahkâr olan bir başkasının günah yükünü taşımaz. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. O, size hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri haber verecektir."*¹⁸⁸ *"Göklerde ilah olan ve yerde ilah olan O'dur. O, hüküm ve hikmet sahibi olandır, bilendir."*¹⁸⁹

Mevdudî Allah'ın birliği konusunda şöyle demektedir: *"Kur'an kesin bir dille tüm yeryüzünde ve göklerde her türlü kudrete ve yetkiye sahip olan ve bu gücü ve yetkiyi kullanan tek bir varlık olduğunu belirtmektedir. O tektir ve bir benzeri daha yoktur ve tüm kudret ve yetkiler O'na aittir. Canlı olsun cansız olsun var olan her şey O'nun yasalarıyla kuşatılmıştır ve isteyerek veya istemeyerek O'na boyun eğmektedirler. O'nun dışında hiçbir varlık bu tür bir yetkiye sahip değildir ve evrenin tasarrufunu elinde bulunduramaz. O'ndan başka kimse yarattıklarının sırlarına vakıf değildir ve*

¹⁸⁵ Mevdudî, Kur'an'a Göre Dört Terim, (çev. Murat Hazine), İstanbul, 2016, s. 9.

¹⁸⁶ Enbiya Suresi, 25.

¹⁸⁷ Enbiya Suresi, 92.

¹⁸⁸ En'am Suresi, 164.

¹⁸⁹ Zuhur Suresi, 84.

evrenin düzeninin ve yönetilişinin usulünü çözememiştir. Yine hiç kimse O'nun egemenliğine ve otoritesine zerre kadar olsun ortak değildir. Yani en büyük gerçek şudur ki, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur ve dolayısıyla insanın bir başkasını herhangi bir şekilde ilah olarak kabul edip yaptığı her şey, ne olursa olsun, tamamen, tüm doğasıyla yanlıştır. Yaptığı şey isterse bir başkasına dua etmek olsun, ister ona sığınmak, korku ya da umut dolu bir şekilde ona dönmek, ister Allah'la arasında şefaathane olmasını istemek olsun, ister onu en üst otorite olarak görmek olsun. İnsanların başka biriyle kuracağı tüm bu ilişkiler, yalnızca kadir olan Allah'la arasında kurulmalıdır, çünkü tüm evrenin egemenliği yalnızca O'na aittir.”¹⁹⁰

Hristiyanlar, Hz. İsa'yı “Tanrı'nın Oğlu” olarak nitelendirmekle Allah'ın birliğini zedelemişlerdir. Ayrıca Kur'an'da da belirtildiği üzere Hristiyanların dışında çeşitli şekillerde Allah'a ortak koşma ve ona çocuk isnat etme eğiliminde olan başka topluluklar da olmuştur. Kur'an, bu tür inanç sahiplerine çeşitli ayetlerde itiraz etmektedir: “(Bir de) Allah evlat edindi diyenleri uyarmak için... Bu konuda ne onların ne de atalarının bir bilgisi var. Ağzlarından çıkan bu söz ne kadar çirkin! Yalandan başka bir şey söylemiyorlar.”¹⁹¹ “Rahman çocuk edindi, dediler. Hakikaten çok çirkin bir iddia ortaya attınız. Öyle ki bundan dolayı neredeyse gökler çatlayacak, yer ortasından yarılacak, dağlar yıkılıp çökecek! Çünkü Rahman'a çocuk yakıştırıyorlar. Hâlbuki çocuk edinmek Rahman'ın şanına yakışmaz. Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, Rahman'a birer kul olarak gelecektir.”¹⁹² “Allah, hiçbir çocuk edinmemiştir ve Onunla birlikte hiçbir ilah yoktur; eğer olsaydı, her bir ilah elbette kendi yarattığını götürürverirdi ve (ilahların) bir kısmına karşı üstünlük sağlardı. Allah, onların nitelendirdiklerinden yücedir.”¹⁹³

Bu noktada Kur'an-ı Kerim'de Allah'a ortak koşulmaması gerektiği noktasında şu uyarılarda da bulunmaktadır: “Göklerin ve yerin mülkü O'nundur; çocuk edinmemiştir, O'na mülkünde ortak yoktur, her şeyi yaratmış, ona bir düzen vermiş, belli bir ölçüyle takdir etmiştir.”¹⁹⁴ “De ki: O, Allah'tır, tekdir. Allah Samed'dir. Doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur.”¹⁹⁵ “Allah, çocuk edindi

¹⁹⁰ Mevdudî, Kur'an'a Göre Dört Terim, s. 25-26.

¹⁹¹ Kehf Suresi, 4-5.

¹⁹² Meryem Suresi, 88-93.

¹⁹³ Mü'minun Suresi, 91.

¹⁹⁴ Furkan Suresi, 2.

¹⁹⁵ İhlas Suresi, 1-4.

*dediler. O, bundan yücedir; O, hiçbir şeye ihtiyacı olmayandır. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Kendinizde buna ilişkin ispatlayıcı bir delil de yoktur. Allah'a karşı bilmeyeceğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?"*¹⁹⁶

Mevdudî'ye göre, ancak evlenmeyle veya evlat edinmeyle bir oğula sahip olunabilir. Ona göre birinci durum göz önüne alındığında Allah kavramı şuraya vardırılır: Allah da tıpkı yarattığı varlıklara benzer şekilde, neslini devam ettirme ihtiyacı hissettiğinden dolayı bir zevceye muhtaçtır. İkinci durum göz önüne alındığında ise Allah'ın, kendisinden sonra sahip olduğu mülkü miras bırakacağı birine ihtiyaç duyduğu varsayılır. Ayrıca Allah'ın insanlar gibi "babalık" sevgisi duyduğu ve bundan dolayı da milyonlarca kulundan bir tanesini evlat edindiği farzedilir. Mevdudî'ye göre durum ne olursa olsun, Allah hakkında böyle bir isnat O'nun eksik, zayıf ve ihtiyaç sahibi olabileceği varsayımına dayanır. Kur'an-ı Kerim, Allah hakkındaki bu tür düşünceleri kabul etmez. Aynı zamanda O'nun, yarattığı varlıkları çocuk edinmeye yönelten zaaflardan uzak olduğunu zikreder. Mevdudî'ye göre elbette Allah, kullarından bazılarını amellerinden dolayı diğerlerinden daha fazla sevebilir. Ama bu Allah'ın bir takım kullarını kendi ulûhiyetine ortak ettiği anlamına gelmez.¹⁹⁷ Bu bağlamda Zümer suresinde Allah, müşriklerin çocuk isnadına farklı bir bakış açısıyla cevap verir: *"Eğer Allah, çocuk edinmek isteseydi, yaratıklarından dilediğini elbette seçerdi. O, yücedir; O, bir olan, kahredici olan Allah'tır."*¹⁹⁸

Mevdudî'ye göre, Allah'ın bir evladının olması imkân dâhilinde değildir. Ancak Allah isteği doğrultusunda, kimi evlat olarak seçerse o, O'nun evladı olmaya hak kazanacaktır. Fakat şu da bir gerçektir ki, seçtiği kişi de mutlak surette O'nun yarattığı bir varlık olacaktır. Evrendeki her şey Allah tarafından yaratıldığından dolayı, Allah'ın o varlıklarla olan ilişkisi "Yaratan-Yaratılan" mesabesindedir. Yani baba-oğul şeklindeki ilişkiden bahsedilebilmesi için bir soy bağı gereklidir. Allah ise bu gibi tanımlamalardan uzaktır.¹⁹⁹

Mevdudî, Allah'ın baba-oğul ilişkisinden uzak oluşunu, ileri sürdüğü şu delillerle ifade etmiştir:

¹⁹⁶ Yunus Suresi, 68.

¹⁹⁷ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 2, s. 348.

¹⁹⁸ Zümer Suresi, 4.

¹⁹⁹ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 5, s. 95.

1- “Allah her türlü acizlik, zaaf ve eksikliklerden münezzehtir. Ancak noksan olan kimseler bir oğula ihtiyaç duyar. Yani, fani (ölümlü) olanların bir oğul sahibi olmayı istemelerinin nedeni, kendilerinden sonra isimlerinin devam etmesini arzuladıkları içindir. Nitekim başkalarını evlat edinenler, kendilerinde büyük bir eksiklik olduğundan dolayı bunu yaparlar. Oysa Allah Teâlâ böyle bir eksiklikten münezzehtir.”

2- “Allah bir ve tektir, eşi ve benzeri yoktur. Oğul edinmek ayrıca karşı bir cinsi de gerektireceği için, O bundan münezzehtir. Allah’a ancak cahiller evlat nispet ederler.”

3- “Allah Kahhar’dır. Yani, O her şeyin hâkimidir ve tüm kâinat O’nun tasarrufu altındadır. Dolayısıyla hiçbir şey O’nun benzeri olamaz.”²⁰⁰

2.1.2. Melekleri, Bilginleri ve Rahipleri Rab Edinmek

Kur’an’da Allah’a şirk koşma noktasında, bazı kimselerin melekleri, bazı kimselerin din bilginlerini, bazılarının ise, özellikle Hristiyanlıkta olduğu gibi, peygamber ve rahipleri rab edindikleri görülmektedir. Bu konuda Kur’an şöyle buyurmaktadır: “Allah’ın kendisine kitap, hüküm ve peygamberlik vermesinden sonra hiçbir insanın kalkıp insanlara “Allah’ı bırakıp bana kul olun” demesi düşünülemez. Aksine “okuyup öğretmekte olduğunuz kitap gereğince rabbın halis kulları olun” der. Ve o peygamberin size melekleri ve peygamberleri rab edinmenizi emretmesi de (düşünülemez). Müslüman olmanızdan sonra, size inkârcılığı emreder mi hiç?”²⁰¹

Mevdudî’ye göre bu ayetler, bazı toplulukların kendilerine gönderilen peygamberlere yanlış sıfatlar atfetmek suretiyle, onları ilah derecesine çıkartmak ve onları tapınma nesnesi yapmak amacıyla kendi kitaplarında yaptıkları değişikliklere toplu bir reddiyedir. Burada önemli bir hususa değinilmiştir. Allah’ın dışında başka bir varlığı ilahlık makamına yükselten ve ona ibadeti emreden (bunlar Allah’ın gönderdiği peygamberler olsalar bile) hiçbir öğreti Allah’ın gerçek mesajıyla bağdaştırılamaz. Bundan dolayı bir kitapta böyle bilgilerin var olması, o kitabın ilerleyen yıllarda sapkın bir kişinin eliyle değiştirildiğinin apaçık bir kanıtı olarak görülmelidir. Mevdudî’ye göre Hristiyanlık açısından bakıldığında, Allah’a çocuk isnat etme şeklindeki bir iddianın,

²⁰⁰ Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 5, s. 95.

²⁰¹ Âl-i İmran Suresi, 79-80.

Hız. İsa tarafından ortaya atılması mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla bu tür iddiaların Hız. İsa'nın takipçileri tarafından uydurulmuş olduğu açıktır.²⁰²

Allah'a ortak koşma babında Tevbe Suresinde, özellikle Hristiyanlara yönelik, onların Allah'ı bırakıp bilginleri, rahipleri ve Hız. İsa'yı rab edindiklerine dair bir eleştiri sunulur.²⁰³ Mevdudî'ye göre, *“Bunun gerçek manasını bizzat Hız. Peygamber (s.a.v) kendisi açıklamıştır. Daha önceleri bir Hristiyan olan Adiy b. Hatim, İslam'ı kavrayıp anlamak niyetiyle geldiği zaman, taşıdığı şüpheleri gidermek için Hız. Peygamber'e birkaç soru sorar. Bu sorulardan biri şudur: “Bu ayet bizi âlimlerimizi ve rahiplerimizi rabler edinmekle suçluyor. Bunun gerçek manası nedir? Zira biz onları kendimize rabler edinmeyiz” der. Hız. Peygamber cevaben ona bir soru yöneltir: “Siz onların gayri meşru (haram) ilan ettiklerini gayri meşru; onların meşru (helal) kabul ettiklerini meşru sayıp öylece kabul etmiyor muydunuz?” Adiy, “Evet böyledir” diye tasdik eder. Hız. Peygamber, “İşte bu, sizin onları kendinize rabler edinmenizdir.” buyurur. Dolayısıyla bu Hadis-i Şerif, Allah'ın kitabına yetki tanımaksızın helal ve haramın sınırlarını belirleme yetkisini kendisinde görenlerin, nefislerini ilah ve rab ittihaz ettiklerini ve onlara kanun koyma yetkisi tanıyanların da onları rabler edindiklerini göstermiş olmaktadır.”²⁰⁴*

Kur'an'ın başka bir ayetinde ise, Allah'ın ulûhiyetine ve rububiyetine yönelik ortak aramada, hem Yahudilere hem de Hristiyanlara dönük bir eleştiri yöneltilir. Tevbe suresi 30. ayette Yahudilerin Üzeyir'i “Allah'ın oğlu”²⁰⁵ olarak kabul etmeleri; Hristiyanların ise Hız. İsa'yı “Allah'ın oğlu” şeklinde göstermeleri karşılaştırılır. Bu söylemlerinden dolayı her iki topluluk da kınanır.

²⁰² Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 275.

²⁰³ Tevbe Suresi, 31.

²⁰⁴ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 2, s. 222.

²⁰⁵ Yahudi kaynaklarında böyle bir bilgi bulunmamakta ve bilinen hiçbir Yahudi mezhebinde Hristiyanlıktaki anlamıyla, Allah'a oğul isnat etme inancına rastlanmamaktadır. Ayrıca Yahudiliğin tanrı anlayışı da böyle bir inanca müsaade etmemektedir. Çünkü Yahudi teolojisine göre, Tanrı mutlak birdir. Yahudilikte peygamberlerin en büyüğü olarak kabul edilen Hız. Musa bile günah işlemiş, bundan dolayı da kutsal topraklara girmekten mahrum bırakılmıştır. Yani Yahudilikte Hız. Musa'ya bile böyle bir statü verilmemiştir. Yahudilikteki durum bu olmakla birlikte Kur'an, Hristiyanlıkta olduğu gibi Yahudilikte de Allah'a oğul isnat edildiğini vurgulamaktadır. Bu kişi Üzeyir'dir. Ancak Kur'an'da Üzeyir'in kimliği net bir biçimde belirtilmemiştir. Müfessirler ise, Üzeyir ismi üzerinde çeşitli yorumlar yapmışlar ve bu ismin Yahudi geleneğinde önemli bir yere sahip olan Ezra olabileceği düşüncesine varmışlardır. Bilindiği gibi Ezra bir peygamber değildir, ancak Yahudilikte peygamberlerden öte bir konuma sahiptir. Rabbi geleneğinde “Musa önce gelmeseydi, Tevrat Ezra'ya verilirdi” düşüncesi de mevcuttur. Ezra'nın yaptığı en önemli iş, Tevrat'ın yeniden oluşması ve Yahudi hayatında yerini almasıdır. Bundan dolayı müfessirler, Kur'an'da geçen Üzeyir'i, Ezra olarak anlamışlardır. (Baki Adam, Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Kur'an'ın Tartışmalı Konuları, İstanbul, 2011, s. 46-50).

Mevdudî'ye göre, Yahudiler tarafından “Allah’ın oğlu” olarak kabul edilen şahıs Ezra’dır. Ezra, M.Ö. yaklaşık 450’li yıllarda yaşamış bir kişidir. Hz. Süleyman vefat ettikten sonra, Yahudilerin Babil sürgününde kaybolan Tevrat’ın metinlerini tekrar bir araya getirerek ihya edici rolünden dolayı ona büyük bir kutsiyet atfedilmiştir. Yahudilere göre şeriatlarıyla ilgili bütün bilgileri yitirildikten sonra, Ezra ortaya çıkmış ve dağınık haldeki Tevrat’ı tekrar bir araya getirip yazmıştır. Yaptığı bu hizmetlerden dolayı İsrailoğulları’nın saygısını ve takdirini kazanmıştır. Bununla birlikte Kur’an Yahudilerin tamamının, Haham Üzeyir’i “Allah’ın oğlu” kabul etme noktasında ittifak halinde olduğunu söylemez. Mevdudî'ye göre ayetteki kastedilen mana şudur: *“Allah’a iman konusunda Yahudilerin sahip oldukları hurafeler, onlardan bir kısmının Üzeyir’i “Allah’ın oğlu” olarak vehmettirecek kadar aşırı bir dereceye varmıştır.”*²⁰⁶

Mevdudî'ye göre, Allah’a ortak koşma konusunda bazı insanların yaptıkları birinci yanlış, peygamberlerine, azizlerine, meleklerle duydukları aşırı sevgi yüzünden, onları ilahlık mertebesine yükseltmeleri ve onların evreni ilgilendiren meselelerde söz sahibi olduklarına inanmalarıdır. Saptıkları ikinci yanlış ise, âlimlerini ve rahiplerini Allah’ın yanında rabler edinmeleridir. Yani, asıl görevleri Allah’ın emirlerini insanlara anlatmak ve yaşantılarını ilahi emirlere uygun hale getirsinler diye onları ahlaka ve ruhaniyete döndürmek olan insanlar, zamanla vahyin ne dediğine bakmaksızın neyin haram neyin helal olduğuna karar verecek kişiler haline getirilmişlerdir. Mevdudî'ye göre, Yahudiler ve Hıristiyanlar da, daha öncekiler gibi doğru yoldan sapan halkların düştüğü iki temel yanlışla düştüler. Birincisi, ulûhiyet ve rububiyette başkalarını Allah’a ortak koştular ve meleklerin, din adamlarının, gök cisimlerinin neden-sonuç gerçekliğinde bir paya sahip olduklarını düşündüler. Bundan dolayı ibadet, dua, yardım isteme gibi meselelerde yalnızca Allah’a değil, diğer sözde tanrılarına da yöneldiler. İkincisi ise, kültürel ve politik konular gibi dünyevi meselelerde, Allah’ı rab olarak görmediler. Bunun yerine yasama yetkisini papazlarına, başkanlarına, kabilelerinin yaşlılarına verdiler ve onların yönlendirmelerine göre hareket ettiler.²⁰⁷

Kur’an-ı Kerim’de müşriklerin melekleri ilah olarak kabul etmeleri şu iki nedene daynamaktadır. Birincisi, müşriklerin bakış açısına göre melekler Allah’ın çocuklarıydı. İkincisi de meleklerin, kendilerine ibadet ettikleri takdirde onlara şefaet edeceklerini

²⁰⁶ Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 2, s. 221.

²⁰⁷ Mevdudî, Kur’an’a Göre Dört Terim, s. 60-65.

sanıyorlardı. Bu bağlamda Kur'an, müşriklerin inandıkları şefaatçilerin, şefaat etmeye yetkili olmadıklarını söyleyerek onların bu inançlarını reddetmiştir. Bunun sebebi ise meleklerin gaybı bilememeleridir. Mevdudî'ye göre sanıldığıının aksine veliler, peygamberler ve melekler ancak Allah'ın izin vermesi durumunda şefaati kullanma yetkisine sahip olabileceklerdir. Böylelikle şefaati onaylama salahiyeti yalnızca Allah'a has bir durum olduğundan, hiç kimse Allah'ın sahip olduğu ilahi haklara ve ibadete layık değildir.²⁰⁸

2.1.3. Hristiyanlıktaki Hz. Meryem'in İlahlığının Reddi

Kur'an'da Hristiyanlığın tanrı anlayışına yönelik bir eleştiri de Maide suresinde yer almaktadır: *“Allah: “Ey Meryem oğlu İsa, insanlara, beni ve annemi Allah'ı bırakarak iki ilah edin, diye sen mi söyledin? dediğinde: Seni tenzih ederim, hakkım olmayan bir sözü söylemek bana yakışmaz. Eğer bunu söyledimse mutlaka sen onu bilmişsindir. Sen bende olanı bilirsin, ama ben sende olanı bilmem. Gerçekten görünmeyenleri (gaybı) bilen sensin.”*²⁰⁹

Mevdudî'ye göre, bu ayette Hristiyanlara ait başka bir yargıya işaret vardır. Onlar, Hz. Meryem'i de ibadet edilmesi gereken biri olarak görmüşlerdir. Her ne kadar İncil'de böyle bir inanıştan bahsedilmiyorsa da, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde böyle bir doktrini benimseyen cemaatler olmuştur.²¹⁰

Miladi 431'de Efes konsilinde bütün Hristiyan din adamları tarafından Hz. İsa'nın ilahlığının yanı sıra Hz. Meryem'in de “Tanrı Anası” şeklinde kabul edilmesi Kilise tarafından akide haline getirilmiştir. Hz. Meryem'e yüklenen böyle bir statüden dolayı, o ilahlık seviyesine çıkarılmış ve bir tapınma kültü haline getirilmiştir. İlk dönemlerde Hristiyan Kilisesi Hz. Meryem'in böyle bir sıfatla anılmasını kabul etmemiş, hatta ona tapma eğilimi gösterenleri heretik olarak nitelendirmiştir. Lakin 431'deki Efes konsilinden sonra, daha önce kilisenin dışında cereyan eden Hz. Meryem'e atfedilen aşırı yüceltmeci tutum kiliseye de girmiştir. Kur'an-ı Kerim'in indirildiği döneme kadar Hristiyanlar tarafından Hz. Meryem öyle azametli bir tanrıça

²⁰⁸ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 3, s. 305.

²⁰⁹ Maide Suresi, 116.

²¹⁰ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 524-525.

olmuştur ki, teslisin diğer üç unsurunun onun yanında daha düşük seviyelerde kaldığı söylenmiştir.²¹¹

Bu şekilde gelişen Meryem kültüyle beraber, kiliselerde sayısız Meryem ikonaları mevcuttu. Dua ve ibadetler onun heykelleri önünde yapıla geldi. Meryem, herkesin hamisi ve yardımcısı haline geldi. Böylece Hristiyan olan bir kişi için en büyük mutluluk ve güven kaynağı, “Tanrının Anası”nın koruması altına girmektir. Bizans İmparatoru Justinyan, yayınladığı bir kanun ile Meryem’i imparatorluğun hamisi ilan etti.²¹²

Hiz. Meryem’in teslisin unsurlarından biri olarak kabul edilmesi hususunun daha çok, Kilisenin sapkın ve heretik olarak kabul ettiği gruplar arasında yaygın olduğu söylenebilir. Bu gruplardan bir tanesi de Ebiyonitlerdi. Bu Yahudi-Hristiyan grubun resmi Kiliseden farklı bazı inanışları vardı. Bunlar İsa’nın ulûhiyetini reddederler, sünnet olurlar ve lider olarak da Hiz. İsa’nın kardeşlerinden biri olarak nitelendirilen Yakub’u kabul ederlerdi. Yahudiler gibi “Cumartesi Yasağı”na uyarlardı. Onlar, İsa’yı son Yahudi peygamberi olarak kabul eder ve onun Mesih olduğunu savunurlardı. Ebiyonitler, beşinci yüzyıla kadar varlıklarını devam ettirmiş, ondan sonra da izleri kaybedilmiştir. Resmi Kilisenin baskıları karşısında büyük ihtimalle bunların bir kısmı diğer Hristiyan gruplara katılmış; bir kısmı da rahat bir şekilde inançlarını yaşayabilecekleri bölgelere göç etmişlerdir. Onlar için en uygun bölge ise Hicaz bölgesi olmuştur.²¹³

Hicaz bölgesi eskiden beri birçok heretik grup için varlıklarını rahat bir şekilde sürdürebilecekleri ve inançlarını rahat bir şekilde yaşayabilecekleri bir bölgeydi. Burada merkezi bir idarenin olmayışı, kabilelerin özgür ve bağımsız bir şekilde yaşamalarını sağlıyordu. Ebiyonitler, Beryllusçular ve Kollidriyenler Araplar arasında taraftar bulmuş Hristiyan gruplardandı. Bunlardan Kollidriyenler, Bakire Meryem’i tanrı olarak kabul etmişler ve ona tapınmışlardı. Kollidriyenlerden başka, Meryem’i Teslisin üçüncü unsuru olarak kabul eden ve “Meryemîler” (Mariamites) denilen gruplar da mevcuttu. Gnostik olan Ophiteler ise Teslisi Baba, Oğul ve Anne şeklinde kabul etmişler ve böylelikle Tesliste dışıl bir unsura yer vermişlerdi. Hristiyan Teslis inancının girift

²¹¹ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 532-533.

²¹² Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 533.

²¹³ Baki Adam, Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Kur’an’ın Tartışmalı Konuları, İstanbul, 2011, s. 108.

yapısına akıl erdirmeyen heretikler, soyut bir varlık olan Kutsal Ruh, tasvirlerle somutlaştırılmış Meryem ile özdeşleştirmiş ve Meryem'i Kutsal Ruh'un yerine geçirmişlerdi. En doğru öğretiye sahip olduğunu iddia eden resmi kilise taraftarlarına göre bu inançlara sahip olan sapkın gruplar Hicaz bölgesinde bolca bulunmaktaydı.²¹⁴

Hristiyan grupların geneli teslis inancını oluşturan unsurların arasında Meryem'e yer vermemiş olsa da, ilk dönemlerden itibaren Hristiyanlıkta Meryem'in ulûhiyetini çağrıştıracak gelişmeler olmuştur. 431 Efes Konsülünde Meryem'e "Tanrı doğuran" (theotokos) unvanının verilmesi, bu süreci başlatmıştır. Hemen bunun sonrasında, biri Efes'te olmak üzere Meryem adına kiliseler inşa edilmiş ve adı, Hristiyan litürjisine dâhil edilmiştir. Meryem'i anma ve onu kutsama şeklinde başlayan yortular da zaman içerisinde onun heykellerine tapınmaya yol açmıştır. Meryem'e ait ikonların konuştuğu, hareket ettiği ve hastalara şifa dağıttığı gibi inanışlardan yola çıkılarak ikonlara tapınma derecesinde tazim gösterilmiştir. Bu tapınma derecesindeki tazim ve bağlılık, Monofizit Hristiyanlarda da görülmektedir. Örneğin Habeş Kilisesinde, Kudüs ve İskenderiye Kiliselerinin etkisiyle Meryem'e bağlılık tapınma derecesine varmıştır. Habeş Hristiyanları, Meryem'e duaları, ilahileri, yortuları vb. içeren "Weddase Maryam"ı (Meryem'e Dua Kitabı) ayinlerinin içerisine yerleştirmişlerdir. Onların Meryem'i yüceltmeleri, zamanla onu bir tanrıça haline getirmelerine neden olmuştur. Meryem'i İsa'dan ayrı bir cevher içinde düşünmeye başlayan bu grup, onun annesi olan Hanna'yı da yarı tanrıça kabul etmişlerdir.²¹⁵

Bütün bunlar, Kur'an'ın Maide Suresinin 116. ayetinde dile getirilen Hristiyanlara yönelik Meryem ile ilgili tenkidin dayanaksız olmadığını bize göstermektedir. Ancak bu ayeti Hristiyan teslisi ile ilişkilendirmek doğru bir bakış açısı değildir. Kur'an, Hristiyanları iman bakımından tenkit ederken resmi Hristiyan inancını dikkate almamaktadır. Yani Kur'an, Hristiyan konsillerinde tartışılan ve belirlenen resmi inanç sistemini temel almamaktadır. Sadece, iman-ibadet ilişkisi bağlamında Hristiyan dinî yaşamında yer alan tevhide aykırı anlayışlar ve uygulamalar üzerinde durmaktadır. Ayrıca Kur'an, indiği ortamdaki yanlış inançları eleştirmektedir.²¹⁶

²¹⁴ Adam, a.g.e., s. 108-110.

²¹⁵ Adam, a.g.e., s. 112-113.

²¹⁶ Adam, a.g.e., s. 117-118.

2.1.4. Hristiyanlıktaki Teslis İnancının Reddi

Sözlükte, üçleme anlamındaki “teslis” kelimesi (Grekçe, trias; Latince, trinitas) İslam geleneğinde Hristiyanlığın üç unsurlu (Baba-Oğul-Kutsal ruh) ilâhlık anlayışını ifade eder. Bu kelime, ilk defa Antakya patriği Teofilos tarafından yaklaşık 180 yılında bugün anlaşılan manasıyla teslis doktrini kastedilmeden Tanrı, Tanrı’nın kelimesi ve Tanrı’nın hikmeti (ruhu) şeklinde kullanılmıştır. İlk kilise babalarından Irenaeus, (II. yüzyıl) oğul ve ruhu tek bir Tanrı’nın (Baba) farklı görünümüleri şeklinde yorumlamıştır. İlk Latin kilise babası Tertullian (ö. 225), bir asır sonra doktrin haline gelecek olan teslis inancını belirleyecek biçimde ilahlıktaki üç unsurdan bahsetmiş, bunların özde bir; fakat şahsiyet olarak ayrı olduğunu ve bu şahsiyetlerden her birinin kâinatın yaratılışında farklı birer görev icra ettiğini ileri sürmüştür. Buna göre Baba’nın görevi, yaratma; Oğul’un görevi, kurtarma; Kutsal Ruh’un görevi ise, kutsamadır.²¹⁷

2.1.4.1. Hristiyanlıktaki Tanrı Anlayışının Tevhitten Teslise Geçiş Süreci

Yeni Ahit metinlerinden Sinoptik İncillerde teslise yönelik tek ifade, Matta İncili’nde: “*Gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un adıyla vaftiz edin.*”²¹⁸ şeklinde yer alan ifadedir. Teslisin unsurlarının açıkça birlikte zikredildiği bu ifadenin, Matta İncili’nin genel yapısıyla pek uyumlu olmadığı ve muhtemelen İsa’nın ölümünden sonra, teslis inancının ortaya çıktığı bir dönemde İncil metnine dâhil edildiğine dair çeşitli tartışmalar yapılmaktadır.²¹⁹ Günümüzde muhafazakâr İncil araştırmacıları arasında bile Yeni Ahit’te geçen, “*Ben ve Baba biriz*”,²²⁰ “*Beni gören Baba’yı görmüştür.*”²²¹ gibi ifadelerin İsa’ya atfedilemeyeceği konusunda uzlaşma vardır. Bunlar, İsa’nın ölümünden yaklaşık olarak 60-70 yıl sonra, ortaya çıktığı şekliyle kilise’nin iman anlayışını açıklayan bir Hristiyan yazarın, İsa’nın ağzından söylediği sözlerdir. Günümüzdeki Yeni İncil araştırmacıları arasında, tarihsel bir fert olarak İsa’nın, kendisiyle alakalı olarak, Tanrı ya da Tanrı’nın Oğlu, başka bir ifadeyle, teslisin ikinci şahsı olduğu yönünde bir iddiası olmadığı konusunda, uzlaşma vardır.²²²

²¹⁷ Jacques Waardenburg, “Teslis”, *DİA*, 2011, c. 40, s. 548, www.islamansiklopedisi.info, 01.10.2017.

²¹⁸ Matta, 28: 19.

²¹⁹ Gündüz, Hristiyanlık, İstanbul, 2013, s. 69.

²²⁰ Yuhanna, 10: 30.

²²¹ Yuhanna, 12: 45.

²²² John Hick, “Hristiyanların İsa’yı Algılama Biçimleri ve Bunun İslam Anlayışıyla Karşılaştırılması” (çev. Şaban Ali Düzgün), *İslamiyat Dergisi*, 2000, S. 4, s. 78.

Teslis'in ilk defa Hristiyanların bulduğu bir doktrin olmadığı ifade edilmektedir. Çünkü Hristiyanlıktan önce diğer bazı dinlerde teslis inancına benzer uygulamalara rastlanmaktadır. Sümerlerde "Anu-Enlil-Ea"; Mısırlılar'da "Osiris-İsis-Horus"; Hinduizm'de "Brahma-Vişnu-Şiva"; Tibetliler'de "Om-Ha-Hum" ve Yunanlılarda "Zeus-Hera-Apolio" şeklinde oluşturulan muhtelif inanışlar örnek olarak verilebilir.²²³ Teslis inancının Yeni Eflatunculuğun etkisiyle ortaya çıktığına dair görüşler de vardır. Bu felsefi akımın kâinatın oluşumuyla ilgili düşünceleri şu şekildedir: *"Allah, eşyayı tesis edendir. Yaratılmışların özelliklerinden bir özellik ile vasıflandırılmaz. Cevher ve araz değildir. Bizim fikrimiz gibi bir fikir ve irademiz gibi bir irade değildir. Kendisine layık olan bütün kemal sıfatları ile muttasıftır. Vücut nimetini bütün eşya üzerine akıtmıştır. Bir mucide ihtiyacı yoktur. Allah'tan ilk sadır olan, ondan doğuma benzer şekilde ortaya çıkan 'akıl'dır. Bu aklın üretim kuvveti vardır. Ancak kendisinden sadır olduğu Allah gibi değildir. Akıldan bütün ruhların birliği olan 'ruh' sadır olmuştur. Allah-Akıl-Ruh şeklinde bu üçten, diğer şeyler ve onlardan da diğerleri sadır olmuştur."*²²⁴

Teslis inancıyla ilgili genel bilgileri verdikten sonra, nasıl ortaya çıktığıyla ilgili olarak süreci şu şekilde ele alabiliriz. M.S. 70 yılında Yahudi isyanları sebebiyle Roma Devleti, Yahudi toplumunun üzerine çok büyük bir askeri güçle gelmiş, Kudüs'ü ve Yahudilerin burada bulunan mabedini yıkmıştır. Bu yıkımdan sonra Yahudiler başka bölgelere dağılırken, o döneme kadar Yahudilerin yaşadığı bölgede kendilerine yer bulan Hristiyanlar da Kudüs'ü terk edip çevre kent ve ülkelere taşınmışlardır. Böylelikle Yahudiler ve Hristiyanlar arasındaki fiziksel irtibat ortamı kopmuş ve bu kopuşla birlikte Hristiyanlığın Yahudilikten ayrı bir din haline geliş süreci hızlanmıştır. Hristiyanlık geliştiği coğrafya itibarıyla başta Grek dini ve felsefesi olmak üzere çevre topluluklarının dini inanç ve algılama biçimlerinden etkilenecek içerisinden çıkmış olduğu Yahudilikten oldukça farklı bir din haline gelmiştir.²²⁵

Farklı bölgelerde yayılma fırsatı bulan Hristiyanlık, sık sık Roma İmparatorluğunun baskılarına maruz kalmış; baskılar nedeniyle de yeraltına çekilerek

²²³ Küçük, Dinler Tarihi, s. 412.

²²⁴ Abdülvahid Vafi, "Hristiyan İnancının Teslise Dönüşmesi ve Teslisin İlk Kaynakları", (çev. Hidayet Işık), *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1996, S. 6, s. 391-392.

²²⁵ Mehmet Katar, "Tevhitten Teslise Geçiş Sürecinde Hristiyanlık: Bir Yahudi İhya Hareketi Olarak Başlayan Hristiyanlığın Evrensel Bir Din Haline Geliş Öyküsü", *Journal of Islamic Research*, 2007; 3, s. 334.

bir yeraltı hareketi olarak yayılmasını sürdürmek zorunda kalmıştır. Bu dinin yayıldığı bölgelerdeki eski politeist inanç ve kültürler, onun tanrı anlayışı üzerinde de etkili olmuştur. Eski inançlarını terk ederek Hristiyanlığa geçen insanlar, eski kültür ve inançlarındaki çok tanrılı anlayışın bazı tezahürlerini bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yeni inançlarına taşımıştır.²²⁶

Hristiyanlığın etkilendiği kültürlerden biri olan Grek kültüründe, insanla ilahi varlık arasında, Yahudi düşüncesinde olduğundan daha az bir ayırım vardır. Yunan mitolojisinde tanrılar, insanlar ile arkadaşlık kuran ve bunun neticesinde beraber nesiller meydana getiren varlıklar şeklinde tasvir edilir. Misal olarak; Yunanca konuşan halklar arasında Büyük İskender ile ilgili şöyle bir hikâye anlatılır: *“O, Tanrı Zeus’un oğludur. Annesi, Makedonyalı Philip ile evliliğini ikmal etmeden önce bir yıldırıma yakalanır ve böylece İskender melez bir oğul olarak dünyaya gelir.”* Aynı şekilde Helenistik kültürde kendisinde bir çeşit ilahi güç bulunduğu inanan kişiler ve mucize gösterenler de “Tanrı’nın Oğlu” olarak adlandırılıyorlardı.²²⁷

Hristiyanlar, tanrı anlayışları içerisinde mevcut olan “Tanrı’nın Oğlu” ifadesinin, “Tanrı’nın spermasız bir insanı döllemesi sonucu oluşan yarı insan, yarı ilahi varlık” anlamına geldiğini öne sürmüşlerdir. Hristiyan kaynaklarında çokça kullanılan bu tabir, Eski Ahit’te, özellikle Mezmurlar’da ve Helenist kültürlerde de oldukça sık kullanılmaktaydı. Aslında Yahudiler için “Tanrı’nın Oğlu” tabiri, insandan başka bir şeyi çağrıştırmıyordu. Bu kavram Eski Ahit’te genelde bütün İsrailoğulları, onları temsil eden krallar ve melekler için kullanılan bir kavramdı. Örneğin Eski Ahit’te geçen bir pasajda Tanrı, Musa’nın Firavun’a şöyle demesini emretmektedir: *“İsrail benim ilk doğan oğlumdur.”*²²⁸ Aynı şekilde başka yerlerde; *“Ben ona baba olacağım, o da benim oğlum olacak.”*,²²⁹ *“Sen benim oğlumsun, bugün sana baba oldum.”*²³⁰ gibi söylemler de mevcuttur. Luka, Mezmurlar’da geçen bu son kullanımı, İsa’ya şöyle uyarlamıştır: *“Sen benim sevgili oğlumsun, senden hoşnudum.”*²³¹ Ancak onun bu uyarlamayı yaparken İsa’yı insandan başka bir şey olarak tanımladığını söylemeyi mümkün kılan

²²⁶ Katar, a.g.m., s. 334.

²²⁷ Mahmut Aydın, a.g.m., s. 65.

²²⁸ Çıkış, 4: 22.

²²⁹ II. Samuel, 7: 14.

²³⁰ Mezmurlar, 2: 7.

²³¹ Luka, 3: 21-22.

hiçbir kanıt yoktur. En azından Luka İncili'nin başka yerlerinde bunu destekleyecek herhangi bir delil bulunmamaktadır.²³²

Hiz. İsa döneminde “Tanrı Oğlu” ifadesi oradaki insanlarca biliniyor ve mecazen “Tanrı’ya ait olan” manasında kullanılıyordu. Bu tabir hiçbir şekilde bir sıfat olarak kullanıldığı kişinin, tanrısal özelliklere sahip olduğu anlamına gelmiyordu. Dolayısıyla “Tanrı Oğlu” ifadesi, hiçbir şekilde Hiz. İsa’nın ilahlaştırılması yönünde kullanılan bir sıfat olmamıştır. Ancak zaman içerisinde Hiz. İsa’nın mesajının Yahudiler dışındaki milletlere, özellikle Romalılara devredilmesiyle bu tabir, asıl anlamı dışında başka anlamlara gelebilecek şekilde kullanılmıştır. Daha sonra aşama aşama Hristiyanların düşüncesinde, Hiz. İsa’nın ilahlığını ifade eden bir anlam örgüsü içinde kullanılmıştır. Sonuç olarak İsa, “Tanrı’nın Oğlu” ve ilahi Teslis’in ikinci uknumu haline getirilmiştir.²³³

Miladi IV. yüzyıla gelindiğinde Hristiyanlık tarihinde çok önemli bir gelişme yaşanmıştır. O zamana kadar devletin baskısı altında olan Hristiyanlık, Roma İmparatoru Konstantin tarafından 313’te çıkarılan “Milan Fermanı” ile önce hürriyetine ve imparatorun koruması altına alınmıştır. 380 yılında ise devletin resmi dini haline getirilmiştir. Bu özgür ortamla birlikte, o zamana kadar devletin baskısı sebebiyle çok fazla gündem olmayan, başta İsa’nın kimliği ve kişiliği olmak üzere Hristiyan ilahiyatına dair birçok konudaki farklı anlayış ve uygulamalar Hristiyanlığa girmeye başlamıştır.²³⁴

Hristiyanları derinden sarsan bölünmeler de bu özgürlük döneminde ortaya çıkmıştır. Miladi IV. yüzyılda Hristiyanlar arasında bir konsil toplama gereği hissedecek kadar etkili olan tartışmayı İskenderiye Kilisesine mensup bir rahip olan Arius başlatmıştır.²³⁵ Arius’un düşüncelerinin çıkış noktası, onun tanrı anlayışından kaynaklanmaktadır. Arius’a göre, tanrının en bariz özelliği onun bir olmasıdır. Arius, kilisenin İsa’yı tanrı olarak kabul etmesiyle ikili bir tanrı anlayışının ortaya çıkacağı kanaatindedir. Ona göre konu hakkında insanların endişelerini bertaraf etmek amacıyla yapılan yorumlar da yetersiz kalmaktadır. Bundan dolayı mutlak manada İsa Mesih’in

²³² Mahmut Aydın, “Yahudi Bir Peygamberden Gentile Tanrıya: İsa’nın Tanrısallaştırılma Süreci”, *İslamiyat Dergisi*, 2000, S. 4, s. 65.

²³³ Mahmut Aydın, a.g.m., s. 69-70.

²³⁴ Katar, a.g.m., s. 335.

²³⁵ Ahmet Hikmet Eroğlu, “Hristiyanlık”, *Dinler Tarihi El Kitabı*, Ed. Baki Adam, Ankara, 2015, s. 144.

tanrılığından söz edilemez. Tanrı, kâinatı yaratmak üzere bütün varlıklardan önce oğlunu var etmiş, oğlu da tanrıdan aldığı güçle kâinatı yaratmıştır.²³⁶

Arius'un yukarıda belirttiğimiz görüşleri Hristiyan dünyasında şiddetli tartışmalara sebep olmuştur. Ülkesinde dini hürriyet sağlayan ve imparatorluğun geleceği için inanç birliğinin önemine inanan İmparator Konstantin, bu tartışmaların önüne geçebilmek için, 325 yılında İznik'te bir konsil toplanmasını emretmiştir. Toplanan konsilde Arius'un savunduğu görüş reddedilmiştir. Oğul'un yaratılmadığı, ezelden beri Baba'nın nesebinden olduğu, bundan dolayı da Baba ile Oğul'un aynı cevherden olduğu kararı alınmıştır.²³⁷ İznik Akidesi olarak bilinen ve bugünkü Hristiyanlığın da inanç esaslarını oluşturan metin şu şekildedir:

"Her şeye gücü yeten ve tek olan Baba Tanrı'ya inanıyoruz.

O göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan görünür-görünmez her şeyin yaratıcısıdır.

Tek rab olan İsa Mesih'e de inanıyoruz.

O Tanrı'nın biricik oğludur, ezeli olarak Tanrı'dan sudur etmiştir.

O, Tanrı'dan Tanrı, ışıktan ışık ve hakiki Tanrı'dan hakiki Tanrı'dır.

O, yaratılmamıştır, doğrudan Tanrı'dan meydana gelmiş ve onunla aynı cevhere sahiptir.

Onun sayesinde her şey yaratılmıştır.

Bizim ve bizim günahlarımız için yeryüzüne inmiştir.

Kutsal Ruh'un kuvvetiyle bakire Meryem'den beden almış ve beşer olmuştur.

Bizim için Pontus Pilate'nin idaresi altında çarmıha gerilmiştir.

Acı çekmiş, ölmüş ve gömülmüştür.

Kutsal kitaplara göre üçüncü günde ölümden dirilmiş ve göğe yükselmiştir.

Baba'nın sağ yanında oturmaktadır.

Yaşayanları ve ölenleri yargılamak için muzaffer bir şekilde tekrar gelecektir.

Onun krallığının sonu yoktur. Baba'dan ve Oğul'dan sudur eden yaşamın vericisi olan Rab Kutsal Ruh'a inanıyoruz.

Baba ve Oğul ile birlikte ona da tazim ve ibadette bulunmaktadır.

²³⁶ Bilal Baş, "Monoteist Bir Hristiyanlık Yorumu: Aryüsçülük Mezhebi", Divan, 2000/2, s. 170.

²³⁷ Bilal Baş, a.g.m., s. 171-173.

O, peygamberler aracılığıyla konuşur.

Tek bir kutsal Katolik ve apostolik Kiliseye inanıyoruz.

Günahların affı için tek bir vaftizi kabul ediyoruz.

Ölülerin dirileceğini ve ahiret hayatının geleceğini bekliyoruz."²³⁸

İznik Konsili'nde eksik bırakılan ve halk arasında tartışmalara sebep olan hususların görüşülmesi için 381 yılında İmparator I. Theodosios'un emriyle İstanbul'da yeni bir konsil toplandı. Bu konsilde Ruhü'l-Kudüs de tanrılaştırılarak, Hristiyanlığın tanrı inancını ifade eden teslis inancının üç şahsı tamamlanmış oldu. Böylece Hristiyan tanrı inancı; Baba, Oğul ve Kutsal Ruh şeklindeki üç şahıs olarak tespit edildi. Bu konsilden sonra Hristiyanlar arasında İsa Mesih'in annesi Meryem, tartışma konusu oldu. İsa'nın ezelden beri tanrı olduğuna inananlar Meryem'e "tanrı doğuran" anlamındaki "theotokos" dediler. İstanbul patriği Nestorius ve taraftarları ise Meryem'e "theotokos" denilemeyeceğini çünkü İsa'nın doğduğunda tanrı olmadığını savunuyorlardı. Onlara göre İsa'nın bir beşeri bir de ilahi tabiatı vardı. Meryem onun beşeri tabiatını doğurmuş ve İsa doğduktan sonra "Logos (Kelam)" ona hulul etmiş ve tanrı olmuştu. Nestorius'un fikirlerini reddeden İskenderiye Patriği Cyril ve taraftarları, Meryem'e "theotokos" diyenleri Nestorius'a karşı desteklemeye başladılar. Bu tartışmalar imparatoru kaygılandırdı ve imparator bir konsil toplanmasını istedi. 431 yılında Efes'te toplanan konsilde Meryem'in "theotokos" olduğu kabul edildi. Bu konsilde İsa'nın doğmadan önce de tanrı olduğu kararı alındı. İstanbul Patriği Nestorius aforoz edildi ve sürgüne gönderildi.²³⁹

Hristiyan dünyasında bu tartışmaların sonunda yeni bir tartışma konusu da İsa'nın tabiatı hususunda oldu. İsa Mesih çarmıhta acı çekmiş ve ölmüştü. Tanrı nasıl ölebilirdi, onun tabiatı ölümlü müydü? İsa'nın insanî tabiatının tanrısal tabiatı içerisinde yok olduğu için, yalnızca tanrısal tabiata sahip olduğunu savunanlarla; onun bir beşeri bir de tanrısal olmak üzere iki tabiata sahip olduğunu savunanlar karşı karşıya geldi. Bu tartışmaların son bulması için 451 yılında Kadıköy'de bir konsil düzenlendi. Kadıköy Konsili'nde İsa'nın hem beşeri hem de tanrısal tabiatı olduğu karara bağlandı. Bu karara uymayan ve ona itiraz eden Doğu Kiliseleri ayrıldılar ve onlara "Monofizitler (tektabiatçı)" denildi. İsa Mesih'in iki tabiatı olduğunu kabul edenlere ise, "Diyofizit"

²³⁸ Mahmut Aydın, "Hristiyanlık", Yaşayan Dünya Dinleri, Ed. Şinasi Gündüz, Ankara, 2010, s. 94-95.

²³⁹ Eroğlu, a.g.e., s. 145.

denilmektedir.²⁴⁰ Bu şekilde bugünkü Hristiyan inançları yukarıda açıklanan bu dört konsilde kararlaştırılmıştır.

Kısacası, İznik Konsili'nde İsa Mesih'in tanrılığı, İstanbul Konsili'nde Kutsal Ruh'un tanrılığı kabul edilmiştir. Efes Konsili'nde İsa'nın yalnız ilah olmadığı; ilahlık ve insanlık vasıflarından oluşup, bakire Meryem tarafından dünyaya geldiği, bunun yanı sıra Meryem'in de "theotokos (tanrı doğuran)" olduğu vurgulanmıştır. Kadıköy Konsili'nde ise İsa Mesih'in bir tek tabiattan değil, birbirinden ayrı iki tabiattan meydana geldiği kararlaştırılmıştır.²⁴¹

2.1.4.2. Kur'an'ın Hz. İsa'nın İlahlığına ve Teslise Eleştirisi

Hristiyanlık inancına göre Hz. İsa, teslisin ikinci unsurudur. O, insan bedenine girmek üzere gökyüzünden yeryüzüne inmiş ve Hristiyan Kilisesi'ni kurmuştur.²⁴² Bu bağlamda Hz. İsa, İslamiyet ve Hristiyanlıkta farklı biçimlerde algılanan bir şahsiyettir. Hristiyanlar tarafından teslis akidesinin ikinci unsuru ve "Tanrı'nın Oğlu" şeklinde nitelendirilen İsa, Müslümanlarca Allah tarafından dini tebliğ etmek üzere gönderilen bir peygamber olarak kabul görmektedir.²⁴³

Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette, Hristiyanların inandıklarının aksine, Hz. İsa'nın üçün üçüncüsü veya Tanrı'nın oğlu olmadığı belirtilmektedir.²⁴⁴ Bu bağlamda Nisa Suresi'nde, Hz. İsa'nın ulûhiyetine dair inanç şiddetle reddedilmektedir: *"Ey Kitap Ehli, dininiz konusunda taşkınlık etmeyin, Allah'a karşı gerçek olandan başkasını söylemeyin. Meryemoğlu Mesih İsa, ancak Allah'ın peygamberi ve kelimesidir. Onu Meryem'e yöneltmiştir ve O'ndan bir ruhtur. Öyleyse Allah'a ve peygambere inanınız; 'üçtür' demeyiniz. (Bundan) kaçının, sizin için hayırlıdır. Allah, ancak tek bir ilahtır. O, çocuk sahibi olmaktan yücedir. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Vekil olarak ise Allah yeter."*²⁴⁵

Mevdudî'ye göre, bu ayette Kitap Ehli'nden kasıt Hz. İsa'ya karşı aşırı sevgi besleyip, dinde aşırıya giden ve onu ilahlık seviyesine çıkaran Hristiyanlardır. Ayrıca

²⁴⁰ Eroğlu, a.g.e., s. 146.

²⁴¹ Orhan Seyfi Yüceltürk, "Hristiyan İnançlarının Doğuşu", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* IV, s. 353.

²⁴² Hick, a.g.m., s. 75.

²⁴³ İbrahim Kaplan, "Erken Dönem Müslüman-Hristiyan Polemik Geleneği", *Hikmet Yurdu, Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Ocak-Haziran 2010, S. 5, s. 26.

²⁴⁴ Nisa, 171; Maide Suresi, 17, 72-75; Meryem Suresi, 35-36.

²⁴⁵ Nisa Suresi, 171.

diğer taraftan Hz. İsa'ya karşı düşmanlık besleyen Yahudiler de tenkit edilmiştir. Allah Kur'an'da, babasız olarak dünyaya geldiğinden dolayı, genellikle Hz. İsa'dan “*Kelime*” olarak bahsetmiştir. Yüce Allah bu “*Kelime*”yi Hz. Meryem'e ilka etmiş, böylelikle Meryem kendisine bir erkek temas etmediği halde gebe kalmış ve Hz. İsa'nın doğumu bu şekilde gerçekleşmiştir. Mevdudî'ye göre, Hristiyan kutsal kitabında da Meryem'in benzer şekilde hamile kaldığı geçtiği halde onlar, “*Kelime*”yi “İlahi Kelam” olarak algılamışlardır. Daha sonra bu “İlahi Kelam” kavramını da bir doktrin olarak “Logos”a çevirmişlerdir. Böylelikle İsa'nın ulûhiyetini savunan “Logos Doktrini”ni kurmuşlar ve Allah'a ait olan kelam sıfatının Hz. İsa'da görüldüğüne inanmaya başlamışlardır.²⁴⁶

Mevdudî'ye göre, bu ayette aynı zamanda Hz. İsa'dan “Allah'tan bir ruh” şeklinde bahsedilmektedir. Bakara suresindeki 253. ayette Allah'ın, Hz. İsa'yı “Ruhü'l-Kudüs” ile desteklediğinden bahsedilir. Mevdudî'ye göre, İslam anlayışında “Ruh” kelimesiyle kastedilen mana, Hz. İsa'nın yüce bir ahlak üzere ve kötülüklerden uzak bir hayata sahip olmasıdır. Ancak Hristiyanlar “*Kelime*”de olduğu gibi “Ruh” kavramında da aşırıya kaçarak “Allah'tan bir ruh” ifadesini, “Allah'ın ruhu” olarak değiştirmişlerdir. Böylelikle işin içerisine Kutsal Ruh'u da dâhil ederek; Baba-Oğul-Kutsal Ruh'tan oluşan ve bunları tek bir Tanrıda birleştiren teslis inancını kabul ederler. Halbuki Matta İncilinde, “... *Çünkü onun rahminde oluşan Kutsal Ruh'tandır.*” İfadesinde de, Kutsal Ruh'un kendisi olmadığı görülür.²⁴⁷

Mevdudî'ye göre, Hz. İsa'yı Allah'ın oğlu şeklinde nitelendiren Hristiyanlar, bu söylemleriyle kendi dinlerinin sınırlarını aşmış durumdadırlar. Yeni Ahid'in ilk üç kitabına göre²⁴⁸ Hz. İsa, Allah'ın insanla olan iletişimini, babanın oğluyla olan iletişimine benzetmiştir. Bu benzetmeyi yaparken de İsrailoğulları arasındaki geleneğe göre Allah için mecaz olarak baba kelimesini kullanmıştır. Zira Eski Ahid'de bu manadaki kullanıma sıkça rastlanmaktadır. Ancak Hristiyanlar haddi aşp Hz. İsa'yı Allah'ın biricik oğlu olduğuna inanmışlardır. Onlar bu inançlarını, Hz. İsa'nın Allah'ın inkarnasyonu olduğu ve O'nun Kutsal Ruh'unun cisimleşmiş hali olduğu faraziyesine dayandırmışlardır. Mevdudî'ye göre Hristiyanların, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmek

²⁴⁶ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 437-438.

²⁴⁷ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 438.

²⁴⁸ Burada Yeni Ahid'in ilk üç kitabından kasıt “Sinoptik İnciller” diye de nitelendirilen Matta, Markos ve Luka İncilleridir.

suretiyle, insanların günahlarına kefarete olması için Allah tarafından gönderildiğine inanmaları, onların sapkınlığa düştüğünü göstermektedir.²⁴⁹

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'nın İlah olduğunu kabul edenler şu şekilde uyarılır: *“Andolsun, ‘Gerçek şu ki, Allah Meryem oğlu Mesih’tir.’ diyenler küfretmiştir. De ki: ‘O, eğer Meryem oğlu Mesih’i, onun annesini ve yeryüzündekilerin tümünü helak (yok) etmek isterse, Allah’tan (bunu önlemeye) kim bir şeye malik olabilir?’ Göklerin, yerin ve bunlar arasındakilerin tümünün mülkü Allah’ındır; dilediğini yaratır. Allah her şeye güç yetirendir.”*²⁵⁰

Mevdudî'ye göre, Hristiyanların Hz. İsa'yı tanrı olarak varsayıp ona tapınmaları, aslında küfre girdiklerini gösterir. Onların bu inançları Hz. İsa'nın, Allah'ın enkarnasyonu olduğu yanlışlığından ileri gelmektedir. Hristiyan teologların giriştikleri tartışmalara rağmen Hz. İsa'nın şahsiyeti, içinden çıkılamayacak düzeyde bir bilmeceye dönüşmüştür. Bu sorun ne kadar çözülmeye çalışılmışsa da gitgide karmaşık bir hal almıştır. Böylece İsa'nın şahsiyetinin beşeri boyutunu önemseyenler, İsa'yı Allah'ın oğlu veya üçün biri durumuna getirmişlerdir. Onun şahsiyetinin tanrısal boyutundan etkilenenlere gelince de onlar, İsa'yı Allah'ın insanlaşmış şekli kabul edip kendisine tapınmışlardır.²⁵¹

2.1.4.3. Hz. İsa'nın Tebliği ve Gerçek Görevi

Hz. İsa bir Yahudi olarak doğdu ve onun ilk takipçileri de Yahudilerdi.²⁵² Hz. İsa'nın ortaya çıktığı dönemde Yahudiler, Romalıların idaresi altındaydılar ve kurtarıcı bir Mesih beklentisi içerisindeydiler. Bir peygamber olarak Hz. İsa, insanları doğruluğa, kardeşliğe, sevgiye, kısacası “hak yol”a davet ediyordu. Fakat kendi dinlerinin özünden kopmuş Yahudi din adamları, Hz. İsa'nın söylediklerini kabul etmiyorlardı. Hz. İsa'ya çok az insan inanmıştı. Hz. İsa'nın davetini reddeden ve onun kurtarıcı Mesih olmadığına inanan Yahudiler, en sonunda onu Romalı yetkililere şikâyet etmiş ve bunun üzerine “Çarmıh Olayı” gerçekleşmişti.²⁵³

“Çarmıh Olayı”ndan sonra Yahudiler, “Mesih muzaffer olacak, Çarmıhta ölemez, öldüyse Mesih değildir.” anlayışından hareketle Hz. İsa'nın Mesih olmadığını

²⁴⁹ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 439.

²⁵⁰ Maide Suresi, 17.

²⁵¹ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 469.

²⁵² İsmail Raci el-Farukî, İslam ve Diğer İnançlar, (çev. Ejder Okumuş), İstanbul, 2011, s. 68.

²⁵³ Abdurrahman Küçük, Garp-Şark Ayrımında İslam Algısı, Ankara, 2013, s. 3-4.

ve dahi peygamber bile olmadığını kabul etmişlerdi. İsa'ya inananlar ise, “Çarmıh” üzerine kendi inanç ve felsefelerini geliştirmişlerdi. Bu iki taraflı yaklaşım, ifrat ile tefrit şeklinde bir kutuplaşmayı da beraberinde getirmişti. Yahudiler Hz. İsa'yı asi ve suçlu olarak görürken; İsa taraftarları ise onu tanrılaştırmıştı. Bu iki kutup arasında tartışmalar sürerken VII. yüzyıl'da İslam Dini gelmiştir. İslamiyet çarmıha gerilenin Hz. İsa olmadığını, onun Hz. Meryem'in oğlu ve Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu bildirmiştir. Böylece Hristiyanlar ve Yahudiler arasında bir 'orta yol'un bulunmasına imkân verilmiştir.²⁵⁴

Kur'an'ın muhtelif ayetlerinde Allah, Hz. İsa'nın gerçek görevini açıklamıştır. Bazı ayetlerde de bu görevi Hz. İsa'nın kendi diliyle ortaya koymuştur.²⁵⁵ Nitekim Al-i İmran suresinin 50. ayetinde Hz. İsa tebliğiyle ilgili şunları dile getirmektedir: *“(Ben,) benden önceki Tevrat'ı doğrulamak ve size haram kılınan bazı şeyleri helal kılmak üzere size Rabbinizden bir ayetle geldim. Artık Allah'tan korkup sakının ve bana itaat edin.”*

Mevdudî'ye göre, diğer bütün peygamberlere benzer şekilde Hz. İsa da tebliğ vazifesini, İbadet edilmeye layık olan tek varlığın Allah olduğu üzerine temellendirmiştir. Hz. İsa, Bu ilahi kudretin kendisine temsilci olarak gönderdiği bir peygambere uyulması gerektiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca bir şeyin helal mi yoksa haram mı olduğu noktasında düzenleme yapma yetkisinin, Allah dışında başka varlıklara verilmemesi gerektiği üzerinde durmuştur.²⁵⁶

Mevdudî, Hz. İsa'nın gerçek öğretisi konusunda en güvenilir kaynakların, kilisenin meşru olarak kabul ettiği dört İncil değil de; resmi kilise tarafından uydurma olarak nitelendirilen “Barnaba İncili”²⁵⁷ olduğunu ifade eder. Mevdudî, yüzyıllarca adeta saklanmış olan ve hiçbir yerde aslı bulunmayan bu İncil'i, kendisinin şahsen Oxford Üniversitesi Kütüphanesi'nde, İngilizce tercümesinin bir fotokopisini gördüğünü ve kelimesi kelimesine onu okuduğunu söyler. Mevdudî'ye göre

²⁵⁴ Küçük, a.g.e., s. 4.

²⁵⁵ Al-i İmran Suresi, 50; Maide Suresi, 46-47.

²⁵⁶ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 259-260.

²⁵⁷ Barnaba İncili, Hristiyanlıktaki teslis inancını reddettiğinden ve Hz. Muhammed'in geleceğini müjdelediğinden dolayı Müslümanlar tarafından sahih olarak kabul edilmektedir. Hristiyanlıkta ise kanonik İnciller ve Hristiyan akidesiyle çeliştiği için uydurma olarak nitelendirilmektedir. Bu İncil, 5. yüzyılda Papa Gelase tarafından yayınlanan genelge ile apokrif olarak nitelendirilmiş ve okunması yasak kitaplar arasında zikredilmiştir. (Osman Cilacı, “Barnaba İncili”, *DİA*, 1992, c. 5, s. 80-81, www.islamansiklopedisi.info, 27.03.2018).

Hristiyanların kendilerini böyle bir eserden mahrum bırakmalarının sebebi dini taassup, fanatizm ve inatçılıklarıdır. Mevdudî'ye göre, bugün kilise tarafından muteber kabul edilen dört İncil'den hiçbirisi Hz. İsa'nın takipçileri tarafından yazılmamıştır. Ancak "Barnaba İncili"nin yazarı, Hz. İsa'nın on iki havarisinden biri olduğunu ve başından sonuna kadar onunla birlikte olduğunu söylemiştir. Barnaba, bu dünyadan ayrılmadan önce, bütün hakikatleri ve hakkında söylenen gerçek dışı söylemleri anlatması için, bizzat Hz. İsa tarafından görevlendirildiğini iddia etmiştir. Ayrıca kendi gözleriyle gördüğü ve kulaklarıyla duyduğu şeyleri kitabına aldığını belirtmiştir.²⁵⁸

Eserinde Barnaba İncilinin Hz. İsa ile ilgili tebliğ faaliyetini ön plana çıkaran Mevdudî, bu kitapta Hz. İsa'nın hayatının ve hikâyesinin diğer dört İncil'e göre daha detaylı bir biçimde anlatıldığını dile getirmektedir. Mevdudî'ye göre bu İncil'de genel olarak Tevhid kavramı, Allah'ın sıfatları, ibadetin ruhu ve güzel ahlak gibi mevzular, oldukça detaylı ve mantıklı bir şekilde anlatılmaktadır. Ayrıca Hz. İsa'nın hayatı ve tebliği, bir peygamberin hayatıyla örtüşmektedir. Hz. İsa namaz, oruç ve zekat için gerekli telkinlerde bulunmaktadır.²⁵⁹

Barnaba İncilinde Hz. İsa, hem Yahudiler hem de Hristiyanlar tarafından peygamber kabul edilmeyen Hz. Davud ve Hz. Süleyman'dan peygamber olarak bahsetmektedir. Bu da kitabın güvenilirliğini artırmaktadır. Ayrıca Barnaba, Hz. İsa'nın mucizelerini gören etrafındaki insanların bundan dolayı Hz. İsa'yı tanrının oğlu olarak gördüklerini, Hz. İsa'nın ise bu düşünceye şiddetle karşı çıktığını belirtmiştir. Mucize göstermenin tanrı ya da tanrı oğlu olarak nitelendirilmeye sebebiyet vermeyeceğini açıkça ifade etmiştir.²⁶⁰

Barnaba İncilindeki kadar Hz. İsa'nın tebliğ süreci net ifadelerle belirtilmese de, kilise tarafından muteber kabul edilen diğer İncillerde de Hz. İsa'nın gerçek söz ve talimatlarına uygun olan bazı pasajlar mevcuttur. Bunlardan bir kısmını şöyle zikredebiliriz: *"Onların tartışmalarını dinleyen ve İsa'nın onlara güzel yanıt verdiğini gören bir din bilgini yaklaşıp ona, 'Buyrukların en önemlisi hangisidir?' diye sordu. İsa şöyle karşılık verdi: 'En önemlisi şudur; dinle, ey İsrail! Tanrımız Rab tek Rab'dir. Tanrın Rabbi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün aklınla ve bütün gücünle*

²⁵⁸ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 520-521.

²⁵⁹ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 521-522.

²⁶⁰ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 523.

*seveceksin. İkincisi ise şudur; komşunu kendin gibi seveceksin.’ Bunlardan daha büyük buyruk yoktur.”*²⁶¹ *“Tanrın Rabbe tapacak, yalnız O’na kulluk edeceksin.”*²⁶² *“Bunun için siz şöyle dua edin: ‘Göklerdeki Babamız, adın kutsal kılınsın. Egemenliğin gelsin. Gökte olduğu gibi, yeryüzünde de senin istediğin olsun.”*²⁶³ *“Bedeni öldüren ama canı öldüremeyenlerden korkmayın. Canı da bedeni de cehennemde mahvedebilen Tanrı’dan korkun.”*²⁶⁴

2.2. Hz. İsa’nın Vefatı, Yükseltilmesi ve Nüzulü Meselesi

Hz. İsa’nın öldükten sonra tekrar dirilmesi meselesi, günümüz Hristiyanlığının merkezi konumunu oluşturmaktadır.²⁶⁵ Hristiyanlığın üzerine bina edildiği Nasıralı İsa, bir şahsiyet olarak M.Ö. 4 ve M.S. 30 yılları arasında Galile’de yaşamış olan bir Yahudi’dir. Kur’an’ın çarmıha gerilmediği iddiasına karşılık, Hristiyan kaynakları ve “İznik İnanç Bildirgesi” gereğince İsa, Hristiyanlıktaki “Kefaret İnancı”na göre çarmıhta can vererek insanların günahlarına diyet olarak gönderilmiş bir kurbandır.²⁶⁶

Hz. İsa’nın ölümüyle ilgili Hristiyanlıkta ve İslamiyet’te çeşitli sorular mevcuttur. Buna göre Hz. İsa ruhu alınıp öyle mi göğe yükseltilmiştir yoksa ruh ve beden mi göğe yükseltilmiştir? Ya da Hristiyanların iddia ettiği üzere çarmıha gerilerek eziyet ve işkence görerek mi ölmüştür? Bu tür soruların teşekkül ettiği bir konu olan Hz. İsa’nın akıbeti mevzusu, Hristiyanların ve Müslümanların kendi aralarında tartıştıkları bir konu haline gelmiştir. Kur’an bu konuyu teferruatına girmeden, kısa ve öz biçimde anlatmıştır. Ancak tefsir alanında yazılmış eserlere israiliyyat türünden bilgiler de karıştırılınca, konu içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. İncillere bakıldığında ise bu konuda çelişkili bilgilerin olduğu gözlemlenmiştir. Bu hususta Hristiyanlar da ikiye ayrılmışlardır. Çoğunluğun fikrine göre, İsa çarmıha gerilerek öldürülmüş, insanların günahına kefarete olmuş, ardından da göğe yükseltilerek Baba’nın sağ yanında oturmuştur. Apokrif kabul edilen Barnaba İncili ile bazı

²⁶¹ Markos, 12: 28-31.

²⁶² Luka, 4: 8.

²⁶³ Matta, 6: 9-10.

²⁶⁴ Matta, 10: 28.

²⁶⁵ Mahmut Aydın, “İsa-Masih’in Ölümünden Dirilmesi Hakikat mi Mitoloji mi? İsa’nın Ölümünden Dirilişi ve Taraftarlarına Görünmesiyle İlgili Rivayetlerinin Tarihsel Açıdan Değerlendirilmesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007, S. 24-25, s. 89.

²⁶⁶ Mahmut Aydın, “İsa’ya Ne Oldu? İsa’nın Tutuklanması, Yargılanması ve Çarmıha Gerilmesiyle İlgili İncil Rivayetlerinin Tarihsel Açıdan Değerlendirilmesi” *Milel ve Nihal Dergisi*, 2004/1, S. 2, s. 42.

Hristiyan gruplarına göre ise Hz. İsa, çarmıha gerilmek suretiyle öldürülmemiştir.²⁶⁷ Kur'an'a bakıldığında da, onun çarmıha gerilmediği anlaşılmaktadır.²⁶⁸

2.2.1. Hristiyan Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Vefatı ve Yeniden Dirilmesi

Hz. İsa'nın akıbeti meselesi, Hristiyan kaynaklarında şu şekilde anlatılır: İsa öğrencileriyle birlikte Kudüs'e doğru ilerlerken, öğrencilerinden ikisini köye göndererek bir sığa bulmalarını ve onu kendisine getirmelerini emreder. Öğrenciler, verilen talimat doğrultusunda sığayı bulup getirirler ve İsa onun üzerine binerek Kudüs'e doğru ilerler.²⁶⁹ Kudüs'e yaklaşan İsa, buradaki durumu görünce ağlamaya başlar.²⁷⁰ Daha sonra Kudüs'teki tapınağa girerek, tapınağın avlusunda alışveriş yapanları kovar. Para bozduran ve güvercin satmakta olanların masalarını devirir. Yük taşıma işiyle uğraşan kimselerin de mabedin kapısından içeri girmesine müsaade etmez. İsa, bu mabedin asıl amacının dua edilmesi gereken bir yer olduğunu, ancak oradaki insanların mabedi bu amacından saptırarak onu bir haydut inine çevirdiklerini halka anlatır. İsa bunları anlatırken mabetteki baş kâhinler ve din âlimleri, onu ortadan kaldırmak isterler ancak, İsa'nın halkın nezdindeki itibarından korkarak bunu yapamazlar.²⁷¹

İsa Kudüs'te gerek mabetteyken gerekse halkın içinde dolaşırken onlara tanrının buyruğunu anlatır ve insanları din bilginlerinin yaptıkları iki yüzlülükler karşısında uyarır. Bu durumdan hoşnut olmayan baş kâhin ve din bilginleri, Fısıh ve Mayasız Ekmek Bayramı'na iki gün kala İsa'yı öldürtmek için bir yol ararlar. Bu arada İsa'nın yanındaki on iki havariden biri olan Yahuda İskariot, onu tutuklatmak için baş kâhinlerle işbirliği yapar. Onlar da bu iş neticesinde kendisine para vaadinde bulunurlar.²⁷²

Fısıh Bayramı gelince İsa, yemek için Havarileriyle beraber sofraya oturur. Akabinde kendisiyle ilgili sona atıfta bulunarak, *"Ben acı çekmeden önce bu Fısıh yemeğini sizinle birlikte yemeyi çok arzulamıştım. Size şunu söyleyeyim, Fısıh yemeğini, Tanrı'nın Egemenliği'nde yetkinliğe erişeceği zamana dek, bir daha yemeyeceğim."*

²⁶⁷ Hüseyin Aydın, "Kur'an Bütünlüğü Açısından Hz. İsa'nın Akıbeti Meselesi", *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 2008/6, s. 18.

²⁶⁸ Nisa Suresi, 157.

²⁶⁹ Markos, 11: 1-11.

²⁷⁰ Luka, 19: 41.

²⁷¹ Markos, 11: 15-18.

²⁷² Markos, 14: 1-11.

der. Eline ekmek alan İsa, ekmeği bölüşerek onlara verir ve *“Bu sizin uğrunuza feda edilen bedenimdir. Beni anmak için böyle yapın.”* der. Yemeğin ardından eline bir kâse alır ve *“Bu kâse, sizin uğrunuza akıtılan kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır. Ama bana ihanet edecek kişinin eli şu anda benimkiyle birlikte sofradadır.”* diyerek Yahuda’nın ihanetini bildirir. Akabinde İsa, kendisiyle birlikte zindana da, ölüme de gideceğini söyleyen Petrus’a dönerek, *“Sana şunu söyleyeyim Petrus, bu gece horoz ötmeden beni tanıdığını üç kez inkâr edeceksin.”* der.²⁷³

İsa, öğrencileriyle sık sık buluştuğu bahçeye vardığında Yahuda İskariot, yanına bir hizip askerin yanı sıra Ferisiler’in ve baş kâhinlerin görevlendirdiği kişileri de alıp oraya gelir. Bunun üzerine Yahudayla birlikte gelenler İsa’yı tutup bağlarlar ve onu baş kâhinin önüne götürürler. İsa tutuklandıktan sonra onu takip eden Petrus, İsa’nın baş kâhinin önünde bulunduğu esnada dışarıda kendisini görenlerin, *“Sen de onun öğrencilerinden değil misin?”* şeklindeki sorularına üç defa *“Hayır, değilim.”* deyip inkâr etmesi üzerine horoz öter ve böylece İsa’nın onun hakkında söyledikleri gerçekleşir.²⁷⁴ Ertesi gün baş kâhinlerle birlikte halkın önde gelenleri, İsa’ya ölüm cezası verilmesi hususunda anlaşılır. Ardından onu, cezasının verilmesi amacıyla Vali Pilatus’a devrederler. İsa’nın mahkûm edildiğini gören Yahuda ise, ihaneti karşılığında baş kâhinlerden aldığı otuz gümüşü onlara götürüp iade eder. Daha sonra hiçbir suçu olmayan İsa’yı ele vererek günaha girdiğini anladığı için gidip kendisini asar.²⁷⁵

Vali Pilatus, önüne çıkartılan İsa’ya: *“Sen Yahudilerin kralı mısın?”* şeklinde bir soru yöneltir. İsa bu soruya, *“Söylediğin gibidir.”* cevabını verir. Ardından kendisine baş kâhinlerle ileri gelenler tarafından yapılan bütün suçlamaları bir sessizlik içerisinde dinler. Fısıh Bayramı geldiğinde vali, bir tutuklunun salıverilmesini kendisine adet edindiği için Barabba ismindeki bir tutukluyu mu yoksa İsa’yı mı salıvermesi gerektiği konusunda halka danışır. Baş kâhinler, Barabba’nın serbest bırakılması ve İsa’nın öldürülmesi hususunda ahaliyi kışkırtırlar. Vali, hangisinin salıverilmesi gerektiği konusunda halka danıştığında ise onlar, Barabba’nın ismini verirler. İsa’ya ne yapılması konusunda kendilerine sorulduğunda da, onun çarmıha gerilmesini isterler. Vali Pilatus,

²⁷³ Luka, 22: 7-34.

²⁷⁴ Yuhanna, 18: 1-27.

²⁷⁵ Matta, 27: 1-5.

halkın ısrarlı tavrı üzerine Barabba'yı serbest bırakır, İsa'yı da kamçılama cezasının ardından çarmıha germek üzere askerlerine verir.²⁷⁶

Elleri ve ayakları bağlanarak ya da çivilenerek suçluyu çarmıha germe cezası, Romalılar tarafından uygulanmakla beraber, Asurlular, Persler, Kartaca Fenikelileri, Yunanlılar ve Mısırlılar tarafından da yaygın olarak kullanılıyordu. Romalılar suçlu köleleri, esirleri, yabancıları ve aşağı sınıfa mensup kişileri cezalandırmak amacıyla bu yöntemi kullanıyorlardı. Romalılarda “çarmıh”, onur kırıcı bir ceza biçimi olduğundan dolayı, devlete isyan edenler dışında Roma vatandaşlarına uygulanmıyordu. İdam edilecek olan suçlu kırbaçlandıktan sonra idam yerine tahtasını taşımak zorunda bırakılıyordu. İşlediği suç bir levhanın üzerine yazılarak suçlu kişinin önünde taşınır veya bu levha onun boynuna asılırdı.²⁷⁷

İsa'yı çarmıha germe işiyle görevlendirilen askerler onu “Pretorium” adı verilen vali konağına getirip mor bir kıyafet giydirirler ve başına da dikenlerden yaptıkları bir taç geçirirler. Askerler alay eder tarzda ona, “Selam, ey Yahudilerin Kralı!” deyip ona selam durmaya başlarlar. Ardından bir kamışla başına vurarak, üstüne tükürerek, önünde diz çökmek suretiyle bu alaycı tavırlarına devam ederler. Nihayetinde üzerindeki mor elbiseyi çıkarıp çarmıha germek üzere onu Golgota denilen yere götürürler.²⁷⁸ İsa'yı çarmıha gerdiklerinde saat dokuzdur ve onu çarmıha gerenler elbiselerinin paylaşılması için kura çekerler. İsa'nın üzerindeki suç yaftasına da, “Yahudilerin Kralı” yazarlar. Oradan geçip gidenler ona dönerek, “*Hani sen tapınağı yıkıp üç günde yeniden kuracaktın? Çarmıhtan in de kurtar kendini*”, “*Başkalarını kurtardı, kendini kurtaramıyor*”, “*İsrail'in Kralı Mesih şimdi çarmıhtan insin de görüp iman edelim*” şeklinde tahkir edici söylemlerde bulunurlar.²⁷⁹

İsa'nın çarmıha gerilmesinin üzerinde bir süre geçtikten sonra İsa, yüksek bir ses tonuyla “Elohi, Elohi, lema şevaktani?” yani, “Tanrım, Tanrım, beni neden terk ettin?” diyerek bağırır, sitemde bulunur ve bu şekilde çarmıhta son nefesini verir. İsa'nın çarmıha gerildiği gün Şabat Günü'nden önceki gündür. Yüksek Kurul'un saygın bir üyesi olan Aramatyalı Yusuf, valinin huzuruna çıkar, ondan İsa'nın cesedini ister. Pilatus, İsa'nın bu kadar çabuk ölmesine şaşar ve durumu öğrenmek için yüzbaşısına

²⁷⁶ Matta, 27: 11-26.

²⁷⁷ Günay Tümer, “Çarmıh”, *DİA*, 1993, c. 8, s. 230, www.islamansiklopedisi.info, 13.10.2017.

²⁷⁸ Markos, 15: 16-22.

²⁷⁹ Markos, 15: 25-32.

danışır. Öldüğüne kanaat getirince de cesedi Yusuf'a verir. Yusuf da cesedi keten bir beze sarar, bir kayanın içine oyulan mezara yatırır ve mezarın girişini de bir taşla kapatır. Olan biteni takip eden Mecdelli Meryem ile Yose'nin annesi Meryem de bu şekilde İsa'nın konulduğu yeri görürler.²⁸⁰

Şabat Günü'nden sonra bu iki kadın İsa'nın mezarını görmeye giderler. Ansızın büyük bir deprem olur ve gökten melek inerek mezarı kapatan taşı bir yana yuvarlar ve üzerine oturur. Meleğin heybetinden dolayı nöbetçiler korkuyla titreyip yere serilirler. Kendilerine görünen melek de bu iki kadına şu şekilde seslenir: *“Korkmayın! Çarmıha gerilen İsa'yı aradığınızı biliyorum. O burada yok; söylemiş olduğu gibi dirildi. Gelin, onun yattığı yeri görün. Çabuk gidin öğrencilerine şöyle deyin: ‘İsa ölümden dirildi. Sizden önce Celile'ye gidiyor, kendisini orada göreceksiniz.’ İşte ben size söylemiş bulunuyorum.”*²⁸¹ Bu iki kadın şahit oldukları olay karşısında bir yandan korku diğer yandan da sevinç içerisinde koşup İsa'nın Havarilerine durumu haber vermeye giderler. Beklemedikleri bir anda İsa önlerine çıkarak onları selamlar ve onlar da İsa'nın ayaklarına kapanarak ona tapınırlar. İsa da onlara şöyle emirde bulunur: *“Korkmayın! Gidip kardeşlerime haber verin, Celile'ye gitsinler, beni orada görecekler.”*²⁸²

Bu talimat doğrultusunda İsa'nın on bir öğrencisi Celile'ye gider ve İsa'yı gördükleri zaman ona tapınırlar. İsa öğrencilerinin yanına gidip onlara şöyle seslenir: *“Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin; size buyurduğum her şeyi onlara öğretin. İşte ben dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim.”*²⁸³ İsa, kendilerine bu talimatı verdikten sonra göğe yükseltilip Tanrı'nın sağ yanına oturtulur. Öğrencileri de İsa'dan aldıkları talimat doğrultusunda Tanrı sözünü her yere yaymaya başlarlar.²⁸⁴

2.2.2. İslam Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Durumu

Hz. İsa'nın akıbetiyle ilgili Kur'an-ı Kerim'in muhtelif surelerinde yer alan ayetler, müfessirler ve Müslüman âlimler tarafından farklı şekillerde yorumlandığı için, genellikle iki farklı bakış açısı oluşmuştur. Bahsi geçen ayetler şunlardır:

²⁸⁰ Markos, 15: 42-47.

²⁸¹ Matta, 28: 1-7.

²⁸² Matta, 28: 8-10.

²⁸³ Matta, 28: 16-20.

²⁸⁴ Markos, 16: 19-20.

*“Hani Allah şöyle buyurmuştu: Ey İsa! Şüphesiz, senin hayatına ben son vereceğim. Seni kendime yükselteceğim. Seni inkâr edenlerden kurtararak temizleyeceğim ve sana uyanları kıyamete kadar küfre sapanların üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz yalnızca banadır. Ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim.”*²⁸⁵

*“İnkârlarından, Meryem’e büyük bir iftira atmalarından ve ‘Biz Allah’ın peygamberi Meryem oğlu Mesih’i öldürdük’ demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler. Fakat Allah onu kendisine yükseltmiştir. Allah üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir. Kitap ehlinen hiç kimse yoktur ki ölümünden önce ona, iman edecek olmasın. Kıyamet günü de o, onların aleyhine şahit olacaktır.”*²⁸⁶

*“Allah kıyamet günü şöyle diyecek: ‘Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara Allah’ı bırakarak beni ve anamı iki ilah edinin dedin?’ İsa da şöyle diyecek: ‘Seni bütün eksikliklerden uzak tutarım. Hakkım olmayan bir şeyi söylemem, benim için söz konusu olamaz. Eğer ben onu söylemiş olsaydım, elbette sen bunu bilirdin. Sen benim içimde olanı bilirsin, ama ben sende olanı bilemem. Şüphesiz ki yalnızca sen gaybları hakkıyla bilersin. Ben onlara, sadece bana emrettiğin şeyi söyledim. Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin (dedim). Aralarında bulunduğum sürece onlara şahit idim. Ama beni içlerinden aldığı anda, artık üzerlerinde gözetleyici yalnızca sen oldun. Sen, her şeye hakkıyla şahitsin.”*²⁸⁷

Bu ayetlerden iki temel görüş çıkarılmaktadır. Birinci görüşe göre Hz. İsa çarmıhta öldürülmemiş ve çarmıh hadisesinin hemen akabinde, Allah tarafından ilahi bir mucizeyle, göğe yükseltilmiştir. İkinci görüşe göre ise Hz. İsa, hem bedenen hem de ruhen vefat etmiş ve kıyamet günü tekrar dirilmesi de mümkün değildir.

2.2.2.1. Hz. İsa’nın Ölmediğini ve Göğe Yükseltildiğini İddia Edenler

Hz. İsa’nın akıbeti konusunda ayetlerde geçen “teveffa” ve “ref” kelimeleri, anlamları bakımından müfessirler arasında tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda Hz.

²⁸⁵ Al-i İmran Suresi, 55.

²⁸⁶ Nisa Suresi, 156-159.

²⁸⁷ Maide Suresi, 116-117.

İsa'nın bedenlen ölmediği ve Allah katına bu şekilde yükseltildiği düşüncesini kabul edenler bahsi geçen iki kelimeye bu minvalde anlamlar yüklemişlerdir. İbn-i Kesir, tefsirinde Katade, İbn-i İshak, Varrak, İbn-i Cüreyc gibi âlimlerin bu konu hakkındaki görüşlerini de naklederek Allah tarafından Hz. İsa'nın uyutulmadan ve öldürülmeden göğe çekilmiş olduğu kanaatini öne sürer.²⁸⁸ Ona göre, kendisini tutuklamaya gelen askerleri gören Hz. İsa, yanında bulunan havarilerine, “*Hanginiz benim benzerim kılınırsa o, cennette benim arkadaşımdır.*” demiştir. İçlerinden bir genç buna talip olur ama Hz. İsa onun yaşını küçük gördüğünden dolayı bu sözünü tekrar eder. İkinci ve üçüncü söyleyişten sonra o gençten başkasının ortaya çıkmadığını gören Hz. İsa, onu seçer. Allah da ona Hz. İsa'nın benzerliğini verir. Daha sonra evin tavanı açılır, Hz. İsa'yı bir uyku hali kaplar ve o halde iken göğe yükseltilir. Bundan sonra evde bulunan grup dışarı çıkar ve dışarıdaki askerler o genci gördüklerinde Hz. İsa sanarak geceleyin alıp onu asarlar.²⁸⁹

İbn-i Kesir, Hz. İsa'nın Allah tarafından kendi katına yükseltildiğinde kendisine bir çelenk giydirildiğini, yemek içmek arzularından sıyrıldığını ve meleklerle beraber uçtuğunu ifade etmektedir. Ona göre Hz. İsa artık melek şeklinde bir insan, gökyüzünün de bir yerlisidir. Bu konuda kendisi Vehb bin Münebbih'in şu sözlerini aktarır: “*İsa Aleyhisselam otuz yaşlarının başında iken peygamber olarak gönderildi. Allah onu otuz üç yaşında iken göğe çekti. Peygamberliği toplam üç sene idi. Denilirse ki, Allah Teâlâ İsa Aleyhisselam'ı göğe çektikten sonra, niçin tekrar yeryüzüne indirmemiştir? Denilir ki: Allah onu, tekrar yeryüzüne indirmeyi sona bırakmasının sebebi kıyamet alameti olması ve umumi velayetin hatemi bulunması içindir... Yahudiler ve Hıristiyanlar o zaman ona inanırlar ve Allah onunla nübüvvet dönemini yeniler. Mehdi ve Kehf ashabı ona hizmet eder. Evlenir çocuğu çocuğu olur, Muhammed Aleyhisselam'ın ümmeti arasına girer, velayet cihetinden onun velilerinin hatemi ve varisi olur.*”²⁹⁰

Taberi'ye göre Âl-i İmran suresinin 55. ayetinde yer alan “vefat ettireceğim” tabiri “Seni yeryüzünden kaldırıp kendime yükselteceğim.” manasına gelmektedir. Taberi, Hz. İsa'nın tekrar dünyaya geleceğine, Deccal'i öldüreceğine, belli bir müddet

²⁸⁸ İbn-i Kesir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, c. 4, (çev. Bekir Karlığa, Bedreddin Çetiner), İstanbul, 1994, s. 1259-1263.

²⁸⁹ İbn-i Kesir, a.g.e., c. 5, s. 1983.

²⁹⁰ İbn-i Kesir, a.g.e., c. 5, s. 2006-2007.

yaşadıktan sonra öleceğine ve Müslümanların onun cenaze namazını kılıp defnedeceklerine dair görüşünü, Resulullah'tan gelen hadislerle dayandırır.²⁹¹

Hiz. İsa'nın akıbeti noktasında Taberi, İsa'yı öldürmeye gelenler için, onunla birlikte evde bulunan herkesin ona benzer hale geldiğini, Yahudilerin onlardan birini İsa zannederek öldürdüklerini, Hristiyanların da, İsa'nın öldüğünü zannettiklerini, aslında ise İsa'nın göğe çekildiğini ifade etmektedir.²⁹²

Celaleyn tefsirine göre, Allah Hiz. İsa'yı ölüm olmaksızın dünyadan kendi katına yükseltmiştir. Olayın gerçekleşmesi ise şöyle olmuştur: *“Allah Teâlâ ona bir bulut yolladı ve o bulut onu semaya kaldırırken (o sırada) annesi ona asılıp ağladı. İsa (a.s) da ona dedi ki: ‘Muhakkak ki kıyamet ikimizi bir araya getirecektir.’ Bu hadise Kadir Gecesi’nde Beytülmakdis’te olmuştur. İsa (a.s) da otuz üç yaşında idi. Annesi de ondan sonra altı yıl daha yaşadı. Buhari ve Müslim şu hadisi rivayet etti: ‘Şüphesiz ki İsa (a.s) kıyamete yakın inecek, Peygamberimizin şeriatıyla hükmedecek, Deccali öldürecek, haçı kıracak ve cizyeyi kaldıracaktır.’ Müslim’in hadisinde şu vardır: ‘İsa (a.s) yedi yıl yeryüzünde duracak, sonra ölüp cenaze namazı kılınacak.’ Muhtemeldir ki; (hadiste) murad edilen onun semaya kaldırılmadan evvelki ve sonraki yeryüzünde ikamet ettiği vaktin toplamıdır.”*²⁹³

Ömer Nasuhi Bilmen’e göre Allah Hiz. İsa'yı, onu öldürmeye gelenlerin elinden kurtarmış, kendisi için takdir edilen vakit gelince de ruhu Allah tarafından alınmış ve Hiz. İsa'nın melekler âlemine yükselmesine engel olacak şehvi hisleri ve ilgileri giderilmiştir. Böylece Allah tarafından meleklerin karargâhına kaldırılan Hiz. İsa'nın ruhu, kendisi semadan indirildikten sonra alınacaktır. Ömer Nasuhi Bilmen, Hiz. İsa'nın akıbetiyle ilgili olarak şunları söylemiştir: *“Hiz. İsa'nın semaya kaldırılmış olmasını Kur'an-ı Kerim bildirmektedir. Onun vefat etmeksizin bu yücelişe mazhar olduğu hakkında adeta ümmetin icmâi vardır. Mamefih bazı zatlara göre Cenab-ı Hak, İsa*

²⁹¹ Muhammed bin Cerir et-Taberi, Taberi Tefsiri, c. 2, (çev. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin), İstanbul, 2012, s. 272.

²⁹² Taberi, a.g.e., c. 3, s. 164.

²⁹³ Celaleddin el-Mahalli, Celaleddin el Suyuti, Tefsir-i Celaleyn, c. 1, (çev. Ali Rıza Kaşeli), İstanbul, 2015, s. 172.

Aleyhisselam'ı üç veya yedi saat ölü bir halde bulundurmuş, sonra yeniden hayat vererek semaya kaldırmıştır. Kıyamete yakın yine yeryüzüne indirilecektir."²⁹⁴

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Âl-i İmran suresi 55. ayette geçen "müteveffike" kelimesinin insanla ilişkilendirildiğinde öldürmek, yani eceli geldiği zaman ruhunu almak manasında olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla aksine bir mana bulunmadıkça başka bir anlam getirilmesi doğru değildir. Bu bağlamda hem Nisa suresi 157. ayette geçen "*Oysa onu öldürmediler ve asmadılar da, lakin kendilerine bir benzeri gösterildi.*" ifadesi, hem de hadislerde Hz. İsa'nın kıyametten önce geleceğiyle ilgili haberler, Elmalılı'yı "teveffî" kelimesine; önce göğsü kaldırma, sonra öldürme gibi bir anlam yüklemeye götürmüştür. Elmalılı'ya göre, Hz. İsa'nın ruhu henüz teslim alınmamıştır, çünkü onun daha dünyada göreceği işler vardır. Elmalılı buradaki göğsü kaldırma işlemiyle ilgili olarak da, bahsi geçen göğsün maddi anlamda dünya seması değil, ruhani olan dördüncü kattaki sema olduğunu ifade etmektedir. Zira ona göre Allah Resulü miraca çıkarken Hz. İsa'yı orada, Hz. Harun'u beşinci, Hz. Musa'yı altıncı, Hz. İbrahim'i de yedinci semada görmüştür.²⁹⁵

Mahmut Toptaş, Nisa suresi 159. ayette geçen, "*Kitap ehlerinden herkes, ölmeden önce muhakkak ona iman edecektir.*" ifadesini Hz. İsa'nın kıyamete yakın bir zamanda dünyaya gönderileceğine dair bir işaret olarak görmektedir. Ona göre bu ayet bütün Yahudi ve Hristiyanların, Hz. İsa'ya ölümünden önce iman edeceklerini bildirmektedir. Mahmut Toptaş'a göre, Allah katına kaldırılan Hz. İsa ölmemiştir ama ikinci defa geldiğinde o da her canlı gibi ölümü tadacaktır.²⁹⁶

2.2.2.2. Hz. İsa'nın Ruhen ve Bedenen Öldüğünü İddia Edenler

Diyanet İşleri Başkanlığının yayınlamış olduğu "*Kur'an Yolu*" adlı tefsirde, Hz. İsa'yı öldürmeye gelenlerin, onu çarmıha germek suretiyle öldürmedikleri, Kur'an'da açık şekilde anlatılan bir konudur. Ancak Hz. İsa'nın akıbeti hususunda aynı kesinlik görünmemektedir. Bu tefsirde öncelikle, İbn-i Kesir ve Taberi gibi Hz. İsa'nın ölmediği ve semaya kaldırıldığı yönünde kanaat bildiren müfessirlerin fikirlerine yer verilir. Daha sonra şu açıklamalarda bulunulur: "*Gerek Nisa 158. ayette gerekse Âl-i İmran suresinin*

²⁹⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, c. 1, (sad. Sadrettin Gümüş, Muhsin Demirci), İstanbul, Tarihsiz, s. 357-358.

²⁹⁵ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, c. 2, (sad. Sıtkı Güllü), İstanbul, 2008, s. 480-481.

²⁹⁶ Mahmut Toptaş, Kur'an-ı Kerim Şıfa Tefsiri, c. 2, İstanbul, 2008, s. 370.

55. ayetinde Allah Teâlâ, onu ‘kendine yükselttiğini, kaldırdığını’ ifade buyuruyor; burada ‘sema’dan söz edilmiyor, ‘onu semaya kaldırdı’ denmiyor, O’na yükselen şeyin yaratılmış bir nesne (ruh ve ceset) olması da uygun ve mümkün değildir. Allah Teâlâ’nın her şeye kadir olduğunda, peygamberlerine nice mucizeler lütfettiğinde şüphe bulunmamakla beraber burada ‘Hz. İsa’nın bedeniyle beraber göğe yükseltildiği’ ifadesi mevcut değildir. Aksine 158. ayette ‘kendisine yükseltti, kaldırdı’, Âl-i İmran’da ise ‘Seni vefat ettireceğim ve seni nezdime yükselteceğim’ buyrulmuştur. Bu iki ayete bir arada mana verildiği zaman ortaya çıkacak sonuç, onun önce vefat ettirildiği, sonra Allah’a götürüldüğüdür ve bunun asırlarca sonra değil, öldürme teşebbüsü sırasında veya kısa bir müddet sonra vuku bulduğudur.”²⁹⁷

Reşid Rıza Hz. İsa’nın akıbeti konusunda, bugün Hristiyanlarca kutsal ve kanonik kabul edilen dört İncil’in rivayetlerine yer verdikten sonra, apokrif sayılan Barnaba İncilinde de konu hakkındaki bölümü zikreder. Barnaba İncilinde, diğer İncillerin aksine Hz. İsa’yı öldürmeye gelen askerlerin, onun yerine kendisini İsa’ya benzettiği için bizzat Yahuda İskariot’u yakaladıklarını söyler. Rıza’ya göre, “Burada kesin olarak bilinen bir gerçek varsa, o da askerlerin Hz. İsa’yı kesin olarak şahsen tanımamış olmaları gerçeğidir ki, bu konuda herhangi bir tartışma da bulunmamaktadır.”²⁹⁸

Reşit Rıza’ya göre konu hakkında ayetlerde zikredilen “teveffi” ve “ref” kelimelerinden maksat, onu kendisi için tercih eden ve kendine yaklaştıran Allah’ın yardımıyla kâfirlerden kurtarılmasıdır. Olaya bu açıdan bakıldığında burada kastedilenin, ruh ve ceset ile veya sadece ceset ile semaya yükseltilmek olmadığı görülmektedir. “Teveffi” kelimesi öldürmek olarak kabul edilirse burada “ref” için tek bir mana kalıyor ki, o da ruhun yükseltilmesidir.²⁹⁹

İzzet Derveze, konu hakkında farklı görüşlerin olduğunu zikrettikten sonra, *Menar Tefsiri*’nin müfessirlerinden biri olan Reşid Rıza’nın ‘teveffi’ kelimesinden kastın ‘ölüm’, ‘yükseltme’den kastın da şereflendirme olduğunu, bu konuda nakledilen hadislerin de gayba dair ahad hadisler olduğu şeklindeki görüşlerini tutarlı bulur. İzzet Derveze, Hz. İsa’nın ref’ edilmesi hususunda zikredilen ayetlerin asıl amacının, onun

²⁹⁷ Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıcı, vd., Kur’an Yolu, c. 2, Ankara, 2014, s. 178-179.

²⁹⁸ Muhammed Abduh, Muhammed Reşid Rıza, *Menar Tefsiri*, c. 6, (çev. Rahmi Yaran, Mehmet Erdoğan), İstanbul, 2011, c. 6, s. 34.

²⁹⁹ Abduh, a.g.e., c. 6, s. 35.

faziletlerini ve Allah indindeki şerefini belirtmek için gönderildiği kanaatindedir. Ayette de, ölümünden ve ref' edilmesinden önce ona hitap edilmiştir. Derveze'ye göre en iyisi, bir ekleme ya da varsayımda bulunmadan konuyu burda kapatmaktır.³⁰⁰

Seyyid Kutub, Hz. İsa'nın ref' edilmesi hususunda Kur'an'ın konuyu tafsilatlı bir şekilde anlatmadığını ifade etmektedir. Yani Hz. İsa henüz hayatta iken ruhu ve cesedi ile birlikte mi ref' edilmiştir; yoksa öldükten sonra sadece ruhu ile mi ref' edilmiştir? Ayrıca olayın ne zaman ve nerede olduğu da kesin değildir. Fakat Kur'an, öldürülen kişinin Hz. İsa olmadığını kesinlikle belirtmiş ve onun yerine ona benzetilen birinin bu muameleye maruz bırakıldığına işaret etmiştir. Bu konuda çeşitli iddialar ileri sürerek birçok ihtilaflara sebep olanlar, Seyyid Kutub'a göre rivayet silsilesi sağlam bir senet ileri sürememişlerdir.³⁰¹

Seyyid Kutub'a göre, Hz. İsa'nın vefatı ve ref'i, gaybla ilgili bir husustur ve yorumu sadece Allah tarafından bilinen müteşabih konulardandır. Zira bunun dışında akide ve şeriatı ilgilendiren, başka bir husus da söz konusu değildir. Kutub'a göre, konunun bilinme ihtimali olmayan yönlerinin üzerinde durmakta ısrar edenler, bir tartışma zemini oluşturma çabasındadırlar. Neticede Allah'ın ilmi dâhilinde olan bir konuyu irdelemekle vicdani bir rahatlığa eremedikleri gibi, kati bir hakikate de asla ulaşamayacaklardır.³⁰²

Ezher şeyhlerinden Mahmut Şeltut, "Teveffa" kelimesinin anlamının ölüm olduğunu, birçok ayette³⁰³ geçtiğini ve ancak başka bir manaya gelebilecek kesin bir belirti olması durumunda farklı anlamlarda kullanılabileceğini ifade etmektedir. Şeltut'a göre, Hz. İsa'nın bedeniyle birlikte göğe yükseltildiğine, orada yaşıyor durumda olduğuna ve kıyamete yakın bir zaman diliminde yeryüzüne ineceğine dair ne Kur'an'da ne de hadislerde kalbin tatmin olmasını sağlayacak inandırıcı bir şey yoktur. Dolayısıyla Şeltut'a göre, Hz. İsa'nın bedeniyle birlikte semaya yükseltildiğine ve ahir zamanda geleceğine inanmayan bir kişi, kesin delillere dayandırılmış bir hususu inkâr

³⁰⁰ İzzet Derveze, Et-Tefsirü'l-Hadis, c.5, (çev. Vahdettin İnce, Mustafa Altınkaya), İstanbul, 1998, s. 424-425.

³⁰¹ Kutub, Fi Zilali'l-Kur'an, c. 4, s. 38.

³⁰² Kutub, a.g.e., c. 2, s. 297.

³⁰³ Secde Suresi, 11; Nisa Suresi, 97; Enfal Suresi, 50; En'am Suresi, 61; Hacc Suresi, 5; Nisa Suresi, 15; Yusuf Suresi, 101.

etmediğinden, ne Müslümanlıktan ne de imandan çıkar, bilakis o Müslim ve mümindir.³⁰⁴

Mehmet Ünal'a göre, Hz. İsa'nın ölümü ve yükseltilmesi konusu Kur'an bazında teşabühe girebilecek bir niteliğe sahiptir. Çünkü konu hakkındaki ayetlerde nispi bir kapalılık vardır. Ancak Hz. İsa'nın vefat ettiği yönündeki bilgiler daha muteber görünmektedir. Hz. İsa'nın nüzulü meselesine delil teşkil eden hadislerin de ciddi bir şekilde tetkik edilmesi gerekmektedir. Mehmet Ünal bu noktada, Hz. İsa'nın ölmediğini ve göğe yükseltildiğini kabul edenlerin konu hakkında, ilk olarak hadisleri göz önüne alıp daha sonra ayetleri bu yönde tevil ettiklerini vurgulamaktadır. Buna karşılık Hz. İsa'nın öldüğü ve ikinci defa dünyaya gelmeyeceği iddiasında olanların da Kur'an'daki ayetleri göz önüne aldıktan sonra, bu konuda nakledilen hadisleri tevil ettiklerini ifade etmektedir.³⁰⁵

Hz. İsa'nın kıyamet kopmadan önce tekrar yeryüzüne geleceğine dair Mehmet Ünal şunları söylemektedir: *“Son olarak ifade etmek isteriz ki, Kur'an'da Hz. İsa'nın tekrar geleceğine yönelik kesin bir ayet bulunmamaktadır; dolayısıyla, bunun inanç konusu yapılması da isabetli değildir. Hz. İsa hakkında birçok ayrıntılı bilgi veren Kur'an'da buna ait bir bilginin yer almamış olması, konu hakkındaki haberlerin, diğer dinlerde bulunan 'Mehdi' fikrinin, İslam'a girmiş olabilme ihtimalini gündeme getirmektedir. Bu ise, ancak konu hakkındaki hadislerin iyi bir incelemeye tabi tutulması sonucu ortaya çıkabilir.”*³⁰⁶

2.2.2.3. Hz. İsa'nın Ref'i Konusunda Mevdudî'nin Görüşü

Mevdudî'ye göre, Âl-i İmran suresinde yer alan “müteveffî” sözcüğü, “teslim almak” veya “öldürmek” gibi anlamlarda kullanılan “teveffa” sözcüğünden gelir. Ancak bu ayetteki anlamı itibariyle mecaz olarak sarf edilmiştir. Yani, ayetteki anlamıyla “görevden alma” şeklinde kullanılmıştır. Allah'ın Hz. İsa'yı tekrar çağırmasının sebebi, onun İsrailoğullarına getirdiği apaçık ayetlere karşı Yahudilerin onu reddetmeleri, Allah'a isyan etmeleri ve birçok peygamberi de haksız yere öldürmeleriydi. Hz. İsa, kendilerini düzeltmeleri için son bir şans olarak onlara Allah tarafından gönderilmiş,

³⁰⁴ Mahmûd Şeltut, “İsa'nın Ref'i”, *Risale Dergisi*, (çev. Ekrem Ruhi Fırlalı), c. 10, S. 462, s. 2-6.

³⁰⁵ Mehmet Ünal, “Tefsir Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Ölümü, Ref'i ve Nüzûlü Meselesi”, *İslamiyat Dergisi*, 2000, S. 4, s. 146.

³⁰⁶ Ünal, a.g.m., s. 146.

ama onlar bu şansı değerlendirmek yerine Hz. İsa'yı Roma Hükümeti'ne teslim etmişlerdir. Bu nedenle de Allah, Hz. İsa'yı geri çağırmıştır.³⁰⁷

Mevdudî'ye göre, *“Eğer Hristiyanların “göğe yükseliş” inancı tamamen temelsiz olsaydı, bu inanç, onların tapındığı ve “Allah’ın oğlu” dedikleri kişinin yıllar önce öldüğü ve toprak olduğu, eğer tam tatmin olmak istenirse falanca yerde mezarının görülebileceği öne sürülerek kolayca reddedilebilirdi. Fakat Kur’an bunu açık bir şekilde ifade etmiyor. Diğer taraftan Kur’an sadece onun “yükselişi”ni ima eden açık ifadeler kullanmakla kalmaz, Hz. İsa’nın çarmıha gerildiği fikrini de tamamen reddeder. Kur’an’a göre, son nefesinde “Eli, Eli, lama sabachtani” diye bağırarak ve çarmıha gerilen kişi kesinlikle Mesih değildi. Çünkü çarmıha germe işlemi meydana gelmeden önce Allah, Mesih’i kendisine yükseltmiştir. O halde şu açıktır ki, bu ayetlerde Hz. İsa’nın öldüğünü ispatlamaya çalışanlar gerçekte Allah’ın kendisini açık ve belirli bir şekilde ifade edemediğini göstermeye çalışmaktadırlar.”*³⁰⁸

Allah’ın Hz. İsa’yı çarmıhtan kurtarıp kendisine yükselttiğini belirten Mevdudî, ondan sonra bir şekilde onun yerine başka birisinin çarmıha gerildiğini ifade eder. Ancak onun bu mucizevî kurtuluşu, İsa sandıkları kişiye işkence eden, yüzüne vuran ve acımasız bir şekilde onu çarmıha geren Yahudilerin günah yükünü hiçbir şekilde azaltmaz. Mevdudî'ye göre, Yahudiler tarafından bu kişinin nasıl Hz. İsa’nın bir benzeri olarak görüldüğü meselesi bilinemediğinden, varsayımlar üzerinden yorum yapmak doğru değildir. Kur’an, meselenin gerçek yüzünü anlatırken, Yahudiler tarafından Hz. İsa’nın öldürülmediğini ve neticede onun Allah katına yükseltildiğini açık ifadelerle dile getirir. Ancak meselenin ne şekilde gerçekleştiği ve detayları hususunda Kur’an bir bilgi vermez. Konu o kadar kapalı bir şekilde anlatılır ki, Hz. İsa’nın akıbeti noktasında olayın mucizevî bir şekilde meydana geldiğini söylemekten başka bir yorum yapmak imkânsızdır.³⁰⁹

Mevdudî'ye göre, eğer Hz. İsa diğer insanlar gibi doğal yollardan ölmüş olsaydı, Nisa suresi 158. ayetin sonunda yer alan *“Allah güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir.”* sözlerinin bir anlamı kalmazdı. Zira bu tarz ifadeler, ancak Allah’ın kudretine işaret eden sıra dışı bir hadise söz konusu olduğu zaman kullanılır. Mevdudî'ye göre, Hz. İsa

³⁰⁷ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 262-263.

³⁰⁸ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 263.

³⁰⁹ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 429.

ile ilgili göğsü yükselme inancı ve tekrar yeryüzüne gelip Deccal'a karşı savaşması gibi konular, Hz. Peygamber tarafından söylenen hadislerce de desteklenmiştir. Böylece Mevdudî'ye göre, Hz. İsa'nın bedenen ölümünden ziyade, onun kıyamete yakın bir zamanda yeryüzüne tekrar inişine kadar, kâinatın bir yerinde hayatta olduğunu kabul etmek akla daha mantıklı gelmektedir.³¹⁰

2.2.2.4. Mevdudî'nin Hz. İsa'nın Nüzulüyle İlgili Olarak Eserinde Naklettiği Hadisler

Ebu'l-Â'la Mevdudî, hem tefsirinde hem de “*Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*” isimli kitabında, en muteber ve sahih hadis kitaplarında Resulullah (s.a.v)'ın on dört sahabesine dayandırılmış yirmi bir tane hadis zikreder. Bu mevzuyla ilgili birçok hadisin var olduğunu söyleyen Mevdudî, seçtiği hadisleri ravileri ve sıhhati açısından kabul edilmiş hadisler olarak nitelemektedir.³¹¹ Mevdudî'nin bahsi geçen iki eserinde naklettiği hadislerde genel olarak, kıyamete yakın bir zamanda Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne gelişiyle birlikte yapacağı faaliyetler anlatılmaktadır. Konuyla ilgili bazı hadisleri şu şekilde aktarabiliriz:

- “Hz. Ebu Hureyre'nin rivayetine göre, Peygamber (s.a.v) buyurdular: Canıma malik olan Zat'a yemin ederek söylüyorum ki, Meryem oğlu mutlaka aranızda nazil olacaktır. O haçı kıracaktır ve domuzu öldürecektir ve savaşa son verecektir. (Başka bir hadiste, harp yerine cizye kelimesi vardır. Yani cizyeyi kaldıracaktır). Ve mallar öylesine bollaşacaktır ki bunları alacak kimse kalmayacaktır. Ve (durum öyle olacaktır ki insanlar Allah'ın huzurunda) bir secde etmeleriyle her şeyin düşüncesinden kurtulacaklardır.” “(Buhari, Kitab-u Ehadisi'l-Enbiya, Bölüm: Meryem oğlu İsa'nın inişi; Müslim, Meryem oğlu İsa'nın inişiyle ilgili bölüm; Tirmizi, Fiten ile ilgili bölümler ve Hz. İsa ile ilgili bölüm, Müsned-i Ahmed, rivayet eden: Ebu Hureyre)”
- Başka bir rivayet Ebu Hureyre tarafından şöyle rivayet edilmiştir: “Meryem oğlu İsa dünyaya gelmedikçe kıyamet olmayacaktır.” Bu sözlerden sonra yukarıda verilen hadis nakledilmiştir. “(Buhari, Kitabü'l-Mezalim, Kesrû's-Salib bölümü, İbn Mace, Kitabü'l-Fiten, Deccal fitnesi ile ilgili bölüm.)”

³¹⁰ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 430.

³¹¹ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 4, s. 488.

- Ebu Hureyre'nin rivayetine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) (Deccal'ın ortaya çıkışından bahsettikten sonra) şöyle buyurdular: “Müslüman onunla (Deccal ile) savaşma hazırlığı yaparken, saflar düzenlerken ve namaz için tekbir getirilmişken, Meryem oğlu İsa ortaya çıkacaktır ve namazda Müslümanlara imamlık yapacaktır. Ve Allah'ın düşmanı (Deccal) onu görür görmez, tuzun suda eridiği gibi eriyecektir. Eğer İsa onu kendi haline bırakırsa eriyip gidecektir. Ama Allah onu, onun (İsa'nın) eliyle öldürtecektir ve o (Hz. İsa) mızrağında onun (Deccal'ın) kanı olduğu halde Müslümanlara gösterecektir.” “(Mişkât, Kitabü'l-Fiten, Babü'l-Melahim; Müslim'e atfen)”
- “Hz. Ebu Hureyre tarafından rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) buyurdular ki: Benim ve onun (İsa) arasında başka herhangi bir nebi yoktur. O dünyaya inecektir. O halde onu görünce tanıyacaksınız. O, orta boylu, beyaz ve pembe tenli bir kişi olup, sarı bir kıyafet içinde olacaktır. O İslam için adamlarla savaşacak, haçı parça parça edecek ve domuzu öldürecek. Cizyeyi kaldıracak ve Allah, onun zamanında İslam'dan başka bütün dinleri ortadan kaldıracaktır. Ve o (Hz. İsa) Mesih-i Deccal'ı öldürecek. Yeryüzünde 40 yıl kalacak, sonra ölecektir. Ve Müslümanlar onun cenaze namazını kılacaklardır.” “(Ebu Davud, Kitabü'l-Melahim, Deccal'ın ortaya çıkışıyla ilgili bölüm; Müsned-i Ahmed. Rivayet eden: Ebu Hureyre).”
- Hz. Nevvas bin Sem'an Kılâbî (Deccal'ın hikâyesini anlatırken) rivayet ediyor: “Deccal bunları yaparken, Cenab-ı Allah Meryem oğlu Mesih'i gönderecektir. O (İsa) sarı renkli iki elbise içinde, iki meleğin kolları üzerinde Şam'ın doğu kesiminde beyaz minarenin yanına inecektir. O başını eğdiği zaman sanki sular damlayacak ve başını kaldırdığı zaman, inci gibi damlalar düşecektir. Soluğu nereye kadar varırsa oralarda hiçbir kâfir hayatta kalmayacaktır. Gözleri nereye kadar görebiliyorsa oraya kadar hiçbir kâfir yaşamayacaktır. Sonra Meryem oğlu, Deccal'ı takip edecektir ve Lod'un (Tel Aviv'e birkaç mil uzaklıkta Lodds, ki burada İsraililer uluslar arası havaalanı inşa etmişlerdir.) kapısında ona yetişip onu öldürecek.” “(Müslim, Zikrû'd-Deccal; Ebu Davud, Kitabü'l-Melahim, Deccal'ın ortaya çıkışıyla ilgili bölüm; İbn-i Mace, Kitabü'l-Fiten, Deccal fitnessi bölümü).”
- “Semure bin Cündüb (uzun bir hadiste) Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakleder: Ve sonra sabah vakti, Müslümanlar arasında Meryem

oğlu İsa gelecektir ve Allah, Deccal ve onun ordusunu yenilgiye uğratacaktır. Ta ki, duvarlar ile ağaçların kökünden sesler gelmeye başlayacaktır, ‘ey mü’min, bu kâfir aramızda saklıdır, bunu öldür.’ “(Müsned-i Ahmed)”³¹²

Mevdudî’ye göre, bu hadislerin ışığında, Hz. İsa öldü mü yoksa Allah katında hâlâ hayatta mı şeklindeki tartışmalar artık gereksizdir. Zira ölü bile olsa, Allah Hz. İsa’yı tekrar hayat sahibi kılmaya muktedirdir.³¹³ Aynı zamanda Allah, kullarından herhangi birisini kâinatın bir yerlerinde yıllarca hayatta tutup, istediği zaman da onu tekrar dünyaya göndermeye de kadirdir. Kısacası peygamberin hadislerine inanan bir insanın, geleceği haber verilen kişinin Meryem oğlu İsa olduğu konusunda da bir tereddüdü bulunmaması gerekmektedir. Yine Mevdudî’ye göre Hz. İsa, yeni bir peygamberin geliş şartlarını taşımayacak. Yani, vahiy almayacak, yeni kanunlar getirmeyecek, Hz. Muhammed’in şeriatında bir değişiklik yapmayacak ve kendisini takip edecek farklı bir ümmet oluşturmayacaktır. Onun özel bir görevi olacaktır ki, o da Deccal’ın sebep olduğu fitneyi ortadan kaldırmaktır.³¹⁴

Mevdudî’ye göre, Hz. Muhammed (s.a.v)’den sonra peygamberlik iddiasında bulunanlar ve bu sahte peygamberlerin taraftarları, saf ve masum insanları kandırmak için hadis-i şeriflerde “*Vaadedilen Mesih*”ten bahsedildiğini, Mesih’in dünyaya gelmesiyle peygamberlik müessesesine herhangi bir zarar gelmeyeceğini iddia ederler.” Bu iddiada bulunan kişilere göre, “*Vaadedilen Mesih*”ten kasıt Hz. İsa değildir. Çünkü Hz. İsa uzun bir süre önce vefat etmiştir ve bahsi geçen hadislerde anılan şahıs da gerçekte “*Mesil-i Mesih*” (Hz. İsa’nın benzeri)’tir.³¹⁵

Bu ve benzeri şekilde peygamberlik iddiasında bulunanlara karşı Mevdudî, eserinde yukarda verilen yirmi bir hadisi zikreder ve devamında şunları söyler: “*Bu hadisleri okuyan herkes herhangi bir “Vaadedilen Mesih”, “Mesil-i Mesih” (Mesih benzeri) veya “Bürûz-u Mesih”ten ne açıkça ne de ima yoluyla bahsedilmediğini açıkça görmüş olacaktır. Ayrıca bu hadisler, herhangi birinin “Hz. Seyyidina Muhammed*

³¹² Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 4, s. 483-488; Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 359-363.

³¹³ Mevdudî, burada Bakara suresi 259. ayetinde geçen, “*O, bir kulunu yüz yıl boyunca ölü tuttu da sonra onu hayata döndürdü.*” ifadesini de aktararak durumu örneklendirme yoluna gitmiştir. (Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 4, s. 488.)

³¹⁴ Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 4, s. 488-489.

³¹⁵ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 163-164.

Mustafa'nın geleceğini haber verdiği Mesih benim" diyerek ortaya atılmasına da imkân bırakmamışlardır."³¹⁶

Burada Mevdudî, kendi yaşadığı coğrafyada ortaya çıkan Kadıyanîlik hareketini eleştirmekte ve öne sürdüğü deliller ile naklettiği hadislerle de onların savunduğu fikirleri reddetmektedir. Konu hakkında önce Mirza Gulam Ahmed'in yazdığı eserlerde geçen ifadelerine yer veren Mevdudî, ardından bu ifadeleri yorumlamaktadır.

Mevdudî, Mirza Gulam'ın "*Keşti-i Nuh*" adlı eserindeki 87-89. Sayfalarında, kendisi hakkındaki şu ifadelerine yer vermektedir: "*O (yani Allah c.c) beni Bürahin-i Ahmediyye'nin üçüncü kısmında Meryem diye isimlendirdi. Sonra Bürahin-i Ahmediyye'den belirtildiği üzere iki yıl için "Meryemlik" vasfıyla yetiştirildim... sonra... İsa'nın ruhu tıpkı Meryem'e yapıldığı gibi bana da üflendi ve mecazi anlamda gebe kaldım. On ayı bulmadı ki, Bürahin-i Ahmediyye'nin dördüncü kısmında geçen ilhamın hakikatiyle Meryem olmaktan çıkıp İsa oldum ve böylece Meryem'in oğlu İsa haline geldim.*"³¹⁷ Mevdudî bu ifadeleri naklettikten sonra, Mirza Gulam'ın, kendisinin İsa olması noktasındaki delillerini de nakleder. Örneğin, hadislerde geçtiği üzere Hz. İsa, uzun zamandır bilinen ve haritada ismi bile değişmeyen Şam kentine nüzul edecekti. Bu noktada Mevdudî, Mirza Gulam'ın "*İzale-i Evham*" adlı eserinin 63-73. sayfalarında konuyla alakalı olarak yaptığı açıklamayı da şu şekilde aktarır: "*Bilinsin ki Dimaşk (Şam) kelimesinin tefsiri, sana Allah'tan gelen vahiyle şöyle açıklanmıştır: Dimaşk adı bu yörede bir kente verilmiştir ki, ahalisi Yezid'in karakteristik özelliklerini taşır ve pis Yezid'in mezhebini izler... Bu Kadıyan kenti, ahalisinin çoğunun Yezid'in ahlakına sahip olması yüzünden Şam ile bir benzerlik gösterir.*"³¹⁸

Hadislere göre Meryem oğlu İsa, dünyaya tekrar geldiğinde beyaz bir minarenin yanına inecekti. Mirza Gulam Ahmed, kendisinin İsa olduğunu ispatlamak için orada bir minare inşa etmiştir. Yine hadislerde geçtiği üzere Hz. İsa, Deccal'ı Lod kapısında öldürecekti. Mirza Gulam tarafından, Lod'tan, Ludhiyana (Hindistan'ın Pencap eyaletinde bulunan bir kent) şehri kastedildiği iddia edildi. Bu şehrin kapısında Deccal'ın öldürülmesinden ise bütün muhalefet ve karşı koymalara rağmen, Mirza Gulam'a ilk önce bu kentte biat edileceği iddia edildi. Mevdudî'ye göre, bu tarz

³¹⁶ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 169.

³¹⁷ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 4, s. 492.

³¹⁸ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 4, s. 492-495.

yorumları ve basit gerekçeleri müşahede eden kimseler, Mirza Gulam'ın peygamberlik ve Mesihlik iddiasıyla ortaya çıkışının bir safsata olduğunu anlayacaktır. Onun bu husustaki amacı, düzmece bir karakter oluşturma çabasından ileriye gitmez.³¹⁹

³¹⁹ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 174.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MEVDUDÎ'NİN TEFSİRİNDE HİRİSTİYANLIK ELEŞTİRİSİ

3.1. İncil'in Tahrifi Meselesi

İslam geleneğinde, Yahudi ve Hristiyanlara ait kutsal kitapların vahiy kaynaklı oldukları kabul edilmektedir. Ancak bu kitapların metin ya da yorumlarının “bozulmuş” ya da “tahrif edilmiş” olduğu ve sonuç olarak da yerlerini Kur'an'ın aldığı savunulmaktadır.³²⁰ Hristiyanların kutsal kitabının tahrif edildiği mevzusu, tarih boyunca Müslümanlar ile Hristiyanların birbirlerine karşı yazdıkları reddiyelerde ve dini tartışmalarda temel konular arasında yer almıştır. Müslümanlar gerek tahrif konusunu gerekse Hz. Muhammed'in önceki kitaplarda müjdelendiği meselesini açıklığa kavuşturmak için İncilleri incelemişlerdir. Kur'an'daki bazı işaretlerden de yola çıkarak İncillerde tahrifin olduğuna kanaat getirmişlerdir. Hristiyanların İncili tahrif ettiklerine dair Kur'an-ı Kerim'de net bir vurgu olmamakla beraber bazı ayetlerden çıkarılan dolaylı ifadelerden hareket ederek İncilin de tahrif edildiği sonucuna ulaşılmıştır.³²¹

3.1.1. Hristiyanlıktaki Vahiy Anlayışı

Hristiyanlık, diğer ilahi dinler gibi merkezinde vahyin bulunduğu bir dindir. Hristiyan kutsal metinlerinde vahiy kelimesine karşılık olarak kullanılan “apokalypsis” sözcüğü, bilinmeyen veya gizli olanı açığa çıkarma eylemine işaret etmektedir. Ayrıca İncillerde, vahiy kavramını karşılamak için, kerussein (açıklamak), didaskein (öğretmek) ve apokaluptein (açmak) gibi kelimeler de kullanılmıştır. Kitab-ı Mukaddes esasında vahyi; Hz. İsa'nın hayatı, onun ölümü ve yeniden dirilmesi olarak anlar. Bu bağlamda Eski Ahid de vahyin bir aracıdır, ancak Hristiyan inancında vahiy İsa Mesih ile tamamlanmıştır.³²²

Hristiyanlıktaki teslis inancından dolayı vahyin kaynağı konusunda bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu noktada vahyin kaynağı hususunda Kutsal Kitap'tan iki farklı yorum çıkarılmaktadır. Pavlus'a göre Tanrı, vahyin kendisidir. Yuhanna'nın bu konuda farklı düşündüğü iddia edilmektedir. Ona göre, vahyin kaynağı aynı zamanda

³²⁰ John L. Esposito, Oxford İslam Sözlüğü, (çev. Nurullah Koltaş), İstanbul, 2013, s. 179.

³²¹ Harman, “İncil”, s. 271.

³²² Emir Kuşçu, Mahmut Aydın, “Hristiyanlıkta Vahiy Algısı”, *Milel ve Nihal Dergisi*, Ocak-Nisan 2011, c. 8, S. 1, s. 167-169.

Tanrı olan İsa'dır. Diğer üç İncil'de de bu yönde bir eğilim görüldüğü iddia edilmektedir. Zira bu İncillere göre, İsa hiçbir zaman “Tanrı şöyle buyuruyor” dememiştir; aksine İsa'nın “Ben size diyorum” şeklindeki ifadelerine sıkça rastlanmaktadır.³²³

Yeni Ahid'de üzerinde en çok durulan konulardan biri, İsa aracılığıyla insanlara ulaşan vahiydir. Bu bağlamda İsa Mesih, kimi zaman vahyi insanlara ulaştıran peygamber, kimi zaman vahyin kaynağı olan Tanrı, kimi zaman da vahyin konusunu teşkil etmektedir. Ayrıca Yeni Ahid'de vahiy sadece İsa ile sınırlandırılmamakta; havarilerin, Meryem'in, Zekeriya'nın ve bazı çobanların da vahye muhatap oldukları görülmektedir.³²⁴ *“Hristiyan teolojisine göre, Hz. Âdem'le başlayan Tanrı-insan iletişiminin zirve noktası İsa Mesih'tir. Hristiyanlığa göre vahyin en mükemmel, en son ve evrensel olabilmesi için, dilin sınırlarını aşması ve yaşayan bir realite olması gerekir. Yuhanna “Kelam insan olup aramızda yaşadı” derken, aslında bu şartların gerçekleştiğini belirtmektedir. Tarihçiler, peygamberler, şairler, Mezmur yazarları Tanrının elçileridir. Bu kişiler, vahyi insanlara ulaştırmış, ancak insanları vahiyle karşılaştıramamışlardır. Vahiy ile insan arasındaki doğrudan karşılaşma İsa Mesih'te olmuştur. Tanrı, kendisini insana İsa'da göstermiştir.”*³²⁵

Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın varlığı bizzat bir vahiydir. Aynı zamanda Havarilerin sözlerinin de birer vahiy ya da ilham olduğu kabul edilmektedir. Hristiyanlığa göre Havarilerden sonra gelen öğrenciler ve onlardan sonra gelen bazı azizler de vahye muhatap olabilmektedirler. Hristiyan inancında vahyi alma yetkisinin kimlere ait olduğu kesin olmamakla beraber, vahiy kavramı bütün Hristiyanları içine alan kapsayıcı bir kavram hüviyetindedir. Bir kimsenin vahiy alabilmesinin bir ölçüsü olmadığından, bunu bir silah olarak kullanmak isteyen birçok kişi zaman içerisinde insanları kendine inandırmaya zorlamak için bunu bir koz olarak kullanmıştır.³²⁶

3.1.2. Hristiyanlıktaki Vahiy Anlayışı Çerçevesinde İncil

İncil kelimesi, Yunanca bir sözcük olan “Euangelion”dan gelmektedir. “eu” sözcüğü “iyi” anlamına gelirken; “angelion” sözcüğü ise, “haber” anlamını

³²³ Muhammet Tarakcı, “Hristiyanlıkta Vahiy Anlayışı”, *U.Ü.İ.F. Dergisi*, 2003, c. 12, S. 2, s. 176.

³²⁴ Tarakcı, a.g.m., s. 189-190.

³²⁵ Tarakcı, a.g.m., s. 187.

³²⁶ Şaban Kuzgun, *Dört İncil Yazılması Derlenmesi ve Muhtevası Farklılıkları ve Çelişkileri*, İstanbul, 2008, s. 95-96.

taşımaktadır. İslami kaynaklarda yer alan “İncil” kelimesi, Yunanca bir kelime olan “Evangelie”den gelmektedir. Bu kelime İngilizcede “Gospel” diye geçmektedir.³²⁷ İncil kelimesini Hristiyanlıkta ilk defa Pavlus kullanmıştır. İncil yazarları ise bu kelimeye çoğunlukla, “Mesih tarafından insanlığa getirilen ve havarilerce vaaz edilen kurtuluş müjdesi,” anlamını yüklemişlerdir.³²⁸

Hristiyanlıktaki anlayışa göre, Hz. İsa henüz hayattayken, kendisine İncil adlı bir kitap indirilmemiştir. Esasında İsa’nın böyle bir kitap oluşturma amacı da yoktur. İsa’nın herhangi bir kimseye böyle bir kitap yazdırılmasına ilişkin bir talimatı da olmamıştır. Hz. İsa, halkla iç içe yaşamış ve bu süre içerisinde sadece insanlara hitap etmiş, dünyadan ayrıldığında ise ardında İncil adında bir kitap bırakmamıştır.³²⁹

Hristiyanlık dininin ilk müntesipleri, yazılı metinlerden ziyade sözlü geleneğe ve İsa’nın konuşmalarına önem atfettiklerinden dolayı, ilk zamanlar İncil’i yazıya geçirme mevzu bahis olmamıştır. Havariler uzun süre İsa’nın tebliğ ettiği sözleri sözlü olarak nakletmişlerdir. Böylece Allah’ın Hz. İsa’ya tebliğde bulunması için gönderdiği İncil korunamamıştır. Hristiyanların kendi aralarında fırkalara ayrılması ve Roma kültürünün etkileri ile Hristiyanlık üzerindeki baskıların artması, Hz. İsa’nın sözlerinin yazıya geçirilme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.³³⁰

M.S. 325’te İznik’te yapılan konsilde, yazılmış olan yüzlerce İncil’den dört tanesi Kilise tarafından kanonik olarak kabul edilmiş, diğerleri ise apokrif sayılmıştır. Bu dört İncil Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleridir. Bu dört şahsın, İncillerin gerçek yazarları olup olmama mevzusu tartışmalıdır. Nitekim eski dönemlerde şarkılarda eserlere kendi isimlerini verme gibi bir adet bulunmadığından, bu şahıs isimlerinin orijinal olmadığı belirtilmektedir.³³¹ Ahd-i Cedid’de yer alan bu kitaplar, aynı tarihte yazılmamış ve aynı dönemde ortaya çıkmamıştır. Uzun bir süre sözlü olarak aktarılan bu yazılar, daha sonra yazıya geçirilmiştir. Bunlar arasında ilk olarak yazıya geçirilenler Pavlus’un Mektuplarıdır. Daha sonra İnciller ve en nihayetinde Yuhanna’ya ait olduğu söylenen metin kaleme alınmış, koleksiyona dâhil edilmiştir.³³²

³²⁷ Kuzgun, a.g.e., s. 78.

³²⁸ Ömer Faruk Harman, “İncil”, *DİA*, 2000, c. 22, s. 270-271, www.islamansiklopedisi.info, 11.11.2017.

³²⁹ Kuzgun, a.g.e., s. 80.

³³⁰ Hikmet Tanyu, “Ahd-i Cedid”, *DİA*, 1988, c. 1, s. 502, www.islamansiklopedisi.info, 11.11.2017.

³³¹ Harman, “İncil”, s. 271.

³³² Tanyu, “Ahd-i Cedid”, s. 502.

3.1.3. Kur'an'da İncil'in Tahrifiyle İlgili Ayetlerin Yorumlanması

İslam anlayışında Tevrat'ın yanı sıra İncilin de tahrif edildiği kabul edilir. Ancak bu kitapların tahrifi, kısmî bir tahriftir. Bununla beraber, bu kitapların hangi kısımlarının tahrif edilmiş, hangilerinin ise sağlam olduğunu belirleyecek tarafsız bir ölçüt bulunmamaktadır. Müslümanlar açısından bakıldığında bu kitapların sağlamlığı, Kur'an'a uygun olmalarıyla sınırlıdır.³³³

Mevdudî, bugün Hristiyanların elinde bulunan İncil'in dört ayrı kitabın bir araya getirilmesiyle oluştuğunu söyledikten sonra, bu kitapların hiçbirinin Hz. İsa'nın getirdiği mesajı mükemmel bir şekilde yansıtmadığını ifade eder. Ona göre, Hz. İsa'nın peygamberlik görevi süresince söylediği sözler ve vaazların aynen muhafaza edilmesi de söz konusu değildir. Böylelikle bu kitaplar, muhtelif zamanlarda Havariler ile Havarilerin öğrencileri tarafından kendi düşünceleri çerçevesinde şekillendirdikleri ve Hz. İsa'yı anlattıkları kitaplardır.³³⁴

Mevdudî, bu noktalara işaret ettikten sonra, dört İncil hakkındaki bilgilere de yer verir. Ona göre bu kitaplardan ilkinin Matta'ya ait olduğu iddia edilse de tarihi kayıtlar bu kitabın bahsi geçen şahsa ait olmadığını göstermektedir. Matta'nın asıl hazırladığı kitap, "Logia" olmakla beraber, bu eser ortadan kaybolmuş ve nüshası hiçbir yerde bulunamamıştır. Markos'un ise hiçbir zaman Hz. İsa ile görüşmediğini ve müridi de olmadığını iddia etmektedir. Keza Hristiyan yazarlar da Markos'un Aziz Peter'in tercümanı olduğunu belirtirler. Luka'nın da Hz. İsa'yı görmediğini söyleyen Mevdudî'ye göre bu şahıs, Aziz Paul'ün müridi, sadık dostu ve onun sohbetlerinde bulunan bir kişidir. Zaten yazdığı İncil'e de Aziz Paul'ün fikirlerini yansıtmıştır. Yuhanna ise tanınmış havarilerden olan Yuhanna değildir. Mevdudî'nin aktardığı şekliyle bu şahıs Yuhanna adını taşıyan meçhul bir kişidir.³³⁵

Mevdudî, İncil yazarlarının kendi kitaplarında "İsa şunu söyledi ve öğretti" dediği kısımlarda gerçek İncilin başladığını, hikâyeye geri dönüldüğünde ise İncilin bittiğini ifade etmektedir. Mevdudî'ye göre, eğer ilgili bölümler derlenecek olsa ve Kur'an-ı Kerim'le karşılaştırılsa, ikisinin arasında çok fazla bir farkın olmadığı görülür.

³³³ Tarakcı, "Tevrat ve İncil'in Tahrifiyle İlgili Kur'an Ayetlerinin Anlaşılması Sorunu", *Usûl Dergisi*, 2004, S. 2, s. 53-54.

³³⁴ Mevdudî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi*, s. 517-518.

³³⁵ Mevdudî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi*, s. 518-519.

Bazı küçük farklar görünse de, bunlar tarafsız bir şekilde yaklaşıldığında ortadan kaldırılabilecek cinstendirler.³³⁶

Mevdudî'ye göre, dört İncilin yazarları da, Allah'ın ve Hz. İsa'nın sözlerinden ziyade kendi düşünce ve tavırlarını ön plana çıkarmaktadırlar. Örneğin, Matta İncilinde muhatap alınan kesim Yahudiler olduğu için, bu İncilin yazarının onlara bazı deliller sunmaya çalıştığı göze çarpmaktadır. Markos İncilinin muhatapları ise Romalılardır ve Markos'un bunlara İsrailoğullarının tarihini hatırlatmaya çalıştığı görülmektedir. Luka diğer Havarilere oranla, görüşlerini Pavlus'un üzerine inşa etmeyi tercih etmektedir. Yuhanna'nın etkisinde kaldığı şey ise, miladi ilk asırda Hristiyanları çokça meşgul eden felsefedir. Böylelikle her dört İncilin de etkisinde kaldığı düşünceler farklı olduğundan, bir kavram karmaşası olduğu gözlemlenmektedir.³³⁷

Mevdudî, dört İncilin de Latince ve Yunanca olarak yazıldığını belirtmektedir. Buna mukabil Hz. İsa ile havarilerin konuştuğu dilin Süryanice olduğunu söylemekte ve bu iki durum arasında bir çelişki olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Mevdudî, İncillerin hiçbir zaman Kur'an-ı Kerim gibi ezberlenmeye çalışılmadığı fikrini öne sürmektedir. Ona göre, ilk zamanlarda İnciller genellikle şifahi olarak bir sonraki halkaya aktarılmıştır. Bu aktarma işlemi yapılırken de aynı kelime ya da aynı cümlelerin kullanılması noktasında titiz davranılmamıştır. Bu da doğal olarak İncillerin metinlerine kendi yazarlarının ve onları derleyenlerin düşüncelerinin de dâhil olduğu fikrini güçlendirmektedir.³³⁸

3.2. Hz. Muhammed'in İncil'de Müjdelenmesi Meselesi

Hz. Peygamber'in, özellikle Tevrat ve İncil'de, bunların yanı sıra diğer kutsal kitaplarda da işaretlerinin ve dâhi adının geçmesinin, kaynaklardaki karşılığı "tebşirat"tır. Bu mesele, Müslümanlar ile Yahudi ve Hristiyanlar arasında yaşanan tartışmaların ve bunların birbirlerine karşı yazdıkları reddiyelerin ana başlıklarından

³³⁶ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 237.

³³⁷ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 519-520.

³³⁸ Mevdudî, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi, s. 520.

birisi olmuştur.³³⁹ Nitekim önceki kutsal kitaplarda Hz. Muhammed'in müjdelendiğine dair bilgiler Kur'an-ı Kerim kaynaklıdır.³⁴⁰

Kur'an'daki şu ayetler, müfessirler tarafından "tebşirat" konusuyla ilişkilendirilmiştir: *"Allah'ın peygamberlerden, 'Ben size kitap ve hikmet verdikten sonra, nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanacak ve yardım edeceksiniz.' diye söz aldığı, 'Kabul ettiniz mi, ahdimi yüklendiniz mi?' dediğinde onların da 'Kabul ettik.' cevabını verdiği, bunun üzerine Allah'ın da 'O halde şahit olun, ben de sizinle birlikte şahitlerdenim.' diye buyurduğu zamanı hatırla."*³⁴¹ *"Daha önce kendilerine kitap verdiğimiz kişiler (ehl-i kitap), onu, kendi çocuklarını tanır gibi tanırırlar."*³⁴² *"Onlar, ellerinde bulunan Tevrat ve İncil'de tanımlanmış olarak buldukları ümmi peygambere tâbi olurlar."*³⁴³ *"Daha önce kâfirlere karşı zafer isterlerken, kendilerine Allah katından, ellerindekini doğrulayan bir kitap gelip de bildikleri, tanıdıkları karşılına dikilince, onu inkâr ettiler."*³⁴⁴ *"Vaktiyle Meryem oğlu İsa demişti ki: 'Ey israiloğulları! Şüphesiz ben, elimde bulunan Tevrat'ı tasdik edici ve benden sonra gelecek olan, Ahmed adındaki bir peygamberi müjdeleyici olarak size gönderilmiş bir elçiyim."*³⁴⁵

Ayrıca hadis kitaplarında yer alan şu hadisler de "tebşirat" konusuyla ilişkilendirilebilir: *"Benim beş ismim vardır: Ben Muhammed'im; ben Ahmed'im; ben, Allah'ın benimle küfrü yok ettiği Mâhi'yim; ben, insanların önüne toplanacağı Hâşir'im; ben, Âkâb'ım (benden sonra peygamber yoktur)."*³⁴⁶ *"Ben atam İbrahim'in duası, İsa'nın müjdesi, annemin rüyasıyım. Annem rüyasında, kendinden bir nurun çıktığını ve Şam saraylarını aydınlattığını görmüştür."*³⁴⁷

Mevdudî, Saff suresi 6. ayetini tefsir ederken, bu ayeti Kur'an'ın en önemli ayetlerinden biri olarak nitelendirmiştir. Ayrıca bu ayette Hz. Muhammed'in adının bizzat Hz. İsa tarafından zikredilerek müjdelendiğinden dolayı konuyu kapsamlı bir

³³⁹ Hidayet Işık, "Müslüman Bilginlere Göre Tevrat ve İncil'de Hz. Muhammed", *Ç.O.M.Ü.İ.F. Dergisi*, 2012, c. 1, S. 1, s. 12.

³⁴⁰ Celil Kiraz, "Hz. Muhammed (s.a.v)'in Önceki Kutsal Kitaplarda Müjdenmesi (Tebşirat)", *U.Ü.İ.F. Dergisi*, 2001, c. 10, S. 1, s. 232.

³⁴¹ Âl-i İmran Suresi, 81.

³⁴² Bakara Suresi, 146; En'am Suresi, 20.

³⁴³ A'raf Suresi, 157.

³⁴⁴ Bakara Suresi, 89.

³⁴⁵ Saf Suresi, 6.

³⁴⁶ Buhari, Menakıb, 18.

³⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 127; V, 262.

şekilde ele alma ihtiyacı hissetmiştir. Bunun için de tefsirinde 18 sayfalık bir bölümü bu konuya ayırmıştır.³⁴⁸

Söz konusu ayette Hz. Muhammed’in ismi “Ahmed” olarak geçmektedir. Mevdudî’ye göre, “Ahmed” kelimesi iki farklı anlama gelmektedir. Bunlardan birincisi, Allah’ı en çok öven kişi; ikincisi ise, kullar arasında en çok övülen kişidir. Bazı hadis kaynaklarında, Hz. Muhammed’in muhtelif adlarından bir tanesinin de “Ahmed” olarak geçtiği görülmektedir. Ayrıca tarihi kaynaklarda Hz. Muhammed’in isimlerinin arasında “Muhammed”in yanı sıra “Ahmed”in de geçtiği sabittir. Mevdudî Hz. Muhammed’den önce, “Arap Edebiyatı”nda bu isme rastlanmadığı ve bunun önemli bir ayrıntı olduğu kanaatindedir.³⁴⁹

Tebşirat konusunda İncil’de yer alan ilgili kısımlara yönelen Mevdudî, Yuhanna İncilindeki şu pasajları da bu kapsamda ele almaktadır: *“Ben de Baba’dan dileyeceğim. O, sonsuza dek sizinle birlikte olsun diye size başka bir Yardımcı, Gerçeğin Ruhunu verecek. Dünya O’nu kabul edemez. Çünkü O’nu ne görür, ne de tanır. Siz O’nu tanıyorsunuz. Çünkü O, aranızda yaşıyor ve içinde olacaktır.”*³⁵⁰ *“Ben daha aranızdayken size bunları söyledim. Ama Baba’nın benim adımla göndereceği Yardımcı, Kutsal Ruh, size her şeyi öğretecek, bütün söylediklerimi size hatırlatacak.”*³⁵¹ *“Artık sizinle uzun uzun konuşmayacağım. Çünkü bu dünyanın önderi geliyor ve bende onun hiçbir şeyi yoktur.”*³⁵² *“Ama ben size doğruyu söylüyorum. Benim gitmem sizin için faydalıdır. Zira ben gitmesem o Yardımcı size gelemeyecek. Ama gidersem O’nu size göndereceğim.”*³⁵³

Yuhanna İncilindeki ilgili kısımlara göz attığımızda, Hz. İsa’nın kendisinden sonra gelecek bir peygamberi müjdelediğine şahitlik etmekteyiz. Hz. İsa bu peygamberi “dünyanın lideri”, “ebediyen yaşayacak”, “doğruluğun bütün yollarını gösterecek” ve bizzat Hz. İsa’yı “teyit edecek” bir şahsiyet olarak tarif etmektedir. Mevdudî, İncil’deki ilgili yerlerde sıkça geçen “Yardımcı” sözcüğünü bilerek kullandığını ifade etmektedir. Ancak Hristiyanların Yuhanna İncilinin, Helence asıl nüshasında geçen bu sözcüğü “Paracletus” olarak kullanmada ısrarcı davrandıklarını söylemektedir. İşin ilginç

³⁴⁸ Mevdudî, Tefhimü’l Kur’an, c. 6, s. 270-287.

³⁴⁹ Mevdudî, Tefhimü’l Kur’an, c. 6, s. 270.

³⁵⁰ Yuhanna, 14: 16-17.

³⁵¹ Yuhanna, 14: 25-26.

³⁵² Yuhanna, 14: 30.

³⁵³ Yuhanna, 16: 17.

yanının ise, Yunanca'da sözü edilen sözcüğe benzeyen, diğer bir sözcük olan "Periclytos"ın varlığıdır. Bu sözcüğün anlamı, "Methodilmiş"tir ve neredeyse Arap dilindeki "Muhammed" sözcüğünün benzeridir.³⁵⁴

Ayrıca Mevdudî, İbn-i Hişam'ın, Siyer-i Nebevisi'nde Yuhanna İncili'nin ilgili kısımlarında geçen Yunanca "Paracletus" sözcüğü yerine "Munhamanna" sözcüğünü kullandığını ifade eder. Bunun akabinde Mevdudî, İbn-i Hişam veya İbn-i İshak'ın bu sözcüğü Süryanice'de "Muhammed" (methodilmiş) ve Yunanca'da "Periclytos" anlamında kullandığını zikretmektedir.³⁵⁵

Mevdudî, Katolik Kilise'si tarafından meşru sayılan dört İncil'in dışında başka İncillerde de "tebşirat" konusuyla ilgili kanıtlar aramaya çalışmış ve kilise tarafından "muhtevası şüpheli" ve apokrif olarak nitelendirilmiş olan Barnaba İncilini gözden geçirmiştir. Bu İncili Oxford'da İngilizce tercümesinin fotokopisinden dikkatle okuduğunu belirten Mevdudî, Barnaba İncilinde yer alan şu bölümleri de tebşirat konusu bağlamında aktarmıştır: *"Allah'ın dünyaya gönderdiği peygamberler ki sayıları 144 bin idi, muğlâk ve karmaşık şekilde konuştular. Ama benden sonra, bütün peygamberler ile mukaddes varlıkların nuru gelecektir ki, peygamberlerin söylediklerini açılacak, sizi aydınlatacaktır. Çünkü Allah'ın Resulüdür."* (Bölüm: 17).³⁵⁶ *"Size yemin ederek söylüyorum, gelen her nebi sadece bir millet için Allah'ın rahmetinin işareti olarak gelmiştir. Bu sebeple bu peygamberlerin talimatı, gönderildikleri ümmet ve ulusların dışına çıkmadı. Ama Allah'ın Resulü gelince, Tanrı ona adeta eline mührünü verecektir. Ta ki, onun talimatını almış olan dünyanın bütün ulusları selamete ve rahmete kavuşacaklardır. O, tanrıtanımazlara hâkim olacak ve putperestliği öylesine yeryüzünden silecektir ki, şeytan kaçacak delik arayacaktır."* (Bölüm: 43).³⁵⁷ *"(Hz. İsa şakirtlerine dedi ki) Elbette ben size diyorum ki, eğer Musa'nın kitabından gerçekler çıkarılmamış olsaydı, Allah atamız Davud'a başka bir kitap vermeyecekti. Ve eğer Davud'un kitabında değişiklikler yapılmamış olsaydı, Allah bana İncil'i vermezdi. Zira Allah, yani Rabbimiz, tahrif eden veya değiştiren değildir. Ve herkese aynı mesajı*

³⁵⁴ Mevdudî, Tefhimü'l Kur'an, c. 6, s. 273-274.

³⁵⁵ Mevdudî, Tefhimü'l Kur'an, c. 6, s. 274-275.

³⁵⁶ Mevdudî, Tefhimü'l Kur'an, c. 6, s. 282.

³⁵⁷ Mevdudî, Tefhimü'l Kur'an, c. 6, s. 282-283.

vermiştir. Resulullah geldiği zaman inkârcı insanların benim kitabıma bulaştırdıkları bütün (uydurma) şeyleri temizleyecektir.” (Bölüm: 124).³⁵⁸

3.3. Kur'an'da Müslüman-Hristiyan Münasebetleri

Arap Yarımadasına Hristiyanlık, miladi dördüncü asırdan itibaren kuzeyde Şam beldeleri, güneyde ise Habeşistan üzerinden girmiştir. Genel olarak Arabistan'a ulaşan ilk Hristiyan grupları, Doğu Kiliseleri arasındaki mezhep ihtilafları nedeniyle İmparatorluk topraklarında barınamayan muhalif gruplara mensup Hristiyanlardır. Böylelikle Hristiyanlık, Irak ve Suriye yörelerinde Hireliler ve Gassaniler yanında Tenûh, Behrâ, İyâd, Âmile, Lahm, Cüzam, Tağlib, Bekr gibi birçok Arap kabilesi arasında yayılmaya başlamıştır.³⁵⁹ Bunun dışında Kureyş'in de Hristiyanlığı benimsemiş olan Habeşistan'la ticari alanda münasebetleri olmuştur. Ayrıca Hristiyanların varlığı Müslümanları tedirgin etmemiş, hatta Müslümanların Habeşistan'a hicretlerinde faydaları da görülmüştür.³⁶⁰

Kur'an'da genellikle akide ve teolojik konularda sıkça eleştirilen Hristiyanlığa, Ehl-i Kitab statüsünde özel bir yer de ayrılmıştır. İlgili ayetler üzerinde yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda Hristiyanların Müslümanlara, müşriklerden ve Ehl-i Kitab olan Yahudilerden daha yakın oldukları da görülmektedir.

3.3.1. Kitap Ehliyle Tartışma Metodu

Kur'an'da Müslümanların, Hristiyan ve Yahudilerle bir mesele üzerinde tartıştıklarında ne şekilde davranmaları gerektiği hakkında şu ayetler son derece önem teşkil etmektedir: *“İçlerinde zulmetmekte olanları hariç olmak üzere, Kitap Ehliyle en güzel olan bir tarzın dışında mücadele etmeyin. Ve deyin ki: “Bize indirilene ve size indirilene iman ettik; bizim ilahımız da sizin ilahınız da birdir ve biz O'na teslim olmuş olanlarız.”³⁶¹ “De ki: Ey Kitap Ehli, bizimle aranızda müşterek (olacak) bir kelimeye gelin. (Ki o da şudur) Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp kimimiz kimimizi Rabler edinmeyelim. Eğer yüz çevirirlerse, deyin ki: Şahit olun, biz gerçekten Müslümanlarız.”³⁶²*

³⁵⁸ Mevdudî, Tefhimü'l Kur'an, c. 6, s. 285.

³⁵⁹ Âdem Apak, Anahatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, İstanbul, 2012, s. 244-246.

³⁶⁰ Hüseyin Alan, Siyerin Gölgesinde 1: Hz. Peygamber Öncesi Mekke ve Arabistan, İstanbul, 2014, s. 399.

³⁶¹ Ankebut Suresi, 46.

³⁶² Al-i İmran Suresi, 64.

Mevdudî'ye göre ehli kitapla yapılacak bir tartışmada muhatap alınan kesime karşı, onun hatalarından ziyade, üzerinde ittifak edilen ortak doğrulardan başlamak daha mantıklı olacaktır. Daha sonra üzerinde ittifak edilen bu noktalardan hareketle, Müslümanların öne sürdükleri fikirlerin, ehli kitabın düşüncelerine nazaran daha makul ve kabul edilebilir oldukları anlatılmalıdır. Mevdudî, böyle bir metodun uygulanması halinde kitap ehlinin, müşrikler gibi vahiy, tevhid ve peygamberlik gibi hakikatleri inkâr etmeyip, Müslümanların inandıkları gibi bu hakikatlere inanacaklarından şüphe etmez.³⁶³

Böylece Müslümanlar ve Hristiyanlar ortak bir paydada buluşabileceklerdir. Burada varılmak istenen amaç şöyle tarif edilebilir: *“Gelin, üzerinde ittifak bulunan bu esasları yerine getirmek ve bunlara arız olmuş şüpheleri reddetmek hususunda anlaşalım. Mesih’le ilgili haberlerden size gelenler arasında “Allah’ın oğlu” lafzını tespit edersek onu hep birlikte peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri esas ile çelişmeyecek bir şekilde tahriç edelim. Eğer Mesih’in, kendisinin “Allah’ın oğlu” olduğunu söylediğini tespit edersek o zaman o, bu sözü kendisinin ibadet edilen bir tanrı olduğu şeklinde mi yorumladı, kendisine ve annesine ibadet edilmesi için davette bulundu mu, yoksa sadece Allah’a ibadet edilmesi için mi davette bulunuyordu diye soralım. Şüphesiz onun tevil kabul etmez açık ifadelerle, sadece Allah’a ibadete davet ettiği hususunda bizimle ittifak halindesiniz.”*³⁶⁴

Bu meselede bize yol gösterebilecek bir başka örnek de, Hz. Peygamber’in Roma Kralı Heraklius’a gönderdiği mektupta, Al-i İmran suresi 64. ayetini kullanmış olmasıdır: *“Bismillahirrahmanirrahim... Allah’ın kulu ve Resulü Muhammed’dan, Rumların büyüğü Hirakl’e. Hidayete tâbi olanlara selam! Ben seni İslam’a davet ediyorum. Müslüman ol ki selamet bulasun. Allah da sana ecrini iki kat versin. Eğer çevirirsen Yerîsîlerin³⁶⁵ günahı sanadır. “Ey Kitap Ehli! Sizinle bizim aramızda ortak olan bir söze gelin. Allah’tan başkasına ibadet etmeyelim ve hiçbir şeyi O’na eş koşmayalım; Allah’ı bırakıp da kimimiz kimimizi rabler edinmesin.”*³⁶⁶

³⁶³ Mevdudî, Tefhimü’l-Kur’an, c. 4, s. 260.

³⁶⁴ Abduh, Menar Tefsiri, c. 3, s. 461.

³⁶⁵ “Yerîsî kelimesinin anlamı hakkında değişik görüşler vardır. Kimine göre çiftçi, tarımla uğraşan kişi, kimine göre emîr (ikinci derecede yönetici, prens) demektir. Kimine göre burada ahali manasında, kimine göre ise zayıf kişiler manasındadır. Diğer bir görüş ise Arapçada Yerîsî ya da Erîysî olarak anılan bu grup Tevhid’i savunan Arius taraftarlarıdır.” (bkz; Abduh, Menar Tefsiri, c. 3, s. 463).

³⁶⁶ Buhari, Bed’u’l-Vahy, 6.

3.3.2. Hristiyanlarla Lanetleşme

Kur'an-ı Kerim'de yer alan *“Artık sana gelen bunca ilimden sonra, onun hakkında seninle çekişip tartışmalara girişirlerse, de ki: “Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım; sonra karşılıklı lanetleşelim de Allah’ın lanetini yalan söyleyenlerin üstüne kılalım.”*³⁶⁷ ayeti, Hristiyanların Hz. İsa hakkındaki düşüncelerinin sonunda gelmiş, karşılıklı bir lanetleşme şeklinde sonuçlandırılmış bir tartışma metodudur.

Mevdudî'ye göre böyle bir tartışma metodu, Necran'dan gelen bir heyetin, söylemlerinde ısrar etmeleri üzerine Kur'an'da yer almıştır. Aslında bu kimseler, kendilerine dinleriyle ilgili sorulan hiçbir soruya cevap bulamamışlar ve kitaplarında dahi söz konusu inançlarını destekler mahiyette herhangi bir kanıt ileri sürememişlerdir. Böylelikle dinlerinin hakikat olduğu konusunda kesin bir şekilde emin olamamışlardır. Hz. Peygamber'in faaliyetlerini, sözlerini ve kişiliğini gözlemleyen heyetteki çoğu kişi, kalben onun gerçekten peygamber olduğuna ikna olmuştu. Kendilerine yapılan lanetleşme teklifini kabul etmemelerinin ana nedeni de buydu. Mevdudî'ye göre bu durum, Necran Hristiyanları gibi kendi zamanında dindar sayılan din adamları ve rahiplerin bile, kendilerine yapılan teklifi kabul etmeyerek dinlerinde şüpheyi düşüklerini göstermektedir.³⁶⁸

3.3.3. Yahudi ve Hristiyanları Dost Edinmeme

Kur'an'da Müslümanların hiçbir şekilde Hristiyanları ve Yahudileri dost edinmemeleri gerektiği, onların birbirlerinin dostları oldukları ve bu gruplardan herhangi birini dost edinenlerin de onlardan oldukları belirtilmektedir.³⁶⁹ Buna mukabil Müslümanların gerçek dostlarının ise Allah, Resulullah, namaz kılanlar ve zekât verenler olarak açıklanmaktadır.³⁷⁰ Kur'an'ın bu tavrı sergilemesinin nedenlerinden biri, *“Sen onların dinlerine uymadıkça, Yahudi ve Hristiyanlar senden kesinlikle hoşnut olacak değiller.”*³⁷¹ ayetinde belirtildiği üzere bu grupların Müslümanlara karşı tavırlarının din üzerine bina edilmesidir.

³⁶⁷ Al-i İmran Suresi, 61.

³⁶⁸ Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 265.

³⁶⁹ Maide Suresi, 51.

³⁷⁰ Maide Suresi, 55.

³⁷¹ Bakara Suresi, 120.

Mevdudî'ye göre bu ayette Hz. Peygamber başta olmak üzere Müslümanlara verilmek istenen mesaj şudur: *“Bu insanların senden hoşlanmamalarının nedeni, Hakk’ı arayan samimi kimseler olmaları ve senin Hakk’ı, gereği gibi açıkça anlatmayı becerememen değildir. Aksine, onların sana karşı çıkmalarının nedeni, senin Hakk’ı o denli açıkça ortaya koyup onlara, dini kendi arzu ve isteklerine göre değiştirebilecekleri bir boşluk bırakmamandır. Bu nedenle onları bırak ve uzlaşmaya çalışma; çünkü sen dine karşı olanların takındığı tavrı takınmadıkça, onlar senden razı olmazlar. Eğer sen de onlar gibi ikiyüzlülük yapsan ve Allah’a ibadeti nefse tapınma için bir kılıf olarak kullansan, o zaman senden hoşnut olurlardı. İnanç ve kötü amellerinde onlara uymadıkça, onları hoşnut edemezsin.”*³⁷²

³⁷² Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an, c. 1, s. 109-110.

SONUÇ

Ebu'l-Â'la Mevdudî, 20. yüzyılda yaşamış, yazmış olduğu eserlerin yanı sıra, yaptığı faaliyetlerle de kendi dönemine damga vurmuş ve kendisinden sonra da birçok fikir adamını etkilemiş, önemli şahsiyetlerden biridir. Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılma sürecinde özellikle bölgedeki İngiliz sömürgeciliğini çok şiddetli bir şekilde eleştirmiş, Müslümanların kendilerine ait bir hayat şeklini benimsetmek amacıyla yaptığı uyanış hareketine ciddi çaba sarf etmiştir. Bu amaç doğrultusunda kurulan “Cemaat-i İslami” hareketine yıllarca liderlik yapmıştır. Mevdudî, Müslümanların bilinçlenmesi ve birlikte hareket etmesi için onlarca eser yazmıştır. Onun yazmış olduğu eserler yıllardır Müslümanlar tarafından okunmaktadır.

Eserlerinde genellikle dünden ders çıkarıp bugünü şekillendirme alt mesajını işleyen Mevdudî, yazmış olduğu “Tefhimü'l-Kur'an” adlı tefsirinde de bu amaca riayet etmiştir. Ayetleri yorumlarken, Müslümanların içinde bulunduğu durumu da göz önünde bulundurmıştır. Böylelikle salt manada rivayetlerle dolu bir anlatımdan çok, ayetleri günümüzde yaşanılabilir birer yol gösterici olarak yansıtmaya çabasına girişmiştir.

Mevdudî, Kur'an-ı Kerim'de Hristiyanlıkla ilgili muhtelif surelerde bölüm bölüm olarak verilen ayetlerden yola çıkarak, genel hatlarla bir Hristiyanlık eleştirisi sunmuştur. Böylelikle ilk olarak Hz. İsa'nın Hz. Meryem'den babasız bir şekilde dünyaya gelmesi hususunu, mucize bağlamında ele almıştır. Mevdudî, Allah'ın Hz. Âdem'i hem annesiz hem babasız olarak yaratmasıyla ilgili ayeti örnek olarak göstermiş ve Allah'ın bütün yaratma şekillerine muktedir olduğunu ispat etmeye çalışmıştır. Kendi döneminde yaşamış olan bazı kimselerin mucize kavramını kabul etmemesi üzerine Mevdudî, Hz. İsa'nın Kur'an'da yer alan mucizelerini yorumlarken, mucizeleri reddedenlere karşı savunmacı bir bakış açısı geliştirerek, onların bu görüşlerine karşı cevaplar üretmeye çalışmıştır. Mevdudî'ye göre Hz. İsa'nın beşikteyken konuşması tıpkı babasız bir şekilde dünyaya getirilmesi gibi bir mucizedir.

Mevdudî, Kur'an'da yer alan Hristiyanlığın tanrı tasavvurunu eleştiren ayetleri geniş bir yelpazede, İncil'den de örnekler getirerek yorumlamaya çalışmıştır. Biz de bu çalışmayı yaparken, tarih boyunca bazı toplulukların Allah'a çocuk isnat etme girişimlerinin olduğunu vurguladık. Daha sonra Hristiyanların, Hz. Meryem'i

“Theotokos” yani “Tanrı Anası” ve ilah olarak nitelendirmesini, bunun yanı sıra melekleri, bilginleri ve rahipleri rabler edinmeleri üzerine yapılan eleştirileri incelemeye çalıştık. Hristiyanların “teslis” doktrininde de görüldüğü üzere, İsa’yı “Allah’ın Oğlu” olarak nitelemeleri, farklı dinlerde de benzer inanç şekillerinin olduğu ve Kutsal Kitapta geçen “Baba”, “Oğul” gibi kavramların o dönemin sosyal hayatında mevcut olan kültürün bir sonucu olduğu vurgulandı.

Mevdudî, Hz. İsa’nın ref’i ve nüzulü konusuna ayrı bir önem vermiştir. Mevdudî’ye göre, Kur’an’da Hz. İsa’nın öldürülmediği ve Allah katına yükseltildiği açık bir şekilde yer almıştır. Ancak bunun ne şekilde gerçekleştiği ve detayları hususunda bilgi verilmemiştir. Böylelikle Mevdudî, varsayımlar üzerinden yorum yapmayı doğru bulmamaktadır. Ayrıca Mevdudî’nin konu hakkında ortaya koyduğu deliller ve sarf ettiği fikirler, kendi döneminden kopuk bir şekilde ele alınmaması gereken fikirlerdir. Yaşadığı dönemde ve bulunduğu bölgede büyük bir etki alanına sahip olan ve Mirza Gulam Ahmed’in liderliğini yaptığı “Kadıyanilik” hareketi, Mevdudî’nin bu fikirleri öne sürmesinin üzerinde fazlaca etkili olmuştur. Gerek tefsirinde gerekse “Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber’in Hayatı” isimli kitabında, kendisi konu üzerinde titizlikle durmuş ve Gulam Ahmed’in yanlış fikirlerini, Müslümanlara açık bir şekilde anlatma gayreti içine girmiştir.

İncil’in tahrifi konusunda köktenci bir yaklaşım sergilemeyen Mevdudî’ye göre, tahrif meselesi sadece belli bölümler için geçerli olan bir konudur. O konular İncil’den tahric edildiği takdirde, Kur’an’la aralarında pek bir farkın kalmayacağı kanaatindedir. Hz. Peygamber’in önceki kutsal kitaplarda müjdelenmesi hususunda da titiz bir çalışma yürüten Mevdudî, konuyla alakalı İncil’den pasajlar da getirerek açıklamalarda bulunmuştur. Bununla yetinmeyen Mevdudî, resmi Kilise tarafından güvenilir olmadığı gerekçesiyle reddedilen yani apokrif sayılan “Barnaba” İncilinden de deliller sunmuştur. Son olarak Mevdudî, Müslümanlar ve Hristiyanların üzerinde ittifak ettiği şeyler üzerine bir siyaset geliştirmeleri ve onları ayırıştıran meseleler üzerinde çok fazla durmamaları gerektiği kanaatini paylaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDUH, Muhammed, Reşid Rıza, Tefsirü'l-Kur'ani'l-Hakîm Tefsirü'l-Menâr, (çev. Rahmi Yaran, Mehmet Erdoğan), c. 3, 6, Ekin Yayınları, İstanbul, 2011.
- ADAM, Baki, Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Kur'an'ın Tartışmalı Konuları, Pınar Yayınları, İstanbul, 2011.
- ADAMS, Charles J., "Ebu'l-A'la Mevdudi'nin Tefhimü'l-Kur'an'ı", (çev. Ömer Başkan), Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, VII (2007),S. 4, ss. 161-178.
- AHMAD, Anıs, "Mevdûdî", TDV, y. 2004, c. 29, ss. 432-437. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 06.07.2017).
- AHSAN, Muhammed Manazır, "Cemaat-i İslami", DİA, y. 1993, c. 7, ss. 291-293. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 15.07.2017).
- ALAN, Hüseyin, Siyerin Gölgesinde 1: Hz. Peygamber Öncesi Mekke ve Arabistan, Beyan Yayınları, İstanbul, 2014.
- ALTUNTAŞ, Halil, Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meali, DİB Yayınları, Ankara, 2012.
- APAK, Âdem, Anahatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, Ensar Yayınları, İstanbul, 2012.
- AVCI, Betül, "Hıristiyanlık'ta ve Kur'an Tefsirlerinde Hz. İsa'nın Mucizeleri" Divan Dergisi, y. 2000/2, ss. 257-268.
- AYDIN, Hüseyin, "Kur'an Bütünlüğü Açısından Hz. İsa'nın Akıbeti Meselesi", Kelam Araştırmaları Dergisi, y. 2008/6:2, ss. 17-46.
- AYDIN, Mahmut, "Zekeriyya", DİA, y. 2013, c. 44, ss. 210-211. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 06.08.2017).
-, "Yahya", DİA, y. 2013, c. 43, ss. 232-234. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 06.08.2017).

....., “Yahudi Bir Peygamberden Gentile Tanrıya: İsa’nın Tanrısallaştırılma Süreci”, İslamiyat Dergisi, y. 2000, S. 4, ss. 47-74.

....., Hristiyanlık (Yaşayan Dünya Dinleri), (ed. Şinasi Gündüz), DİB Yayınları, Ankara, 2010.

....., “İsa-Mesih’in Ölümünden Dirilmesi Hakikat mi Mitoloji mi? İsa’nın Ölümünden Dirilmesi ve Taraftarlarına Görülmesiyle İlgili Rivayetlerinin Tarihsel Açından Değerlendirilmesi”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, y. 2007, S. 24-25, ss. 89-118.

....., “İsa’ya Ne Oldu? İsa’nın Tutuklanması, Yargılanması ve Çarmıha Gerilmesiyle İlgili İncil Rivayetlerinin Tarihsel Açından Değerlendirilmesi”, Milet ve Nihal Dergisi, y. 2004/1, S. 2, ss. 41-93.

AYDIN, Mehmet, “Hristiyanlık’ta Teslis Doktrini ve Hristiyan İ’tizalleri” A.Ü.İ.F İslami İlimler Enstitüsü Yayınları, S. 5, ss. 141-156.

....., “Menâr Tefsirinde Hristiyanlık” Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, y. 2016-Kış, S. 21, s. 9-32.

BAŞ, Bilal, “Monoteist Bir Hristiyanlık Yorumu: Aryüşçülük Mezhebi”, Divan Dergisi, y. 2000/2, ss. 167-200.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meal-i Âlisi ve Tefsiri, (sad. Sadrettin Gümüş, Muhsin Demirci), c. 1, İpek Yayın Dağıtım, İstanbul, ?.

BİRİŞİK, Abdülhamit, “Ebu’l-A’la Mevdudî’nin Kur’an Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler” U.Ü.İ.F. Dergisi, c. 20, S. 2, 2011, ss. 1-20.

....., Mevdudî: Hayatı, Görüşleri ve Eserleri, “Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum”, İnsan Yayınları, İstanbul, 2007.

BODENSTEİN, Mark Chalil, “Hristiyanlık’ta Mucize”, (çev. Hureyra Kam, Serdar Güneş), “Din Dilinde Mucize, İstanbul, Kuramer, 2015”, Mucize ve Gayb Çalıştayı, ss. 89-94.

BULUT, Halil İbrahim, “Mucize”, DİA, y. 2005, c. 30, ss. 350-352.
www.islamansiklopedisi.info (E.T. 11.08.2017).

CİLACI, Osman, “Havari”, *DİA*, y. 1997, c. 16, s. 513-516, www.islamansiklopedisi.info, (E.T. 22.01.2018.)

ÇONKOR, Burhan, “Mevdudî’yi Kitab-ı Mukaddes’e Müracaata Sevk Eden Âmiller” 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, y. 2015/Yaz, c. 4, S. 11, 2015, ss. 161-178.

DERVEZE, İzzet, Et-Tefsirü’l-Hadis, (çev. Vahdettin İnce, Mustafa Altınkaya), c. 5, Ekin Yayınları, İstanbul, 1998.

EL-FARUKÎ, İsmail Raci, İslam ve Diğer İnançlar, (çev. Ejder Okumuş), İnsan Yayınları, İstanbul, 2011.

EL-İSFAHANÎ, Rağıb, Müfredat, (çev. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu), Çıra Yayınları, İstanbul, 2012.

EL-KARADAVÎ, Yusuf, Bir Düşünür Olarak Mevdudî, (çev. M. Ekrem Çavuş), Ekin Yayınları, İstanbul, 2017.

EL-SUYUTÎ, Celaleddin, Celaleddin el-Mahalli, Tefsir-i Celaleyn, (çev. Ali Rıza Kaşeli), c. 1, Sağlam Yayınevi, İstanbul, 2015.

ERDEM, Mustafa, “Hristiyanlık’taki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma” A.Ü.İ.F. Dergisi, y. 1997, S. 34, ss. 134-154.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, Hristiyanlık (Dinler Tarihi El Kitabı), (ed. Baki Adam), Grafiker Yayınları, Ankara, 2015.

ESPOSITO, John L., Oxford İslam Sözlüğü, (çev. Nurullah Koltaş), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013.

ET-TABERÎ, Muhammed bin Cerir, Taberi Tefsiri, (çev. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin), c. 2-3, Hisar Yayınevi, İstanbul, 2012.

FAZLURRAHMAN, Malik, Ana Konularıyla Kur’an, (çev. Alparslan Açıkgenç), Ankara Okulu, Ankara, 2016.

GÜNDÜZ, Şinasi, Hristiyanlık, İSAM Yayınları, İstanbul, 2013.

....., Pavlus, Hristiyanlığın Mimarı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2014.

GÜRKAN, Salime Leyla, “Mucize: Diğer Dinlerde Mucize”, DİA, y. 2005, c. 30, ss. 352-356. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 11.08.2017).

....., “Teslis: İslam Anlayışında”, DİA, y. 2011, c. 40, ss. 549-552. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 06.10.2017).

HAMİDULLAH, Muhammed, İslam Peygamberi, (çev. Mehmet Yazgın), Beyan Yayınları, İstanbul, 2011.

HARMAN, Ömer Faruk, “Meryem”, DİA, y. 2004, c. 29, ss. 236-242. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 07.08.2017).

....., “İncil”, DİA, y. 2000, c. 22, ss. 270-276. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 11.11.2017).

HATİBOĞLU, İbrahim, “Çağdaş Hadis tartışmaları bağlamında Mevdudi’nin Dinamik Sünnet Yorumu” U.Ü.İ.F Dergisi, c. 12, S. 1, ss. 29-49.

HİCK, John, “Yahudilik ve Hristiyanlıkta Tanrı Kavramı”, M.Ü.İ.F. Dergisi, (çev. Aydın Topaloğlu), y. 2005/1, S. 28, ss. 207-216.

....., “Hristiyanların İsa’yı Algılama Biçimleri ve Bunun İslam Anlayışıyla Karşılaştırılması” (çev. Şaban Ali Düzgün), İslamiyat Dergisi, y. 2000, S. 4, ss. 75-85.

İŞİK, Hidayet, “Müslüman Bilginlere Göre Tevrat ve İncil’de Hz. Muhammed”, Ç.O.M.Ü.İ.F. Dergisi, y. 2012, c. 1, S. 1, ss. 11-25.

İZZETBEGOVIÇ, Aliya, Doğu Batı Arasında İslam, (çev. Salih Şaban), Yarın Yayınları, İstanbul, 2013.

KAPLAN, İbrahim, “Erken Dönem Müslüman-Hristiyan Polemik Geleneği”, Hikmet Yurdu, Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, y. 3, S. 5 (Ocak-Haziran), ss. 155-187.

KARAGÖZ, İsmail, Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.

- KARAMAN, Hayrettin, Mustafa Çağrı vd., Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, c. 2, DİB Yayınları, Ankara, 2014.
- KARATAŞ, Ali, "Mevdudî'nin Tefsirinde Mütetâbih", International Journal of Science Culture and Sport, Özel Sayı 1, 2014, ss. 605-622.
- KATAR, Mehmet, "Tevhitten Teslise Geçiş Sürecinde Hristiyanlık (Bir Yahudi İhya Hareketi Olarak Başlayan Hristiyanlığın Evrensel Bir Din Haline Geliş Öyküsü)", Journal of İslamic Research, 2007; 20 (3), ss. 330-339.
- KESİR, İbn-i, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, (çev. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner), c. 4-5, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1994.
- KIŞLAKÇI, Turan, Çağa İz Bırakan Önderler: Mevdudî, İlke Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- KİRAZ, Celil, "Hz. Muhammed (s.a.v)'in Önceki Kutsal Kitaplarda Müjdelmesi (Tebşirat)", U.Ü.İ.F. Dergisi, y. 2001, c. 10, S. 1, ss. 231-260.
- KÖKSAL, Mustafa Asım, Peygamberler Tarihi, c. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011.
- KUŞÇU, Emir, Mahmut Aydın, "Hristiyanlık'ta Vahiy Algısı" Milet ve Nihal Dergisi, c. 8, S. 1, Ocak-Nisan 2011, ss. 165-199.
- KUTSAL KİTAP, Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), Kitabı Mukaddes Şirketi ve Yeni Yaşam Yayınları, Kore, 2013.
- KUTUB, Seyyid, Fizilali'l-Kur'an, (çev. İ. Hakkı Şengüler, M. Emin Saraç, Bekir Karlığa), c. 2, 4, İstanbul, ?.
- KUZGUN, Şaban, Dört İncil Yazılması, Derlenmesi, Muhtevası, Farklılıkları ve Çelişkileri, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2008.
-, "Kur'an-ı Kerim'e Göre Hristiyanlık ve Hristiyanlar" İslami İlimler Araştırma Vakfı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi: 16, İstanbul, 1993, ss. 62-79.

- KÜÇÜK, Abdurrahman, Garp-Şark Ayrımında İslam Algısı, Berikan Yayınevi, Ankara, 2013.
- KÜÇÜK, Abdurrahman, Günay Tümer, Mehmet Alparslan Küçük, Dinler Tarihi, Berikan Yayınları, Ankara, 2014.
- MEVDUDİ, Ebu'l-A'la, Tefhimu'l-Kur'an, (Tercüme Kurulu: Muhammed Han Kayanî, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş), c. 1-7, İnsan Yayınları, İstanbul, ?.
-, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberin Hayatı, (çev. Ahmet Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul, 2014.
-, Kur'an'a Göre Dört Terim, (çev. Murat Hazine), Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- ÖZAFŞAR, Mehmet Emin, İsmail Hakkı Ünal, Yavuz Ünal, vd., Hadislerle İslam, c. 6, DİB Yayınları, Ankara, 2013.
- ÖZSOY, Ömer, İlhami Güler, Konularına Göre Kur'an (Sistemik Kur'an Fihristi), Fecr Yayınları, Ankara, 2009.
- SARIKÇIOĞLU, Ekrem, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2008.
- SAYAR, Süleyman, "Prof. Dr. Günay Tümer'e Göre Hristiyanlık'ta ve İslam'da Hz. Meryem" U.Ü.İ.F Dergisi, c. 7, S. 7, 1998, ss. 399-408.
- SİNANOĞLU, Mustafa, "Kelime", DİA, y. 2002, c. 25, ss. 212-214. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 10.08.2017).
- ŞELTUT, Mahmûd, "İsa'nın Ref'i" Risale Dergisi, (çev. Ekrem Ruhi Fırlıklı), c. 10, S. 462, ss. 319-324.
- TANYU, Hikmet, "Ahd-i Cedid", DİA, y. 1988, c. 1, ss. 494-501. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 11.11.2017).
- TARAKÇI, Muhammet, "Hristiyanlık'ta Vahiy Anlayışı" U.Ü.İ.F Dergisi, c. 12, S. 2, 2003, ss. 171-201.

-, “Tevrat ve İncil’in Tahrifiyle İlgili Kur’an Ayetlerinin Anlaşılması Sorunu”, Usûl Dergisi, y. 2004, S. 2, ss. 33-54.
- TOPTAŞ, Mahmut, Kur’an-ı Kerim Şifa Tefsiri, c. 2, Gerçek Hayat Yayınları, İstanbul 2008.
- TÜMER, Günay, “Çarmıh”, DİA, y. 1993, c. 8, ss. 230. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 13.08.2017).
- ÜNAL, Mehmet, “Tefsir Kaynaklarına Göre Hz. İsa’nın Ölümü, Ref’i ve Nüzulü Meselesi”, İslamiyat Dergisi, y. 2000, S. 4, ss. 133-146.
- WAARDENBURG, Jacques, “Teslis”, DİA, y. 2011, c. 40, ss. 548-549. www.islamansiklopedisi.info (E.T. 01.10.2017).
- WATT, W. Montgomery, “Kur’an’da Eleştirilen Hristiyanlık” (çev. Tuncay İmamoğlu, Celal Büyük), Marife Dergisi, y. 2002/2 Güz, S. 2, ss. 213-217.
- VAFİ, Abdülvahid, “Hristiyan İnancının Teslise Dönüşmesi ve Teslisin İlk Kaynakları”, (çev. Hidayet Işık), S.Ü.İ.F. Dergisi, y. 1996, S. 6, ss. 383-393.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur’an Dili, (sad. Sıtkı Güllü), c. 2, Huzur Yayınevi, İstanbul, 2008.
- YÜCETÜRK, Orhan Seyfi, “Hristiyanlık İnançlarının Doğuşu”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. IV, ss. 349-356.
- ZEMAHŞERİ, Muhammed el-Harizmî, El-Keşşaf, (çev. Harun Ünal), c.2, Ekin Yayınları, İstanbul, 2016.

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLIK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı	Yasin ÖNER
Öğrenci Numarası	151205103
Enstitü Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	Dinler Tarihi
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Ramazan İŞİK
Tez Başlığı (Türkçe)	Mevdudü'nin Tefhimü'l-Kur'an Adlı Eserinde Hristiyanlıkla İlgili Bilgilerin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

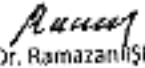
Yukarıda başlığı, belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ara bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 108 sayfalık kısmına ilişkin, 06.04.2018 tarihinde yazımı tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 23'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul Özet ve Bildirim sayfaları hariç.
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az öntipone içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksiinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğini ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Doç. Dr. Ramazan İŞİK
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Sami KILIÇ
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal programı rapora ile birlikte enstitüye teslim edilir.

Intihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi göklünde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Diyarbakır'ın Lice ilçesinde doğdu. İlköğrenimini burada, orta öğrenimini ise Diyarbakır Merkez Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nde tamamladı. 2010 yılında Dicle Üniversitesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenime başladı. 2014 yılında bu bölümden mezun oldu. Aynı yıl Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği görevinde bulunmak üzere atandı. 2012-2014 yılları arasında Lice ilçesinde İmam-Hatip olarak görev yaptı. 2015 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalında (Dinler Tarihi) yüksek lisansa başladı. Evli ve iki çocuk babası olup halen öğretmenlik görevine devam etmektedir.